

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Інститут Історії Церкви

Магістерська робота

**РОЛЬ ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ У ВІДРОДЖЕННІ УГКЦ
НАПРИКІНЦІ 1980 – ПОЧАТКУ 1990-Х РОКІВ (НА ПРИКЛАДІ
РОДИНИ КАЛИНЦІВ)**

Студент 6-го курсу:

Мар'ян Ребець

Науковий керівник: о. Тарас Бублик

кандидат історичних наук

Рецензент:

Вікторія Любащенко

доктор філософських наук

Львів 2022

Ребець М.С. Роль творчої інтелігенції у відродженні УГКЦ наприкінці 1980 – початку 1990-х років (на прикладі родини Калинців): Магістерська робота : (041 «Богослов'я») /М. С. Ребець / Український Католицький Університет. Кафедра церковної історії; Наук. кер: к. і. н. О. Бублик Т. Львів: УКУ, 2021, - 120.

Анотація

У роботі розкрито діяльність родини Калинців у процесі легалізації Української Греко-Католицької Церкви в кінці 1980-х років. Особливий акцент поставлено на діяльності жіночого марійського товариства «*Милосердя*», яке було відновлено Іриною Калинець. Основною ціллю діяльності Товариства було сприяти УГКЦ у виході з підпілля. Особливу увагу звернено на роль Ігоря Калинця у поверненні собору святого Юра у Львові.

Ключові слова

Гласність, Перебудова, легалізація УГКЦ, греко-католики, реформи, дисиденти, вихід з підпілля, Ірина Калинець, Ігор Калинець, творча інтелігенція, товариство «Милосердя», собор святого Юра.

Abstract

The paper provides an overview of the activities of the Kalynets family during the legalization process of the Ukrainian Greek Catholic Church in the late 1980s. In particular, the study highlights the contribution of the Women's Christian Association -- Marian Society "Myloserdia" [Compassion \ Mercy], which was restored by Iryna Kalynets, and which mainly aimed at assisting the UGCC in its coming out of the underground. The research also focuses on the investigation of the role of Ihor Kalynets in facilitating the return of St. George's Cathedral in Lviv to the ownership of the UGCC.

Keywords

Glastnost [Publicity], *Perestroika*, legalization of the UGCC, Greek Catholics, reforms, dissidents, coming out of the underground, Iryna Kalynets, Ihor Kalynets, creative intelligentsia, Society "Myloserdia", St. George's Cathedral.

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ I. ВИХІД УГКЦ З ПІДПІЛЬНИХ УМОВ ІСНУВАННЯ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН В СРСР	11
1.1 Особливості політичних трансформацій в СРСР в часи Горбачовської <i>Перебудови</i>	11
1.2 Релігійна політика радянської влади у другій половині 1980-х років.....	16
1.2.1 Російська Православна Церква і 1000-ювілей Хрещення Русі	19
1.2.2. Подія 1000-ліття Хрещення Русі і УГКЦ	22
1.3 Дисидентський рух в умовах радянського тоталітаризму	24
РОЗДІЛ II. РОДИНА КАЛИНЦІВ В УМОВАХ КОМУНІСТИЧНОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ 1950-1970-ті рр.	29
2.1 Національне та релігійне формування Ігоря та Ірини Калинців.....	29
2.1.1 Ірина Стасів-Калинець	29
2.1.2 Ігор Калинець	34
2.2 Діяльність подружжя Калинців в умовах репресивних заходів радянської влади проти українських дисидентів у 1970-х роках	38
2.2.1 Під загрозою арешту.....	38
2.2.2 Арештована коляда 1972 року	42
2.3 Судовий процес над Калинцями.....	44
РОЗДІЛ III. СУСПІЛЬНО-РЕЛІГІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ КАЛИНЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИХОДУ УГКЦ ІЗ ПІДПІЛЛЯ	53
3.1 Мирянські організації як виклик тоталітарній системі.....	53
3.2 Створення жіночого марійського товариства « <i>Милосердя</i> ».	58
3.2.1 Участь товариства « <i>Милосердя</i> » у молитовних акціях.....	61
3.2.2 Добročинна діяльність жіночого марійського товариства « <i>Милосердя</i> »	75
3.3 Участь Ігоря Калинця у поверненні собору святого Юра.....	77
ВИСНОВКИ	82

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	87
ДОДАТКИ	100
ІЛЛЮСТРАЦІЇ	113

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

- УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
ЦК КПРС – Центральний Комітет Комуністичної Партії Радянського Союзу
ЦК КПУ – Центральний Комітет Комуністичної Партії України
РПЦ – Російська Православна Церква
КПУ – Комуністична Партія України
УКЦ – Українська Католицька Церква
УАПЦ – Українська Автокефальна Православна Церква
УПЦ КП – Українська Православна Церква Київського Патріархату
АІЦ – Архів Інституту Історії Церкви
НАН – Національна Академія Наук
УКУ – Український Католицький Університет
ЛНУ – Львівський Національний Університет
РІСУ – Релігійно-Інформаційна Служба України
ТБ – телебачення
ЧАЕС – Чорнобильська Атомна Електростанція
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
ЧСВВ – Чин Святого Василя Великого
ОУН – Організація Українських Націоналістів
ЦРУ – Центральне Розвідувальне Управління
УГС – Українська Гельсінська Спілка
ВВС – British Broadcasting Corporation
УПА – Українська Повстанська Армія
УНР – Українська Народна Республіка
КК – Кримінальний Кодекс
ФРН – Федеративна Республіка Німеччини
ЗУНР – Західно-Українська Народна Республіка
Див – дивись
АН – Академія Наук

КГБ (КДБ) – Комітет Державної Безпеки

ООН – Організація Об'єднаних Націй

США – Сполучені Штати Америки

ДАІ – Державна Автомобільна Інспекція

о. – отець

т. зв. – так званий

св. – святого

св. Арх. – святого Архистратига

єрм. – єромонах

ін. – інше

ап. – апостола

свв. – святих

рр. – років

ВСТУП

Відродження Української Греко-Католицької Церкви є одним із важливих періодів в сучасній історії Церкви. Вихід греко-католиків з підпільних умов існування в Радянському Союзі безпосередньо пов'язаний із активною діяльністю різних суспільно-політичних рухів. До когорти духовенства, яке брало участь у відродженні УГКЦ, належали також і миряни. Вони ставали тим стрижнем, на яке опиралося підпільне греко-католицьке духовенство. Це і не дивно, адже харизматичні лідери, які пройшли горнило сталінських таборів, добре розуміли і знали, як потрібно діяти, які кроки робити для того, щоб домогтися від радянського керівництва визнання свого легітимного статусу в Радянському Союзі.

Серед числа мирян, які брали активну участь у процесі легалізації УГКЦ, вирізнялися представники творчої інтелігенції – Ірина та Ігор Калинці. Вони особисто відчували на собі вплив тоталітарно-каральної системи, але не зреклися своєї національно-релігійної ідентичності. Коли в Радянському Союзі настав час суспільно-політичних перетворень, ця родина не стояла осторонь, а брала активну діяльність не тільки у становленні української державності, а й у відродженні УГКЦ. Саме за активної участі Ігоря Калинця, собор святого Юра був повернутий його законним власникам. Дружина – Ірина Калинець писала численні заяви у різні інстанції, щоб був почутий голос мовчазної і переслідуваної Церкви. Активно вливаючись у відродження УГКЦ, жінка стала однією із ініціаторів відродження Марійського жіночого товариства «Милосердя», метою якого, поруч із *Комітетом захисту УКЦ*, було проводити велелюдні акції на вимогу легалізації УГКЦ. Згуртувавши навколо себе активне жіноцтво, учасниці стали першими жінками-мирянками, які офіційно оголосили про свою підтримку УГКЦ.

Актуальність цієї теми полягає в тому, щоб розкрити і висвітлити роль родини Калинців у процесі легалізації УГКЦ. Адже сьогодні багато хто знає Калинців як поетів, письменників, громадських діячів, а не як борців за легалізацію УГКЦ. У колі дисидентів їх ідентифікують представниками

пізнього шістдесятництва. На шпальтах української преси, Ірину представлено як безкомпромісну і принципову національно-політичну діячку. Адже на початку 90-років, у статусі народного депутата Верховної Ради України, Ірина намагалася відродити все українське. Жінка зробила вагомий внесок у поширення та розвиток викладання українською мовою у школах та університетах, а також запровадження християнської етики як окремого предмету.

Сьогодні можна багато почути про мирян, які виборювали права греко-католиків. Найчастіше згадують Івана Геля, В'ячеслава Чорновола, братів Горинів та ін., але про внесок та участь у виході УГКЦ з підпілля родини Калинців відомо мало. За словами членкинь товариства «*Милосердя*», яке було відроджене Іриною Калинець: «Ми, у свій час: у кінці 80-их, дуже багато зробили для нашої Церкви, але цього не афішували, не записували». Сьогодні про діяльність товариства «*Милосердя*» можна більше почерпнути лише від очевидців. Тому також збір інформації про діяльність Товариства – це ще один важливий аспект актуальності цього дослідження.

Наукова новизна полягатиме в тому, щоб на основі спогадів очевидців, проаналізувати діяльність товариства «*Милосердя*» у час виходу УГКЦ з підпілля. Відтак показати еволюцію релігійного світогляду Ірини та Ігоря в часи радянського тоталітаризму.

У цьому дослідженні вперше розглянуто участь подружжя Калинців у боротьбі за легалізацію УГКЦ, котрі до кінця 1980-х років практично не були заангажовані у цей процес. Очевидно, такі постаті, як Ігор та Ірина Калинці, робили свій особливий внесок у цей рух, не завжди конструктивний та із повноцінним розумінням внутрішніх проблем УГКЦ.

Метою праці є комплексний критичний аналіз суспільно-релігійної діяльності родини Калинців у час виходу УГКЦ з підпільних умов існування

Поставлено відповідні завдання:

1. Охарактеризувати основні напрями політики *Перебудови* в суспільно-політичному та церковно-релігійному аспектах.

2. Проаналізувати ставлення радянської влади до представників дисидентського руху.
3. Висвітлити формування національно-політичного та релігійного світогляду Ігоря та Ірини Калинців.
4. Представити особливості боротьби за легалізацію УГКЦ в 1980-х роках.
5. Проаналізувати головні аспекти діяльності товариства «*Милосердя*».
6. Описати подію повернення собору святого Юра і показати роль Ігоря Калинця у цій події.
7. Узагальнити роль подружжя Калинців, як представників творчої інтелігенції, у відродженні УГКЦ.

Об'єктом дослідження магістерської роботи буде суспільно-релігійна діяльність родини Калинців у процесі легалізації УГКЦ.

Предметом магістерської роботи є внесок родини Калинців у відродження УГКЦ.

Використані методи дослідження: синтезу, статистики, інтерв'ю, порівняння, хронологічно-описовий, критичного аналізу, узагальнення. У праці використано методологічний принцип історизму.

Географічні межі охоплюють західні області України.

Часові рамки дослідження охоплюють період із 1985-го року по 1991 роки. Нижня часова межа співпадає із запровадженням в Радянському Союзі нової політики *Перебудови*. Верхня часова межа відповідає часу, коли УГКЦ вийшла із підпілля і набула легального статусу. Автор виходить за часові рамки, щоб представити біографію Ігоря та Ірини.

Огляд джерел та літератури:

Для написання праці використовувалися неопубліковані та надруковані джерела. Неопублікованими джерелами є архів товариства «*Милосердя*», приватний архів членкині і співзасновниці товариства Ганни Мороз. Це зокрема, світлини, документи, листи, заяви членів Товариства. Також в праці буде використано усноісторичні матеріали Архіву Інституту Історії Церкви. А саме, інтерв'ю з безпосередніми свідками цих подій, зокрема: о. Михайлом

Нискогузом, Ігорем Калинцем, Стефою Шабатурою, о. Матеєм Гарилівим та ін. Відтак незаперечним носіями інформації є члени товариства «*Милосердя*», які ще пам'ятають про ці події. Було записано свідчення-інтерв'ю із теперішньою головою товариства Любов'ю Войтович, членами Даною Доманською, Ганною Мороз, Наталією Лозинською та ін. Натомість через карантинні обмеження не вдалося отримати інформацію із архіву Служби Безпеки України.

До опублікованих джерел належать збірник документів «*Собор Святого Юра 22 січня 1989 року, документи і спогади*», упорядником якого є Ігор Калинець. Цей збірник вміщує багато заяв, дописів, звернень, а відтак розповідей Ірини Калинець про перебіг богослужіння 22 січня 1989 року у 90 річницю Злуки Української Народної Республіки із Західно-Українською Народною Республікою біля собору святого Юра, а відтак реакцію на ці події радянської влади і Російської Православної Церкви.

Юрій Зайцев, як дослідник дисидентського руху, що вивчав політичну діяльність Калинців, опублікував інтерв'ю із Ігорем Калинцем у своїй книжці «*Одержимість. Інтерв'ю із Ігорем Калинцем*». У цьому інтерв'ю Ігор розповідає про своє життя до арешту і опісля. Пригадує цікаві моменти із часу переслідування його радянською владою, а відтак і про події навколо створення товариства «*Милосердя*». Кримінальні справи Ігоря та Ірини були опубліковані у іншій книжці Юрія Зайцева «*Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ігоря та Ірини Калинців*». Книга о. Костя Панаса – давнього друга родини Калинців – «*На переломі*» містить спогади автора про події, в яких священник брав особисту участь. Зокрема, молебень біля собору святого Юра з нагоди 90-ліття Акту Злуки УНР та ЗУНР, обставини судового засідання над Іриною Калинець 10 березня 1989 року, посвячення пасок біля Порохової вежі у Львові в Страсну суботу 1989 року.

Серед праць, які були використанні в дослідженні варто згадати і монографію Володимира Пашенка «*Греко-католики в Україні*», в якій автор описує важливі події та передумови суспільно-політичних і релігійних перетворень в Радянському Союзі. Монографія Віктора Єленського «*Велике*

повернення: *релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття*», показує причини зміни вектору релігійної політики радянської влади щодо церковного життя в Радянському Союзі. Автор представляє роль та місце релігії у посткомуністичних державах, а особливо в Україні. У книзі Володимира В'ятровича *«Історія з грифом секретно. Українське ХХ століття»* розміщена детальна інформація про період в Радянській Україні, відомий, як *Перебудова*. Також у праці буде використано монографію Олега Муравського *«Західні землі України: шлях до незалежності»*, в якій описано важливі передумови і події, що передували та вплинули на процес легалізації УГКЦ.

Важливим для дослідження є збірник *«Це моя Церква»*, автором якої є Ірина Калинець, де на 417 сторінках подано інформацію про події періоду виходу Церкви із підпілля та перших років Незалежності України-

У першому розділі, оперуючи історичними подіями та фактами, намагатимемося проаналізувати суспільно-політичну та релігійну ситуацію в Радянському Союзі, в час т. зв. періоду *Перебудови*. Висвітлити ставлення радянської влади та РПЦ до перших офіційних спроб греко-католиків виходу з підпільних умов існування.

У другому розділі зосередимо увагу на розповіді про життя родини Калинців: від народження до ув'язнення, зосередивши увагу на національно-релігійній складовій у формуванні особистості подружжя.

У третьому розділі перейдемо до ключової теми – діяльності подружжя Калинців у час суспільно-релігійних перетворень у Радянському Союзі наприкінці 80-х років, їхній внесок у справі процесу легалізації УГКЦ.

РОЗДІЛ І.

ВИХІД УГКЦ З ПІДПІЛЬНИХ УМОВ ІСНУВАННЯ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН В СРСР

1.1 Особливості політичних трансформацій в СРСР в часи Горбачовської *Перебудови.*

У ХХ ст. Західна Україна увійшла до складу Радянського Союзу і перебувала в складі майже пів століття. УГКЦ, яка була насильно ліквідована радянським тоталітарним режимом у 1946 році на Львівському псевдособорі, а наприкінці 1980-х років ХХ століття почала вставати з руїни. Цей непростий час перебування нашої держави під *чоботом* Радянського Союзу позначився на становищі УГКЦ. Комуністична влада не бажала толерувати УГКЦ, яка була «українською католицькою спільнотою»¹. Церква була ліквідована, але не припиняла свою діяльність. Її діяльність зводилась до нелегального, підпільного статусу в Радянському Союзі. Греко-католики, яким було навішено ярлик «ворогів комуністичної ідеології», не припиняли руху за легалізацію від самого Львівського псевдособору². Так, після більше як сорок років глибокого підпілля, в середині 1980-х років, греко-католики змогли заявити про себе, про існування їх Церкви. Це визнання прийшло для них в контексті нової політики, яку партійне керівництво, а відтак радянська преса, почали називати *Перебудовою*. Нове керівництво акцентувало на «різних сторонах суспільного життя: це і демократизація життя, радикальна економічна реформа і прискорення соціального прогресу»³.

Суспільно-політичні процеси в СРСР у другій половині 1980-х роках проходили «в рамках декларованого владою нового політичного курсу *Перебудови*, визначальною рисою якого стало перенесення акцентів на демократизацію існуючого політичного режиму»⁴. У цей період почались великі зміни в житті радянських людей, більше того «ці та інші переміни були б неможливими без зміни самої атмосфери життя в країні: після десятиліть

¹Боцюрків Б. *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська Держава (1939-1950)*. Львів 2005, 67.

²Марчук В. *Українська Греко-Католицька Церква. Історичний нарис*. Івано-Франківськ 2001, 149.

³Санчало В. *Від аналізу до змін // Людина і світ* 6 (1988) 17.

⁴Муравський О. *Західні землі України. Шлях до незалежності*. Львів 2011, 31.

терору, після двох десятиліть гниття – застою, в задушливу атмосферу суспільства увірвався справді свіжий вітер»⁵. Це і не дивно, адже в період, ідеологія комуністичної партії переживала велику кризу. З приходом до влади молодого, амбіційного керівника – Михайла Горбачова – радянські громадяни поклали чимало надій на те, що «він, мовляв, завдяки політиці *Перебудови, Гласності*, розправиться із найбільшим лихом системи – зі злочинцями, хуліганями, хабарниками, [...] прожене засиджених у своїх кріслах трутнів-бюрократів і відкриє дорогу носіям проповідованої ним *Перебудови*»⁶. 23 квітня 1985 року у своєму виступі на засіданні Центрального Комітету Комуністичної Партії Радянського Союзу (далі ЦК КПРС), М. Горбачов дав чітко зрозуміти, що в Радянському Союзі очікуються великі зміни. Відтак в народі не тільки йшла мова про зміну політичного вектору, але розумілося, що трудящих закликали до того, що «кожному необхідно перебудовуватися, змінювати стиль мислення»⁷.

Справді, в радянському суспільстві панувала надія на краще життя, адже цей час позначився як період великих змін. Відтак для багатьох людей, час *Перебудови* подарував можливість сподіватися на «допуск до раніше закритих архівів та включення в навчальні програми з літератури раніше заборонених українських письменників, прагнення дізнатися і осмислити правду про наше минуле та відкриті виступи на захист власних прав, дискусії на комсомольських зборах і перші альтернативні вибори»⁸. Вперше теза про «нове політичне мислення була висловлена Михайлом Горбачовим у грудні 1984 року в Лондоні, де він перебував на чолі радянської делегації»⁹. Як згадує про цей час тодішній завідувач ідеологічного відділу Комуністичної партії Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі КП УРСР), перший президент незалежної України Леонід Кравчук, «нам хотілося, щоб все змінилося: цей

⁵ Чапурний В. *Горбачов: Перебудова* // siver.com.ua (05.02.2021).

⁶ Прокоп М. *Про Горбачова, його книжку і про те, що довкола* // *Сучасність* 5 (1988) 69.

⁷ Рижков В. *Перебудова: Двадцять років потому* // day.kyiv.ua (03.02.2021).

⁸ Рижков В. *Перебудова: Двадцять років потому* // day.kyiv.ua (05.02.2021).

⁹ Козловська Ю. *Горбачовська “перебудова” та “нове політичне мислення”*: передумови виникнення і наслідки // *Вісник Національного університету Львівська Політехніка* 408 (2000) 143.

консерватизм [...] все це настільки обридло, настільки було неавторитетним, що коли було проголошено курс на *Перебудову*, [...] то це було сприйнято більшою частиною Пленуму за ура»¹⁰. Відтак люди, які вже втомилися від сивочолих партійних керівників, які тільки і те робили, що були прикутими до текстів своїх промов, сподівалися від енергійного Михайла Горбачова великих змін. Тому його прихід до влади пересічні громадяни сприйняли із великим ентузіазмом і симпатією. У свою чергу політичний вектор зміни нової політики *Перебудови* повинен був охопити п'ять найважливіших сфер життя в Радянському Союзі. Одним із перших було економічне життя. Так, у квітні 1984 партійне керівництво дійшло висновку, що «ситуація в економіці є небезпечна»¹¹. У свою чергу на Пленумі ЦК КПРС було вирішено – вийти із кризової ситуації. Вихід із кризи супроводжувався програмою економічних реформ. Відтак зміст *Перебудови* можна було відчитати в своєрідній фразі «через прискорення соціально-економічного розвитку країни – до нового якісного стану радянського суспільства»¹². Суть полягала в тому, щоб до певної міри роззброїти країну і перекинути певні ресурси із військової сфери в економіку країни. Україна посідала третє місце за ядерним потенціалом не тільки у Радянському Союзі, а й у світі. Масштаби фінансування військової промисловості були дуже великими: кожен четвертий карбованець в Радянському Союзі призначався на військову галузь. Фактично кожне підприємство в промисловості було орієнтовано на військово-оборонну систему. У військовій промисловості найбільше працювало висококваліфікованих робітників, учених. Відтак, як було вже зазначено вище, партійне керівництво із запровадженням нової політики, змінило акценти фінансування і передбачало підвищення якості виробленої продукції. У свою чергу, проводячи децентралізацію економіки країни, комуністична влада, ще із більшою потугою намагалася підпорядкувати економічне життя столиці. У вищих ешелонах керівництва чітко усвідомлювали, що новий етап

¹⁰Рижков В. *Перебудова: Двадцять років потому* // day.kyiv.ua (05.02.2021).

¹¹ Даниленко В. *Україна в 1985-1991рр.: Остання глава радянської історії*. Київ 2018, 21.

¹² Баран В – Даниленко В. *Україна в умовах системної кризи (1946-1980)*. Київ 1999, 267.

економічного розвитку пов'язаний із застосуванням нових технологій, де роль якості продукції перевищує її кількість. Нові технології базувалися не на застосування більшої кількості сировина, але «інформація, тепер визначала економічну потугу»¹³.

Другою сферою в житті людей, в якій партійне керівництво провадило реформи, мала бути внутрішня політика. Так, політика *Гласності* проходила під демократичними гаслами. Натомість на практиці все було по-іншому: «якщо в Москві з'являлися статті викриття про сталінські злочини, дозволялася критика колишніх лідерів СРСР (крім Леніна), лунали голоси на захист релігії, то нічого не відбувалося відповідно в Києві»¹⁴. Михайло Горбачов, бажаючи закріпити владу центру, тримав на посаді ветерана брежнєвської епохи – Володимира Щербицького. Але з іншого боку, команда Щербицького в Україні не вітала реформи М. Горбачова¹⁵ (позаяк Щербицький був твердим консерватором). Адже очікування економічного зросту, вихід із кризи в соціальній сфері, подолання корупції не відбувалося так, як про це заявляв у своїй програмі Горбачов. Більше того, саме партійне керівництво через деякий час, усвідомлюючи всю серйозність кризової ситуації, в якій опинилась держава, зрозуміло, що «зробили ставку на науково-технічний прогрес, але механізми його застосування не спрацювали»¹⁶.

Третьою сферою реформ Горбачова була зміна вектору зовнішньої політики КПРС. Ця програма передбачала зміну відносин із США, багатьма європейськими країнами, які не входили до соціалістичного табору. Основними напрямками, в яких мала рухатися Комуністична партія, було припинення *Холодної війни*. Доповнюючи свою думку про зовнішню політику, Михайло Горбачов намагався переконати партійне керівництво в тому, що «Європа від Атлантичного океану до Уралу є об'єктивною дійсністю, об'єднаною спільною

¹³Шубин А. *Парадокси перестройки: Упущенный шанс СССР*. Москва 2007, 59.

¹⁴Грицак Я. *Нариси історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст.* Київ 1996, 297.

¹⁵Камінський А. *На перехідному етапі, Гласність, перебудова, і демократизація в Україні*. Мюнхен 1990, 7.

¹⁶Власенко А. В. *Щербицький и его время*. Харків 2009, 193.

спадщиною Ренесансу, великих філософських соціальних наук XIX і XX ст»¹⁷. Він переконує в тому, що Росія має великі і тісні взаємозв'язки із Європою через спільні християнські корені. Більше того, він намагається показати, що ювілейна дата 1000-ліття християнства є на часі святкування¹⁸.

Четвертою сферою *Перебудови*, яку впроваджувала влада – соціальне життя. Звичайно, життя радянських людей помітно відрізнялося від життя пересічних громадян на Заході. Зрештою, в умовах «*Перебудови* зростає можливість виїзду жителів УРСР за кордон, передовсім з економічною метою і здебільшого в країни соціалістичної співдружності»¹⁹.

П'ятою сферою, в якій партійне керівництво почало здійснювати реформи, була політика в ідеологічній царині, що було пов'язано з «ліквідацією цензури, вільне висловлення думок громадянами, надання їм можливості впливу на прийняття державних рішень і контролю за їх виконанням»²⁰. Курс влади на демократизацію, висловлення власної думки, волевиявлення, у свою чергу «створили умови для легалізації протиріч, які забезпечили базу для створення опозиції і дали змогу не погодитися частині суспільства з основними ідеями та принципами, закладеними у реформах»²¹.

Із запровадження політики *Перебудови*, в економічному секторі, держава все більше потрапляла в економічну кризу. Реформи М. Горбачова на практиці показали, що свобода економічної незалежності республік не була досягнута, а ще більше обмежена²². Адже дії лідера Компартії не були систематично-послідовними. Курс на *Перебудову* мав пройти із великою потугою і силою, адже Горбачов був твердо переконаний, що держава, яка «витримала випробування Великої Вітчизняної Війни й не розпалася, мала пройти *Перебудову* і стати гарантом внутрішньої і зовнішньої безпеки союзних

¹⁷Прокоп М. *Про Горбачова, його книжку і про те, що довкола* // *Сучасність* 5 (1988), 77.

¹⁸Прокоп М. *Про Горбачова, його книжку і про те, що довкола* // *Сучасність* 5 (1988), 77.

¹⁹Даниленко В. *Україна в 1985-1991рр.: Остання глава радянської історії*. Київ 2018, 39.

²⁰Там само, 38.

²¹Скоморовський Б. *Наслідки перебудовчих процесів у СРСР: державно-правовий аспект*, // *Часопис Київського університету права* 2013 1, 23.

²²Коропецький І. *Вплив реформ Горбачова на економічні права союзних республік* // *Сучасність* 5 (1988), 91.

республік, стабільності міжнародної політики і права»²³. Радянське суспільство потребувало реформ, натомість вони були занадто запізнілі. Такі реформи, які впроваджувала радянська влада в час кризи, були бомбою сповільненої дії, коли «суспільство перебуває на межі кризи, зазвичай рано чи пізно або виходять із-під контролю, або переростають в революцію»²⁴. В пізнішому часі, сам же Горбачов визнав свою помилку, твердячи що «з реформуванням Союзу ми значною мірою спізнилися»²⁵. Це і не дивно, адже радянське суспільство до *Перебудови* жило в умовах тоталітарної-каральної системи, і для того, щоб режим існував, потрібно було і надалі провадити звичну політику сталінсько-брежнєвської епохи з її характерними рисами. Адже «у такому вигляді, в якому Радянський Союз існував до початку епохи *Перебудови*, він міг функціонувати лише в тоталітарному режимі»²⁶.

В одному інтерв'ю з Михайлом Горбачовим, кореспондент British Broadcasting Corporation (далі BBC) Стів Розенберг, звернувся до колишнього першого секретаря ЦК КПРС такими словами: «за межами Росії вас сприймають як героя, як людину, яка закінчила *Холодну війну*, який дав свободу Східній Європі, який дозволив двом частинам Німеччини об'єднатися, а в Росії, вважають за ворога, який розвалив Радянський Союз»²⁷. Адже «драма Михайла Горбачова полягала в тому, що він хотів підлатати, відновити систему, а на ділі її зруйнував»²⁸.

1.2 Релігійна політика радянської влади у другій половині 1980-х років

Після приходу до влади в Радянському Союзі Михайла Горбачова відношення радянської влади до релігії не набуло великих важливих змін. Адже, як і в попередні роки, так і в час *Перебудови*, РПЦ була «державною церквою», більше того «не було в радянські часи жодного єпископа, який б не мав

²³ Овчар І. Суспільно-політичні перетворення у СРСР (1985-1991) // veche.kiev.ua/ (07.02.2021).

²⁴ Овчар І. Суспільно-політичні перетворення у СРСР (1985-1991).

²⁵ Овчар І. Суспільно-політичні перетворення у СРСР (1985-1991).

²⁶ Овчар І. Суспільно-політичні перетворення у СРСР (1985-1991).

²⁷ Інтерв'ю з Михайлом Горбачовим, *Горбачов: Розпад СРСР – моя драма*, BBC News, 14 грудня 2016 // www.youtube.com (08.02.2021).

²⁸ Баран В – Даниленко В. *Україна в умовах системної кризи (1946-1980 рр.)*. Київ 1999, 258.

стосунків із Комітетом Державної Безпеки (далі КДБ)²⁹. На перших порах лідер ЦК КПРС та його оточення провадило політику попередників: «на подолання релігійності, зменшення кількості релігійних громад, чисельності віруючих, зниження релігійної обрядовості»³⁰. Дискримінація віруючих в Радянському Союзі негативно відбивалась на позиціях Комуністичної партії на міжнародній арені. Адже за час, більше сімдесяти років, насадження тоталітарно-атеїстичної пропаганди, число віруючих складало досить високий процент серед населення. Про це влучно сказав голова Ради у справах релігії при Раді міністрів СРСР С. Харчев: «що в Радянському Союзі є 30% віруючих, але церковні кола подають, що є 70%. Він більше схильний вірити у число 70%»³¹. Діяльність влади на подолання релігії не принесло очікуваного результату. Більше того, «беззастережне обмеження церковної активності употужнювало релігійну опозицію, сприяло зміцненню її союзу із політичним дисидентством, що було гранично не бажано для Комітету Державної Безпеки»³². В той час релігійні пропагандисти в особі церковних достойників із РПЦ, всіляко запевняли люд Божий в тому, що «милістю Божою Руська Православна Церква наближаючись до тисячолітнього свого служіння, [...] успішно здійснює своє призначення – веде свою багатомільйонну паству шляхом до вічного спасіння»³³. Натомість риторика партії щодо релігії не змінилася: радянські пропагандисти описували релігію, як ворога комуністичного ладу в Радянському Союзі, адже «релігія була одним із найважливіших «капіталістичних пережитків», з якими Радянська держава постійно боролася»³⁴. У одній із статей – «1000-ліття введення християнства на Русі і буржуазно-клерикальна пропаганда» – М. Безсонов твердив: «Однією із особливостей, що характеризує сучасну [...] пропаганду на Радянський Союз, є використання в антирадянських цілях дати 1000-ліття

²⁹ Скібіцька Ю. *Не було в радянські часи єпископа, який би не мав стосунків з КГБ: що ми знаємо про экс-главу УПЦ КП Філарета?*. // hromadske.ua (07.02.2021).

³⁰ Єленський В. *Релігія після комунізму*. Київ 2002, 73.

³¹ *Релігія і пересторойка* // Патріархат 9 (213), 28.

³² Єленський В. *Релігія після комунізму*, 74.

³³ *Православний вісник* 4 (1986) 13-14.

³⁴ Яромленко В. *В СРСР російську Церкву використовували для знищення української - історикinja Наталя Шліхта*. // hromadske.ua (10.02.2021).

ведення християнства на Русі»³⁵. З іншої сторони, від початку *Перебудови*, комуністична преса всіляко запевняла громадян, про рівність і верховенство права, яке забезпечує Радянська конституція, і є одним із пріоритетів нової політики.

Преса в часи радянського тоталітаризму, піддавалася жорсткій цензурі, проте вже із початком *Перебудови* почала поволі і несміло викривати «глибину духовної кризи, в якій опинилося радянське суспільство», ставити під сумнів «боротьбу з релігією»³⁶.

Відродження і зацікавлення релігією розвивалось у колі віруючих літераторів, коли із тюрм, психіатричних лікарень вийшли *інакомислячі*, які почали задавати зовсім інший тон у своїх виданнях, адже питання релігії, церковного життя не було повністю подолано радянською тоталітарною системою, і в «релігійному середовищі накопичувалася значна маса вибухонебезпечного матеріалу»³⁷.

Це і не дивно, якщо подивитись на релігійну ситуацію в Західній Україні, то за статистикою радянської влади, «близько 35-40% населення Західної України є віруючі»³⁸. Тому проблеми церковного життя були тісно пов'язані із життям людей в Радянській Україні. Адже станом на 1 січня 1988 року в чотирьох областях Західної України офіційно були зареєстровані і діяли 2141 релігійна громада. Це у свою чергу становило меншу половину від загальної кількості релігійних громад по всій Україні, а це 5689 парафій. Більше того із відсотка релігійних громад РПЦ в Радянському Союзі, який становив 6794, на Україну припадало майже чотири тисячі громад. А на західноукраїнські землі цей відсоток дорівнював 1823 громад (27% у всесоюзному і 46% в українському масштабах)³⁹. Майже дві тисячі громад були організовані в три

³⁵ Пашенко В. *Греко-католики в Україні*. Полтава 2002, 430.

³⁶ Єленський В. *Релігія після комунізму*, 77.

³⁷ Пашенко В. *Греко-католики в Україні*, 73.

³⁸ Григоренко В. *Если без предвзятости // Наука и религия*, 12 (1987) 13.

³⁹ Єленський В. *Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні*. Київ 2002, 35-36.

Стоцький Я. *Релігійна ситуація в Україні: проблеми і тенденції розвитку (1988-1998 рр.)*. Тернопіль 1999, 53.

епархії – Львівську, Тернопільську та Івано-Франківську⁴⁰. Відтак у самвидавах другої половини 80-х років великий наголос ставився «на проблему релігії, боротьби за відкриття храмів, питання релігії свободи» ніж у 60-70-х роках⁴¹. Важливою подією, яка підштовхнула людей думати по-іншому, стала Чорнобильська катастрофа 1986 року. Український Чорнобиль асоціювався із великою карою, яку Бог заслав на державу. Із української «чорнобиль» – це трава полин. Слова про полин є у Святому Письмі. Євангеліст Іван Богослов у своїй книзі Одкровення про це говорить (див Од 8,10-11)»⁴². Більше того ця техногенна катастрофа світового масштабу завдала неабиякої поразки комуністичній ідеології. Адже світова громадськість, і не тільки, зрозуміли, яку насправді політику веде Комуністична партія. Адже, щоб приховати наслідки техногенної катастрофи, остання насмілилась вивести людей на багатотисячні травневі паради, щоб уникнути паніки⁴³.

1.2.1 Російська Православна Церква 1 1000-ювілей Хрещення Русі

Влада всіляко намагалася контролювати церковне життя РПЦ і їй це вдавалось, адже ця Церква діяла за наказом згори. За словами тодішнього українського екзарха РПЦ Філарета Денисенко⁴⁴, якого в радянські часи ще називали «радянським патріархом»⁴⁵, Церква «завжди жила під законом, який дуже обмежував діяльність Церкви. Ми не мали право на широке видавництво. Не могли навіть ремонт храмів робити без дозволу місцевої влади. Не мали права відкривати нові парафії, якщо й відкривалося, то це було дуже важко»⁴⁶. Проте

⁴⁰ Тернопільська православна епархія була виділена з Львівської 27 грудня 1988 року. Саме про ці три епархії керівництво РПЦ скаже, що вони були насильно знищені греко-католиками. (Бабинський А. *Рука, що зависла в повітрі: спроба порозуміння УГКЦ з РПЦ у світлі листування з нагоди 60-ліття Львівського Псевдособору 1946 року*. // risu.ua (20.11.2021).

⁴¹ Пашенко В. *Греко-католики в Україні*. Полтава 2002, 436.

⁴² *Святе Письмо*, переклад І. Хоменка, Львів 2007.

⁴³ Ясиневич Я. *Первомай. Про парад 1 травня 1986 року*. // www.istpravda.com.ua (20.11.2021).

⁴⁴ Народився 23 січня 1929 року у селі Благодатне, Амвросіївського району, Донецької області. Навчався у Московській Духовній Академії. Із 1962 року отримав єпископську хіротонію. Своє єпископське служіння виконував з 1962 року як єпископ Лузький, вікарій Середньоевропейського екзархату. Із 1966 стає екзархом Руської Православної Церкви в Україні. *Філарет Денисенко. Почесний Патріарх* // www.pomisna.info (20.02.2021).

⁴⁵ Лашенко О. *Філарет: Радянський патріарх, який будував незалежну Церкву в Україні*, // www.radiosvoboda.org (07.02.2021).

⁴⁶ Вересень М. *Інтерв'ю з Патріархом Філаретом (Денисенком), Предстоятелем УПЦ КП, про обставини життя Православної Церкви в СРСР, зокрема в епоху Перебудови*. // risu.ua (11.02.2021).

важливим кроком у зміні релігійної політики радянської влади стала зустріч Михайла Горбачова із патріархом РПЦ Піменом (Ізвєковим). Лідер ЦК КПРС підкреслював, «що *Перебудова, Гласність* і демократія цілком без якихось обмежень стосується церковно-державних відносин»⁴⁷. Адже це був час ювілею 1000-ліття Хрещення Русі. Після цієї зустрічі патріарх висловив підтримку «архітекторові *Перебудови* та провіснику нового мислення»⁴⁸. Почали регулярно проводитися засідання Архієрейського Собору РПЦ, на якому активно велося приготування до святкування 1000-ліття хрещення Русі. Один із таких помісних соборів відбувся в Троице-Сергіївській лаврі 6-9 червня 1988 року. Однією із важливих сфер обговорення була зміна державно-релігійних відносин в Радянському Союзі. Відтак високі церковні достойники РПЦ слушно змогли зауважити, що «пройдено шлях від монархізму і антирадянщини до лояльності щодо соціалістичної держави, а на ділі робиться історично-важливий крок до співпраці з радянським суспільством. На порядку денному форми цього співробітництва»⁴⁹. РПЦ твердо переконана, що співпраця є необхідною, адже вона стане в нагоді віруючим людям і нова політика, яку провадить радянська влада, за словами патріарха Пімена, «глибше проникає в усі сторони життя, зачіпає і нашу Церкву, котра закликає своє духовенство і мирян до активної у ньому участі»⁵⁰. Більше того, православне духовенство, щоб якимось «подякувати» владі у її підтримці і відкритості до підготовки тисячоліття Хрещення Русі, намагалась на богословському рівні довести правильність цього діалогу, а саме переконуючи в тому, що такий спосіб «є єдино правильний, цілком вірно відображає віруючих і духовенства. Церква наполегливо шукає богословське його обґрунтування»⁵¹. Саме РПЦ використала цей момент для старту свого розвитку.

Підготовка до святкування ювілею торкнулася суспільно-церковного життя в самій РПЦ. Відповідно почали реформувати систему управління

⁴⁷Марчук В. *Церква, Духовність, Нація, УГКЦ в суспільному житті України ХХ ст.* Івано-Франківськ 260.

⁴⁸Сленський В. *Релігій і перебудова* // rsu.ua (11.02. 2021).

⁴⁹Танчер В. *Помісний Собор Руської Православної Церкви* // *Людина і світ* 89 (1988) 47.

⁵⁰Танчер В. *Помісний Собор Руської Православної Церкви* // *Людина і світ* 89 (1988) 48.

⁵¹Танчер В. *Помісний Собор Руської Православної Церкви* // *Людина і світ* 89 (1988) 48.

Церкви, проводити конференції на християнську тематику по підготовці до ювілею у Києві, Москві, Ленінграді. Церковне керівництво піднімало питання про передачу частини комплексу Києво-Печерської Лаври у власність Церкви. Своїми діями щодо церковної політики «Горбачов завдав ще одного удару по православних і, по суті, відкрив шлях для повернення Церкві статусу повноправного інституту»⁵². Церква, яка отримала більше свободи в державі, спромоглася до організації помпезного відзначення ювілею Хрещення Русі. Святкування показали великі зміни у релігійній політиці радянської влади, адже очікувалося, що це буде просто подія, суто внутрішньо церковного значення, проте, за словами Філарета. «ми стали учасниками грандіозного святкування, до якого долучилась не лише радянська громадськість, а закордонні гості, не лише християни, а й представники різних релігій»⁵³. На цю подію було запрошено багато різних закордонних гостей, серед них і представників Ватикану. Однією із найбільших сенсацій цього часу стало те, що радянська влада дала дозвіл на побудову храму на честь ювілею 1000-ліття в Москві. Відтак основні святкування проходили у Свято-Данилівському монастирі в Москві за участю представників із 89 країн світу, прибули предстоятелі східних православних церков⁵⁴.

Зміни в релігійній політиці заклали підвалини розпаду комуністичної системи в Радянському Союзі. До певної міри радянське партійне керівництво і не усвідомлювало, до яких змін приведе це святкування. Навіть сам представник Ради у справах релігій при Раді Міністрів УРСР Микола Колесник, зміг слушно зауважити, що ті люди, які не брали участі у святкуваннях «завжди залишаються на периферії громадської думки»⁵⁵. Більше того, після ювілею, результат не забарився – численні виступи та інтерв'ю із церковними діячами,

---

⁵²Сленський В. *Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця XX – початку XXI століття*. Львів 365.

⁵³Сленський В. *Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця XX – початку XXI століття*, 366.

⁵⁴Празнование Русской Православной Церковью 1000-летия Крещение Руси // Журнал Московской Патриархии, 9 (1988) 4.

⁵⁵Інтерв'ю з головою Ради у справах релігій при раді міністрів УРСР Миколи Панасовича Колесника, *Перебудова і релігійне питання* // *Людина і світ* 10 (1988), 2.

публічні дискусії на релігійні теми, дали зрозуміти, що «змінилося ставлення до ленінської атеїстичної спадщини, зокрема до висновку В. І. Леніна про те, що для партії більш важлива єдність боротьби трудящих за створення раю на землі, ніж єдність їх думок про рай на небі»⁵⁶.

1.2.2. Подія 1000-ліття Хрещення Русі і УГКЦ

Суспільно-релігійні зміни, які відбувалися в країні не могли не оминати і греко-католиків. Так зване *уніятське питання* в Радянському Союзі стояло завжди гостро і однозначно, адже – «уніатів нема, вони ліквідовані». Як зі сторони радянської влади, так і з боку РПЦ, яка «на чолі з патріархом Піменом підтримувала настанову радянського уряду»⁵⁷ всілякими можливими способами намагались придушити процес легалізації УГКЦ. Радянська влада ніколи не толерувала греко-католиків навіть із початком *Перебудови*. Так, ще у 1984 року, було видано постанову «Про протидію антикомуністичним акціям Ватикану, його підривної роботи проти соціалістичної держави, національно-визвольного і антивоєнних рухів»⁵⁸. Для греко-католиків із запровадженням політики *Перебудови* і демократизації, створились певні умови, які дали можливість заявити про себе, про Церкву, яка все ж існує, попри переконання влади і РПЦ, що її немає. Тодішній екзарх РПЦ в Україні, митрополит Філарет (Денисенко), переконливо заявляв, що ГКЦ в Україні це «як «якихось 250 беззубих бабок і 5 сіл, 10 таких же старих попів»⁵⁹. За словами дисидента, філософа Євгена Сверстюка, РПЦ «несе на собі багаторічну спадщину служіння царям. Але й нині вона несе слово Боже – так само, як іржаві труби проводять чисту воду джерел»⁶⁰.

Святкування 1000-ліття Хрещення Русі відбувалося не тільки в Москві. Організоване під патронатом влади і РПЦ, але й також в Україні, яке

⁵⁶Інтерв'ю з головою Ради у справах релігій при раді міністрів УРСР Миколи Панасовича Колесника, *Перебудова і релігійне питання*, 2.

⁵⁷Сліпий Й. *Спомини*, Львів-Рим 2017, 13.

⁵⁸Кобута С. *Форми й методи протидії відродженню УГКЦ комуністичною владою в 1987–1989 рр. (на прикладі Івано-Франківської області)* // *Карпати: людина, етнос, цивілізація* 5 (2014), 225.

⁵⁹Іваном Гелем, «Інтерв'ю від 21.13.2010» / інтерв'юер Т. Бублик // АПЦ спр.Т-1-1-8.

⁶⁰Сверстюк Є. *Виступ на громадському святкуванні в Києві 1000-ліття хрещення Русі* // *Патріархат* 7-8 (211-212), 10.

організували нелегально греко-католики. Для греко-католиків святкування ювілею стало однією із відправних точок у боротьбі за легалізацію. Відзначення події 1000-ліття Хрещення Русі відбувалося в Зарваниці, Грушеві де зібралося близько 30 тисяч віруючих на Літургію, яку провадив підпільний єпископ Павло Василик⁶¹. Але найбільшого розголосу в той час набрали т. зв. «марійські об'явлення» в Грушеві на Дрогобиччині. Про це мова йшла не тільки на місцевому рівні, але й по радянському центральному телебаченню, що показувало велику увагу влади до «об'явлення». Причиною цього були тисячі молільників, які прямували до Грушева подивитись на «чудо». Більше того, місцевий православний священник, о. Зиновій Майкут не піддавався на провокації радянської влади, яка «намагалася примусити до «розвінчування» чуда, але він відмовився, стверджуючи, що не може заперечувати того, що сам бачить»⁶². Паломники могли почути і побачити греко-католицьких священників, які також приїжджали в Грушів, тим самим розвінчуючи ярлики про «екстремістів греко-католиків»⁶³. Про цю подію згадує жителька села Грушів, Віра Майкут так: «У Провідну неділю, рік після Чорнобиля 1987 року [...] о десятій годині одинадцятирічна дівчинка Марія Кізик, побачила на балконі старого дерев'яного храму, який був зачинений радянською владою тридцять років, постать. схожу на Богородицю. За словами Марійки, Богородиця була одягнена в чорне вбрання»⁶⁴. Ця подія розійшлася дуже швидко по селі і вже до вечора біля церкви зібралось біля 200 людей. За словами очевидців, не всі змогли розгледіти постать Богородиці, проте багато людей це бачили. На наступний день і в подальші, за словами жительки і очевидці Марії Біляк: «Одні другим дали знати, люди їздили по роботах, і від цього разу люди так ішли, як ріка води пливе»⁶⁵. Так, протягом «квітня-травня 1987 року, незважаючи на гоніння правоохоронних органів капличку відвідало близько

⁶¹ Івасів Р. *Відродження Церкви та України. Владика Володимир Війтишин: Нашій Церкві потрібно було голосно заявити усьому світові про своє існування.* // galychyna.if.ua (20.11.2021).

⁶² Бублик Т. *Грушівське чудо» крізь призму радянської антирелігійної пропаганди (1987-1988 рр.).* // epnir.pnu.edu.ua (26.02.2021).

⁶³ *В Грушеві появилась Мати Божя* // Патріархат 7-8 (1987), 5.

⁶⁴ Майкут В. «інтерв'ю від 25.04.2003» / інтерв'юер Кузик В. АПЦ Т-1-1-18.

⁶⁵ Біляк М. «інтерв'ю від 25.04.2003» / інтерв'юер Кузик В. АПЦ Т-1-1-18.

тридцяти тисяч осіб, переважно із Львівської, Тернопільської і Івано-Франківської областей»⁶⁶. Радянська влада не могла стояти осторонь і відповідно у місті Дрогобичі була проведена нарада, яку скликав відділ пропаганди та агітації ЦК Комуністичної партії, який через різноманітні засоби спрямовував свою боротьбу проти віруючих, «розпочала масштабна ідеологічна боротьба на шпальтах львівських газет *«Вільна Україна»*, *«Львовская правда»*, *«Ленінська молодь»* і дрогобицької *«Радянське слово»*, звинувачуючи інспіраторів «чуда» у маніпуляції довірливістю «наївних громадян», фінансовому зловживанні, пропаганді «уніатства», антинауковості тощо»⁶⁷. Відтак різноманітними способами, влада вдавалась до перешкод цьому багатотисячному «паломництву» людей, відповідно:

Біля каплиці цілодобово чергували міліцейські підрозділи.[...] На всіх виїздах до села стояли таблички з написом «У Грушеві – ящур». Всі входи на подвір'я храму заварили електрозваркою. Був заборонений в'їзд автомобілів до села. На дорогах чергували патрулі, у небі кружляв вертоліт ДАІ, який контролював рух машин. Увесь транспорт не допускали ближче 6-10 км до Грушева. Згодом були відмінені усі автобуси, які курсували через Грушів. Це пояснювалося тим, що в районі складна епідеміологічна ситуація. [...] 27 серпня, щоб ускладнити піший рух, по дорозі до святині розкидали гравій і полили гундором (смолистою масою), але і це не стало перешкодою для молільників⁶⁸.

Радянська влада почала розуміти, що вдіяти нічого не може, і за словами голови Івано-Франківського обкому партії І. Посторонка, який визнавав, що ці велелюдні зібрання відбуваються через «недостатню координацію дій партійних органів»⁶⁹.

1.3 Дисидентський рух в умовах радянського тоталітаризму

Явище дисидентського⁷⁰ руху в СРСР з'явилося в час т. зв. «дестанілізації». Цей період припав на час правління Микити Хрущова. Останній, виступивши на XX з'їзді КПРС із своєю доповіддю *«Про культ особи Сталіна та його наслідки»*, дав поштовх в Радянському Союзі до зародження дисидентського

⁶⁶ Муравський О. *Західні землі України. Шлях до незалежності*. Львів 2011, 147.

⁶⁷ Бублик Т. *Грушівське чудо» крізь призму радянської антирелігійної пропаганди (1987-1988 рр.)*. // enprir.pnu.edu.ua (26.02.2021).

⁶⁸ Салій В. *Грушівське чудо – тридцять років опісля*. // *Слово* 1 (2017) 12.

⁶⁹ Пашенко В. *Греко-католики в Україні*, 477.

⁷⁰ Слово «дисидент» походить з латини і на цій мові означає «незгодний». Так зазвичай називали тих, хто виступає проти загальноприйнятої оцінки, системи речей тощо. Спочатку це слово використовувалось у релігійній площині, так називали тих, хто притримується неканонічних релігійних поглядів. *Огляд історії дисидентського руху, Віртуальний музей. Дисидентський рух в Україні* // museum.khpg.org (23.02.2021).

руху. Суть дисидентства у той час полягала у критиці тоталітарної політики радянської влади, вимаганні широких громадянських, релігійних прав для суспільства. До дисидентів належали представники різних прошарків населення, від письменників-інтелектуалів до релігійних діячів. Історик Ярослав Грицак влучно наголосив, що: «завдяки цим людям відродилась українська незалежність. Вони дебютували у 60-х роках, а результат їхньої роботи було видно наприкінці 80-х»⁷¹. Відтак «період другої хвилі (1980-х) став початком політичної кризи комуністичної системи і розвитку опозиційних національно-демократичних рухів»⁷². Партійне керівництво вже не могло зупинити масові акції протесту проти радянської влади, які відбувалися за допомогою активних дисидентів. Колишні політв'язні взяли за непросту справу, а саме – організацію нелегальних об'єднань, адже діяльність таких організацій була більш ефективною в протистоянні з тоталітаризмом.

У радянській системі придушенням опозиції займалося КДБ. Більше того, ще в 1967 році було створене П'яте управління, яке боролось проти «інакомислячих». Ці органи державної системи ретельно збирали інформацію про певних осіб. Останні були під особливо увагою комуністичної влади, тим самим, влада відслідковувала суспільні настрої, які наростали в час *Перебудови*. Політика демократизації сприяла утворенню нових суспільно-політичних об'єднань. Адже тоталітарна система, яка використовувала найжахливіші методи боротьби проти *інакомислячих*, почала «тріщати по швам», і тепер «не могла використовувати звичних методів репресій, фізичного усунення опонентів та залякування»⁷³. Адже Радянський Союз в серпні 1975 року у Фінляндії підписав *Гельсінську угоду*, якою зобов'язувався поважати права своїх громадян. Свій підпис під цією угодою поставило 35 країн. Передумовою підписання цієї угоди була досить напружена ситуація в світі, адже «ідеологічне протистояння СРСР і країн Заходу [...] загрожувало перерости

⁷¹ Грицак Я. *Українське дисидентство – це була правдива і зріла опозиція*. // www.radiosvoboda.org (13.02.2021).

⁷² В'ятрович В. *Історія з грифом секретно Українське XX століття*. Львів 2013, 611.

⁷³ В'ятрович В. *Історія з грифом секретно Українське XX століття*, 612.

у третю світову війну»⁷⁴. Відтак основною суттю *Гельсінські домовленості* було «зменшити напругу, вберегти світ від нового переділу кордонів, захистити права людини»⁷⁵. Найбільше радянська влада контролювала колишніх політв'язнів, адже вони виходили на волю і почали створювати суспільно-політичні нелегальні об'єднання. Метою КДБ було переконати їх у «помилковості власних поглядів»⁷⁶. Відтак «*Перебудова* прийшла в концтабори суворого режиму лише на початку 1987 року у вигляді помилювань»⁷⁷. Більше того:

Суспільство скористалося тим негайно: з'явилися видання, які раніше називалися б самвидавом, – разові, кількаразові і періодичні, вони формували громадську думку, стали тим кайлом, день у день довбало тоталітарний режим, який почав піддаватися. Якщо ще арештовували то на тиждень, два, якщо розганяли мітинги, демонстрацію, то протести були ще більшими. Право на свободу слова, зібрань, сумління, зрештою право на громадську діяльність, об'єднання в політичні партії суспільство вибороло тяжкими зусиллями, перш за все жменьки правозахисників – пасіонарних особистостей, які пройшли гарт у тюрмах і таборах⁷⁸.

Найвідомішим об'єднанням була *Українська Гельсінська Спілка* (далі УГС). Ця, «об'єднавши людей, які прагнули демократизації на засадах Загальної декларації прав людини Організації Об'єднаних Націй»⁷⁹, спромоглася закласти основу руху опору, який поступово підривав підвалини комуністичній ідеології. Серед найбільш активних діячів цієї організації був В'ячеслав Чорновіл. Він, за словами Богдана Гориня, був «серед тих небагатьох, які знали, що робити і як робити»⁸⁰. Через свої переконання Чорновіл, який ще в 70-х роках підтримував політв'язня Ніну Строкату, організувавши *Комітет із Захисту Строкатої*, потрапив у в'язницю. Багатьох учасників *Комітету* було арештовано, а Чорновола судили за «наклеп і діяльність радянського правосуддя, на

⁷⁴Зінченко О – Овсієнко В. *Українська Гельсінська Група. До 30 – річчя створення, історія, документи*. Київ 2000, 9.

⁷⁵Полянська Я. *40 років Гельсінським угодам: як СРСР і Європа обіцяли берегти кордони*. // www.radiosvoboda.org (23.02.2021).

⁷⁶В'ятрович В. *Історія з грифом секретно Українське ХХ століття*, 614.

⁷⁷Зінченко О - Овсієнко В. *Українська Гельсінська Група. До 30 – річчя створення, історія, документи*. Київ 2006, 51.

⁷⁸Зінченко О – Овсієнко В. *Українська Гельсінська Група. До 30 – річчя створення, історія, документи*, 52.

⁷⁹Капіані В. *Українська Гельсінська Спілка: Політичні дискусії та долі лідерів* // www.istpravda.com.ua (12.02.2021).

⁸⁰Деревінський В. *В'ячеслав Чорновіл – дух, що тіло рве до бою*. Харків 2016, 244.

радянську демократію, на радянську дійсність»⁸¹. Попри залякування, він і далі вів активну діяльність і був названий представниками КДБ «лідером націоналістичного середовища». УГС, яка відновила свою діяльність 1988 році. «була готова до будь-яких репресій влади в тому числі можливого ув'язнення»⁸². Члени УГС відчували особливий тиск з боку влади через наклепницькі статті в пресі та телебаченні, вони перебували під постійним наглядом правоохоронних органів. Проте, за словами першого заступника Львівського обкому КПУ Я. Погребняка, влада вже не могла втілити «усі намагання республіканського і обласного керівництва вчинити розправу на УГС за допомогою сили. УГС продовжувала ефективно працювати»⁸³. Представники влади все ж таки намагалися всіляким способом завадити діяльності дисидентів. Наприклад, з'явилися наклепницькі заяви щодо ксенофобських поглядів членів УГС, але ці провокації не були сприйняті, бо українські дисиденти разом з різними представниками народних меншин перебували в тюрмах 1960-1980-х роках. Ще одним інформаційним «викидом» було звинувачення їх у державній зраді та шпіонажі на користь інших держав. Прикладом цього було затримання американської журналістки Марти Коломієць та вилучення серед її речей відеозаписів інтерв'ю із Чорноволом і Горинем. Через цей випадок радянські спецслужби почали здійснювати інформаційну наклепницьку діяльність на дисидентів. Так, за словами Марти Коломієць: «Спочатку в «Радянській Україні» вийшла стаття *«Інтерв'ю з-під поли»* - про мене і про те, як я брала це інтерв'ю. Так, я дізналася, що я працюю на ЦРУ. А у Львові касету крутили із відповідними коментарями по ТБ»⁸⁴. Українська Гельсінська Спілка влилась в процес легалізації УГКЦ. Одним із прикладів було те, що в місті Тернополі УГС «подала заяву на проведення

---

⁸¹ Деревінський В. *В'ячеслав Чорновіл – дух, що тіло рве до бою*, 243.

⁸² Там само, 250.

⁸³ Там само, 253.

⁸⁴ Бондаренко Є. *Інтерв'ю з дружиною популярного тележурналіста Данила Яневського Марти Коломієць: Я була агентом ЦРУ.* // crime.fakty.ua (12.02.2021).

обласного молебня за реабілітацію УГКЦ та за відродження України на Театральній площі міста Тернополя 15 жовтня 1989 року»⁸⁵.

Підсумовуючи все сказане у цьому розділі, можна із певністю сказати: з приходом до влади Михайла Горбачова, політична кон'юнктура радянської ідеології набула іншого вектору діяльності. Це проявлялося у всіх сферах суспільно-політичного та релігійного життя радянського суспільства. Відношення радянської влади до інакомислячих, запровадженням нової політики *Перебудови*, спровокувало ряд протестних настроїв в державі. Радянська влада, яка підписала *Гельсінську угоду*, не могла вповні використовувати звичні їй інструменти впливу на інакомислячих. Обходилося, зазвичай, кількадечним перебуванням в слідчому ізоляторі або ж штрафом. На тлі цих суспільно-релігійних перетворень недовіра до влади зростала через приховання і непоінформованість населення щодо наслідків Чорнобильської катастрофи. Радянська влада, щоб забезпечити порядок і не посіяти паніку в суспільстві, вивела на вулиці багатотисячні травневі демонстрації людей, тим самим жертвуючи їх здоров'ям і життям. На основі цих подій, УГКЦ, відчуваючи помітне пом'якшення із боку радянської влади, яке проявилось у її співорганізації святкування 1000 ювілею Хрещення Русі у Москві, намагалась показати суспільству, що вона існує, має велике число священників і мирян. Однією із подій цього часу, до якої було прикуте радянське суспільство, були «Марійські об'явлення» в селі Грушів Дрогобицького району. В Західній Україні це явище набрало відтінку масового паломництва, адже подивитися на об'явлення Богородиці, люди з'їжджались звідусіль, попри заборони радянської влади. Процес виходу греко-католиків в Західній Україні набував з кожним днем все нових масштабів, з якими радянській тоталітарній владі неможливо було вже справитись.

---

⁸⁵Шевченко О. *Українська Гельсінська Спілка у спогадах і документах*. Київ 2012, 223.

РОЗДІЛ II

РОДИНА КАЛИНЦІВ В УМОВАХ КОМУНІСТИЧНОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ 1950-1970-ті рр.

2.1 Національне та релігійне формування Ігоря та Ірини Калинців

Українська Греко-Католицька Церква, загнана в глибоке підпілля після Львівського псевдособору 1946 року, не переставала існувати і діяти. Поряд із духовенством, яке не підписало акт насильницького возз'єднання із московським православ'ям, Церкву активно підтримували миряни греко-католики. Саме прості вірні стали тим ядром, котре поряд із підпільним духовенством провадило духовне життя в умовах підпільного існування. Так, серед когорти мирян, які належали до різноманітних прошарків радянського суспільства, були і творчі інтелігенти – письменники, поети, митці. Коли настав час суспільно-релігійних перетворень в Радянському Союзі, ці люди поряд із духовенством, стояли в обороні прав греко-католиків та сприяли легалізації УГКЦ. Особливою активністю серед числа творчої інтелігенції вирізнялися родина Калинців, а це Ірина Калинець і її чоловік Ігор Калинець. Вони, як ніхто інший, позиціонували себе як вірні УГКЦ, адже народилися і виростили в греко-католицьких родинах. Життя цієї сім'ї було наповнене багатьма випробування: вони особисто відчували на собі наслідки радянської тоталітарної системи. Свого часу політв'язень та дисидент Мирослав Маринович так говорив про Ірину: «Якщо серед чоловіків-політв'язнів «зеківським генералом» був В'ячеслав Чорновіл, то серед жінок-політбранок, таким генералом, наважуся припустити, була Ірина Калинець»⁸⁶. Адже радянська тоталітарна система із її правосуддям визначила, що ця, повна любові до всього українського, жінка була названа «особливо небезпечним злочинцем»⁸⁷.

2.1.1 Ірина Стасів-Калинець

Ірина з'явилася на світ у важкі часи Другої світової війни. Як влучно писав Ігор Калинець: «Саме у цей важкий, напівголодний, непевний час, 6 грудня 1940

---

⁸⁶Маринович М. *Пам'яті Ірини Калинець*. // ucu.edu.ua (21.03.2021).

⁸⁷Цветков В – Сеник І. *Літопис Голготи України Том 4* // Годасевич Г. *Доля жінки-місткни в умовах тоталітарного режиму*. Львів 565.

року і народилася вона, якій судилося залишити свій слід в українській історії»⁸⁸. Її батько, Онуфрій, був родом із села Братковичі, що на Городочинні. Здобув фах слюсаря, згодом працював на заводі Зільбера у Львові. Потім служив у польському війську, де 1939 року був поранений. Мати Ганна походила із села Малнівська Воля Мостиського району і, за словами Ірини, була вправною домогосподаркою і працювала в одній багатій родині у Львові. Про один із цікавих моментів із життя своїх батьків згадує Ірина, що вони «обидвоє ходили до собору святого Юра. Одного разу хлопці спускалися в низ по вулиці Міцкевича. Пустився дощ, забігли в браму. Заховалися там і дівчата, що верталися із собору. Одна напрочуд жвава й балакуча, впала в око Онуфрієві, познайомились. Це і була Ганна»⁸⁹. Сім'я Ірини була патріотично налаштованою, декотрі з її родини були членами Організації Українських Націоналістів (далі ОУН), зокрема її тітка. Лихоліття воєнного періоду, кількаразова зміна влади та політичні режими у свою чергу впливали на свідомість малої Ірини. Про цей час Ірина добре пам'ятає. Адже в її, тоді ще дитячій голові, добре закарбувалися спогади про візити чекістів. Про один із них так згадує Ірина: «З нами жила мамина родичка, яка була в підпіллі ОУН, чекісти прийшли і перетрясли всі мої дитячі речі, зламали всі мої іграшки»⁹⁰. Представники радянської влади в післявоєнний час з особливим підозрінням ставилась до осіб, які мали зв'язок із націоналістичним підпіллям. Співпраця з ОУН-УПА могла стати причиною арешту або висилки у віддалені райони СРСР. Про страхіття післявоєнних років Ірина згадує з тривожними нотками, адже її родина постійно була під загрозою виселення в Сибір. Про один такий візит пише Ірина так: «Грюкіт чобіт у двері. То значить, емгебісти. Вони ніколи не стукали чи дзвонили – а отак, грубо чоботами. Приходили візитери і до нас Стасівих. Ми з усіх мешканців мали найбільше-двокімнатне житло. Отож вдерлися нахабно. На щастя, ми не мали ванни, а туалет у дворі. Ці

⁸⁸ Калинець І. *Попід золоті ворота, документи то біографічні матеріали*. Львів, 231.

⁸⁹ Калинець І. *Попід золоті ворота, документи то біографічні матеріали*, 231.

⁹⁰ Овсієнко В. *Калинець-Стасів Ірина. Інтерв'ю* // <http://museum.khpg.org> (21.03 2021).

побутові невігоди врятували нас – інакше заgrimіли б в Сибір»⁹¹. Про своє християнське виховання, вона завдячує о. Євгену Юрику із церкви св. Миколая, що по вулиці Богдана Хмельницького. Їхня сім'я, як пригадує Ірина, відвідували церкву св. Миколая, або монастир св. Онуфрія. В монастирі, Ірина мала своє дитяче місце. А це було

Під викладеною каменем проповідальницею. Просто над самісінькою головою – український святий з давньокиївським храмом в руці, подібний на храм святої Софії. Задерши голову, я довго дивилася на сповнені зоряного блиску очі.. Святий, чий образ уже тепер, на схилі літ шукатиму по церквах мого дитинства і знайду нарешті в церкві святого Онуфрія, зайшовши туди на коротеньку молитву в будний день, коли у храмі порожньо.. І стану на улюблене в дитинстві місце, й підведу очі до склепіння і бризне зоряне світло очей найвеличнішого з усіх українських святих – Теодозій Печерський⁹².

Після того як закрили монастир св. Онуфрія, сім'я почала відвідувати храм св. Миколая, яка була недалеко їхнього помешкання. Навіть після того, як цей храм перейшов до РПЦ, місцевий парох, о. Юрик служив, як колись. Її родина була дуже сильно прив'язана до священика і до кінця не усвідомлювали, що відбулося 1946 році. В церкві Миколая, о. Юрик приготував Ірину до Першого Святого Причастя. Про цей вже далекий час вона так згадує: «Це були найкращі уроки за час мого дитинства – ми ходили за о. Юриком крок в крок. Ловили кожне його слово»⁹³. В цей час, а це 1947 році, храм св. Миколая був переповнений дітьми, які були одягнені і приступали до Першого Святого Причастя. Пізніше радянські спецслужби арештували о. Юрика. Відбувши покарання, він повернувся до Львова і служив в Преображенському храмі, а опісля став православним митрополитом. До Преображенського храму ходила потім і Ірина, коли вчилася в школі та в університеті. Про владика Юрика, Ірина згадує, як він прийшов на Святоюрську гору «в храмі знову зазвучала українська мова в Богослужіннях.[..] натомість в останні роки його життя, Святоюрська Церква, майже повністю спорожніла з приходом Нікодима, що відновив російський дух»⁹⁴. У свої молоді роки Ірина віддавалась творчості. Її більше цікавило національно-політичне життя українців. Вона відвідувала і

⁹¹Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 231.

⁹²Калинець І. *Це не собор, це Церква*, ЗМІ // За вільну Україну, 10 березня 2000, 7.

⁹³Калинець І. *Це не собор, це Церква*, ЗМІ // За вільну Україну, 7.

⁹⁴ Там само.

православні церкви, адже питання релігії та Церкви не стояло для неї на першому місці, хоча вона себе визнавала греко-католичкою. Вони з Ігорем були практикуючими християнами і ходили на богослужіння в Преображенську Церкву у Львові, хоча були знайомі із підпілля УГКЦ через Іринину родину. Це знайомство Ірина завдячує своїм тіткам, адже «богослужіння за участю підпільних священників відбувалося у моїх тіток. До них (священиків) ми ходили на сповідь.[...] підпільні священники хрестили нашу доньку і внуку»⁹⁵. Цим підпільним священником був єрм. Василь Михайлюк.

Ірина навчалась у львівській середній школі № 87, яка сьогодні носить ім'я Ірини Калинець. В перший клас вона пішла в 1947 році. І вже з перших років навчання зрозуміла, що таке називатися українкою. Адже серед п'ятдесяти шести дівчат, які навчались у її класі, залишилося лише двадцять п'ять, всі решта з родинами були виселені в Сибір. Вчитись вона любила, особливо їй вдавалися гуманітарні предмети. У своїх інтерв'ю Ірина постійно акцентувала на християнській та українській ідентичності своєї родини⁹⁶. Сім'я стала тим середовищем, де сформувався справжній характер Ірини. За її спогадами: «У школі обплывулося найсвятіше, а вдома все це пошепки пояснювали»⁹⁷. В радянській освіті «все було поставлено в нестерпні умови «атеїстичного виховання»: дитину, яка йшла до церкви, ганьбили. Уже з дитячих років «радянська західноукраїнська людина» жила у бівалентному світі, вчилася маневрувати між двома світоглядами. Все це поступово відкладалося в пам'яті і формувало в чистій душі нетерпимість до фальші, до тої дволикості, в якій змушували жити пришельці із Сходу»⁹⁸. Після закінчення школи Ірина працювала два роки на різних роботах. Відтак у 1959 році вступає на філологічний факультет слов'янського відділення Львівського Державного Університету ім. Івана Франка. Саме під час навчання в університеті в Ірини остаточно формується зріла національна свідомість, зароджується талант до

⁹⁵ Калинець І. *Це не собор, це Церква*, ЗМІ // *За вільну Україну*, 10 березня 2000, 7.

⁹⁶ *Виставка до 80-річчя Ірини Калинець, Дорога вічності під зорями століть*. // www.youtube.com (22.03 2021).

⁹⁷ *Українська дисидентка відбувала покарання через паркан із Василем Стусом*. // gazeta.ua (21.03 2021).

⁹⁸ Огнєва Л. *Касандри за колючим дротом*. Донецьк, 9.

написання віршів. Вона обрала собі псевдонім Ірина Галичанка. Про перше зацікавлення творчим доробком Ірини, як згадує Ігор – її чоловік, він прочитав в радянському журналі. Так перші її вірші були надруковані в журналі «Жовтень». Зокрема вірш «Дика троянда», який був підписаний псевдонімом Ірина Галичанка. Про цю подію в пізнішому часі її чоловік Ігор Калинець згадує так:

Дика троянда виросла на місці, де партизан поранений упав. Там щоранку плачуть сині трави, сушить сльози сонце золоте. Не всі це зауважили. Про те я (Ігор Калинець) звернув увагу на це поєднання - синього і золотого. Національні кольори. Було ясно: партизан – то вояк Української Повстанської Армії (далі УПА). Отже авторка, національно свідома. А Галичанці (Ірині) впав у вічі останній вірш добірки під промовистою назвою *Ярославна*. Його написав Ігор. Вірш з тих ранніх, коли Ігор писав просто так, для забави, без свого пізнішого стилю й оригінальної поетики. Однак характерний самою темою – історичною мотивацією. Проекцією минулого в сучасне. І подумати Ігор не міг, що цією Ярославною для нього стане авторка *Диких троянд*. На засіданні університетських літостудій вона запитала в подружки, хто такий Ігор Калинець. А Люба «тихо!», він позаду. Я оглянулась, згадувала Ірина, і мене пронизали палаючі очі. І подружилися, назавше⁹⁹.

Так, у такий своєрідний спосіб, Ігор та Ірина поєднали своє життя назавжди. Якщо подивитись на характери обох, то можна зрозуміти, що «вони зовсім не подібні, протилежні натури. Що може бути спільного між тихої вдачі, лагідним, артистичним ліриком Ігорем та енергійною, рвучою, запальною, демонстративно інтелектуальною, дотепною і дошкільною Іриною»¹⁰⁰. Коли Ірина була на другому курсі, а Ігор мав захищати свою дипломну роботу, (в квітні 1961 року) вони повінчались. Мама Ігоря домовилася із своїм родичем священником про вінчання. Обвінчав їх священник Микола Гулей, дядько Ігоря Калинця із села Дуліби Стрийського району і це вінчання було таємним, навіть від найближчих друзів. Воно проходило в зачиненій старенькій церкві, де навіть світла не було, все відбувалося вночі при свічках. Найбільше, як говорить Ірина, «її зворушив напис на дверях іконостасу – Боже великий єдиний, нам Україну храни»¹⁰¹. Цей напис промовляв до неї і став за її словами пророчим, адже через кілька років потрібно буде набратися мужності і стійкості встояти перед лещатами тоталітарної системи і проявити любов до України.

⁹⁹Калинець І. *Попід золоті ворота, документи то біографічні матеріали*, 235.

¹⁰⁰Корогодський Р. *Брама світла – шістдесятники. Калинці як збудники громадської енергії*. Львів, 2009, 378.

¹⁰¹Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 38.

Про цей момент вінчання у своєму житті, згадує Ірина: «Ми остерігались, адже вважалися комсомольцями, могли втратити університет»¹⁰².

2.1.2 Ігор Калинець

Ігор Калинець народився 9 липня 1939 року в містечку Ходорів на Львівщині. Сім'я Ігоря була активною в суспільно-політичному житті краю. Адже його дядько – Микола Гулей, мамин старший брат, – був греко-католицьким священником. Після Львівського псевдособору 1946 року, він підписав перехід на православ'я. Служачи в селі Отиневичах Львівської області, продовжував допомагати українському націоналістичному підпіллю. 27 березня 1950 році о. Микола був ув'язнений, звинувачений у зв'язках з ОУН та засуджений на 10 років таборів. Покарання отець відбував у Караганді, а дружина і троє дітей були вислані в Томську область. У 1955 році священника було звільнено, і згодом вся сім'я повернулася в Україну¹⁰³. Дядько Ігоря, Григорій Микитей, був послом від Української Народної Республіки (далі УНР) в Югославії.

Батьки Ігоря були із простої селянської родини і не були досить заможними. Із свого дитинства Ігор виховувався у релігійному та націоналістично-патріотичному середовищі і змалечку добре «розумів і знав, хто ми такі, хто такий ворог, а хто приятель»¹⁰⁴. З дитинства Ігореві прищеплювали любов до всього українського та до Церкви. Адже, за словами Ігоря, «я знаходився серед тих людей, які популярно називалися бандерівцями, виростав серед їхнього оточення, бачив усі ці обклави, червону мітлу»¹⁰⁵. Попри національне виховання було і релігійне. В одному із інтерв'ю Ігор згадував, що коли він був малою дитиною, то копіював свого парафіяльного священника, тим самим щось по дитячому відправляв. А його молодший брат йому обслуговував. За його ж словами: «Я міг би бути священником, якщо був би

¹⁰² Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 38.

¹⁰³ Терещук Г. *Спогади репресованої. Одна історія із півмільйона репресованих комуністичним режимом на Заході України*. // www.radiosvoboda.org (24.03.2021).

¹⁰⁴ Зайцев Ю. *Одержимість. Інтерв'ю із Ігорем Калинцем*. Львів 2002, 14.

¹⁰⁵ Захаров Б. *Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956-1987)*. Київ 2003, 88.

якийсь інший час»¹⁰⁶. Це виховання і зростання в націоналістичній свідомості відбувалося, як згадував пізніше Ігор: «Через літературу, друковану до 1939 року, а це ілюстрована «Історія України» Михайла Грушевського, «Велика Історія України», видана Іваном Тиктором¹⁰⁷ – книжки про козачину і про січових стрільців»¹⁰⁸.

Здібність до написання віршів в Ігоря проявилася ще з дитячих років. Саме із шкільної лави і почався творчий доробок молодого письменника і поета. Зацікавленість літературою і написання віршів, Ігор завдячує своїй вчительці. Про цей юний час свого життя він описує так: «В останні роки навчання в школі, я був під впливом двох учителів. Одна молода вчителька літератури прищепила мені любов до тієї науки. Навіть давала читати ті книги, які були в той час заборонені. Пам'ятаю, що давала два томи Винниченка і ще деякі. Звісно, вона робила мене літератором, я почав писати твори, які вона часто хвалила»¹⁰⁹. У дитячому та юнацькому віці Ігор прислужувався у місті Ходорові в церкві св. Косми і Дем'яна¹¹⁰. Він пригадує місцевого священника Андрія Трача, який, щоправда, возз'єднався з РПЦ, але відправляв «по-старому». Як згадує Ігор: «...що там було православного в нашій відправі у Ходорівській церкві. Абсолютно нічого. Була тиха Служба Божа»¹¹¹. Відтак в подальшому, Ігор вирішив вступити на навчання до Львівського Державного Університету ім. І. Франка на слов'янське відділення філологічного факультету. Навчання розпочав у 1956 році. Зазвичай, Ігор проводив час у товаристві однодумців-літераторів, серед яких були і репресовані Теодозій Старак, Богдан Завадка та

¹⁰⁶ Документальний фільм про Ігоря Калинця *Пан ніхто або Йосип прекрасний. Один день поета Ігоря Калинця* Фотографії старого Львова, 11 червня 2018 //photo-lviv.in.ua (12.10.2021).

¹⁰⁷ Іван Тиктор проживав в час, коли Україна перебувала в умовах бездержавності, Першої Світової Війни, міжвоєнного часу. Із отцями Василями видавав молитовник українською мовою. В цьому молитвенику містилися тексти пісень, *Боже великий єдиний, Боже послухай благання*. За цю діяльність його майно було конфісковано. Із приходом радянської влади на базі його видавництва, яке було забране, видавалася газета *Вільна Україна*. У 1948 році емігрував до Канади, де і помер. Основним гаслом Івана Тиктора було: «мало любити Україну до глибини своєї душі, Її треба любити до глибини своєї кишені», Падковська О. *Іван Тиктор видавець, який любив свою батьківщину* // photo-lviv.in.ua (25.09.2021).

¹⁰⁸ Зайцев Ю. *Одержимість. Інтерв'ю із Ігорем Калинцем*, 15.

¹⁰⁹ Гординська О. Марія Р. *Інтерв'ю з Ігорем Калинцем, Я хотів би бачити молодь патріотичною, щоб це було основне, чим люди керуються в житті, бо в іншому не бачу сенсу.* // graduates.lnu.edu.ua (11.10.2021).

¹¹⁰ Матвійчук О.– Квятковський А. *УГКЦ в підпіллі: історія священників і мирян.* // zbruc.eu.(12.10.2021).

¹¹¹ Там само.

інші. У колі друзів Ігор читав заборонені твори, зокрема, «*Націоналізм*» Дмитра Донцова. У студентські роки, Ігор з друзями, які були «насправді, невеличка студентська громада», займалась політичною самоосвітою. За словами Ігоря, вони намагалися довідатися значно більше, ніж давала університетська програма»¹¹². Знайомство із доробками відомих письменників того часу, такими як Павло Тичина, Василь Симоненко, Борис Мамайстур, дало можливість молодому студентові співпрацювати із В'ячеславом Чорноволом над виданням самвидаву¹¹³. Більше того «знайомство з літературою 20-х, 30-х років, письменством зарубіжним, вибуховою творчістю Антонича, тріумфальні вечори «київської трійці»¹¹⁴ – усе це справило на Ігоря величезне враження. Молодого письменника тоді помітив Іван Дзюба, який влучно сказав, що «в поезіях молодого І. Калинця вчувається колорит західних областей України, проникнення в народний характер»¹¹⁵. На той час відомим серед видавців самвидаву був твір «*Процес над Погружальським*»¹¹⁶, який молоді студенти читали та передруковували у своїх виданнях. Свого часу це стало «вершиною самвидаву 1964 року, [...] автори спом'янули жахливий голод 1933 року, безстрашне нищення інтелігенції, а тепер ось – підпалення найкращої національної книгозбірні»¹¹⁷. Родина Калинців була вражена бездіяльністю радянської влади щодо цього процесу. Вони як національно свідомі люди, під загрозою арешту та штрафів, допомагали розповсюджувати інформацію про

¹¹²Калинець І. *Колесо фортуни*. Львів 2016, 136.

¹¹³Зайцев Ю. *Одержимість. Інтерв'ю із Ігорем Калинцем*, 18.

¹¹⁴Київська Трійця – Іван Дзюба, Іван Драч, Микола Вінграновський. Так їх називали у той час. Це письменники, які приїхали до Львова у 1962 році. На їх виступах і був Ігор Калинець. Як пише Ігор пізніше: «після них я став ще більше себе усвідомлювати поетом-громадянином, суспільником» *Одержимість. Інтерв'ю із Ігорем Калинцем*, 17.

¹¹⁵Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 51.

¹¹⁶Овсієнко В. *З приводу процесу над Погружальським*, Харківська правозахистна група.

Процес над Погружальським, був написаний Євгеном Сверстюком і відредагований Іваном Світличним. Це стосувалося пожежі, яка відбулася в Публічній бібліотеці АН УРСР і судом над її працівником Віктором Погружальським 1964 року. Із цього прецеденту згоріло близько 600 тисяч томів в українському відділі, а це українські стародруки, рукописи, старовинні книги, архів Української Центральної Ради та ін. Радянська влада у звичний їй спосіб намагалась оминати втрату для українського народу. У самвидавах писалося, що «наші діти вивчають у школі історію російських царів та їхніх полководців-душителів. Про своїх предків дітям дають фальшиві поняття. Але в архівах лежать, як динаміт, книги з фактами. До них мають доступ лише тюремники. Оці книги пекли когось навіть за сімома замками. Українські книжки спалено. ...що колись міг стерпіти білий монархічний шовінізм, не може терпіти червоний». *З приводу процесу над Погружальським*. // museum.khpg.org (25.03.2021).

¹¹⁷Касьянов Г. *Незгодні, українська інтелігенція в Русі опору 1960-80-х років*. Київ, 93.

«Процес над Погружальським». Свого часу Є. Сверстюк їх застеріг: «Цього твору кагебісти вам не простять, заховайте його!»¹¹⁸.

У цей період Ігор і молоді студенти були знайомі з В'ячеславом Чорноволом, а це знайомство заклало велику і сильну дружбу на багато років. Від того часу Ігор влився в ряди інакодумців, які висловлювали свої погляди у самвидавах. Такі дії Ігоря Калинця не могли пройти повз пильний погляд КГБ. Так в 1964 році Ігор виступав на прилюдному зібранні в музеї історії українського мистецтва, де читав свої вірші «Церква», «Ікона», «Вітражі». Реакція компетентних органів не забарилася – після цього виступу, Калинця було визвано до обкому партії, де за його словами, «я опинився в чорному списку. Мене зауважили як поета, який пише не те, що вимагалось»¹¹⁹.

Так у 1965 року проходили арешти містами Львів, Івано-Франківськ, Тернопіль, Одеса та у Криму. У Львові було заарештовано вісім осіб – братів Горинів, Івана Геля, Михайла Осадчого, Мирославу Зваричевську та ін. Допити не оминули і Ігоря. Про цю подію він згадує: «Я грав у сусідньому дворі волейбол. Бачу – стоять два мовчазні хлопці, чекають. Потім підійшли до мене, завели в машину і в слідчий відділ КГБ. Почали допити: про передрук, самвидав, його розповсюдження, зв'язки»¹²⁰. Майже всі допити, на яких були Калинці, вважалися свідченнями проти затриманих. Так, зокрема, старший слідчий Львівської області капітан Клименко, котрий вів справу проти Мирослави Зваричевської у зв'язку із друкуванням у самвидаві «Процесу над Погружальським», звинуватив Ігоря у друкуванні забороненої літератури. Ігор виправдувався, що «я особисто не друкую, моя дружини – Калинець Ірина Онуфріївна друкує на машинці. Своєї машинки ми не маємо, моя дружина друкує на роботі, в домі народної творчості вул. Морозова в місті Львові, де вона працює методистом»¹²¹. Таке зізнання Ігоря врятувало його сім'ю від обшуків помешкання. Машинка, на якій друкували, була власністю Богдана

¹¹⁸Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 53.

¹¹⁹Зайцев Ю. *Одержимість. Інтерв'ю із Ігорем Калинцем*, 20.

¹²⁰Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 55.

¹²¹ «Протокол допиту свідка Ігоря Калинця у справі Мирослави Зваричевської 15 вересня 1965», *Одержимість*, 124.

Гориня і під час слідства експертиза показала це. У своєму інтерв'ю, Ігор твердив, що «Процес над Погружальським», який мав певні політичні тенденції, «відображав наші переживання щодо долі української культури [...], адже назовні ми були комсомольцями, радянськими патріотами, але (всередині) фактично націоналістами»¹²². Після цих процесів 1966 років, Ірина Калинець втратила роботу, а Ігор і надалі залишився працювати в Державному архіві Львівської області, Зваричевській тоді присудили 8 місяців покарання. Пізніше, як писав Ігор, ми не «покаялися», як про це нас просила радянська влада, але і далі продовжували жити активним життям¹²³.

2.2 Діяльність подружжя Калинців в умовах репресивних заходів радянської влади проти українських дисидентів у 1970-х роках

2.2.1 Під загрозою арешту

Протягом 1970-1973 років в Радянському Союзі відбувся ряд нових арештів. Події, «які відбувалися в ті часи, дістали назву в народі «Генерального погрому»¹²⁴. Цю подію УГС «називає найбільш репресивною акцією проти українських дисидентів»¹²⁵. Історики вважають, що причиною арештів стало те, що, за «неофіційними даними в Москві, 30 грудня 1971 року відбулося політбюро засідання ЦК КПРС, яке ухвалило рішення про початок загальносоюзної акції проти самвидаву»¹²⁶. Щоб «навести» порядок і не розхитати суспільно-політичного ладу, на тлі святкування ювілею 50-ліття утворення Радянського Союзу, почались масові арешти *інакомислячих*. Найперше увага органів держбезпеки була прикута до Ніни Строкатої, яка була арештована в 1971 році. Вона була активним учасником дисидентського руху і вона об'їздила чи не весь Радянський Союз, підтримуючи зв'язки із багатьма дисидентами. У 1965 році було повторно заарештовано її чоловіка – Святослава Караванського, за «опозиційну діяльність», адже він готував та поширював

¹²² Калинець І. *Колесо фортуни*, 138.

¹²³ Там само, 140.

¹²⁴ Касьянов Г. *Незгодні, українська інтелігенція в Русі опору 1960-80-х років*, 121.

¹²⁵ *День політв'язня. 48 років тому СРСР вчинив «генеральний погром» українського шістдесятництва.* //www.radiosvoboda.org (25.03.2021).

¹²⁶ Касьянов Г. *Незгодні, українська інтелігенція в Русі опору 1960-80-х років*, 121.

самвидав, виступав на захист української мови у шкільництві. У своїй статті "Про одну політичну помилку" він виступив з критикою хрущовського закону щодо права батьків обирати мову навчання дітей. Радянська тоталітарна система ще 1945 року засудила Караванського на 30 років ув'язнення за національно-патріотичну позицію, але у 1960 році його амністували. І знову 1965 року заарештували без слідства і суду, пояснюючи це тим, що скасували попередню амністію. На такі дії не могла мовчати його дружина, коли вона була викликана на відкритий суд до Володимирської тюрми, де вона захищала свого чоловіка. Ніна отримала попередження керівництва медінституту, в якому працювала. А згодом і її було ув'язнено, відтак суд виніс Ніні Строкатій вирок «за частиною 1 статті 62 Кримінального кодексу УРСР на 4 роки ув'язнення у таборі суворого режиму»¹²⁷. Такі події викликали сильний резонанс серед дисидентів. Як реакція на цей безпрецедентний випадок, було засновано першу в Радянському Союзі правозахисну організацію, яка дістала назву *Громадський Комітет із захисту Ніни Строкатої*. Серед всіх протестуючих «найгостріше відреагував В'ячеслав Чорновіл. Він і вирішив заснувати цей *Громадський комітет*¹²⁸. А свій підпис поставила і Ірина Калинець. Цей *Комітет* створювався «схожий на московські незалежні асоціації Ініціативна група захисту прав людей в СРСР, Комітет із прав людини в СРСР»¹²⁹. Хоча й діяльність *Комітету* не була досить плідною, але це була «перша правозахисна організація, яка стала предтечею *Української Гельсінської Групи*»¹³⁰. Ірина Калинець, яка поставила свій підпис, у свою чергу ще раз привернула до себе увагу радянських спецслужб. Під час допиту В'ячеслава Чорновола, у справі Ірини Калинець про цей *Комітет*, зокрема про її

¹²⁷Черкаська Г. Ніна Строката-Караванська. // uahistory.com (30.11.2021).

¹²⁸Зайцев Ю. Строката Караванська Ніна Антонівна. // museum.khpg.org (26.03.2021).

¹²⁹Громадський Комітет Захисту Ніни Строкатої. // museum.khpg.org (26.03.2021).

Московські незалежні асоціації (Ініціативна група захисту прав людей в СРСР, Комітет із прав людини в СРСР) – були створені у 1969 році. До Ініціативної групи увійшли москвичі. Ця група діяла відкрито і ставила собі за мету - висвітлювати події щодо переслідування в СРСР дисидентів, звернення в міжнародні організації, такі як ООН, захист прав політв'язнів. У 1976 році ця група припинила свою існування. Більшість членів були ув'язнені, правонаступницею була Московська Гельсінська. *Ініціативна Група захисту прав в СРСР*. // museum.khpg.org (05.10.2021).

¹³⁰Зайцев Ю. Чорна ніч брежнєвської реакції 1965-1972 // Український Визвольний Рух, 15 (2011) 287.

діяльність в ньому, Чорновіл твердо заявив, що «діяльність членів комітету не виходила за межі гарантій Конституції УРСР та радянських законів»¹³¹.

Другою подією, в якій брали участь родина Калинців була справа Валентина Мороза¹³². Він був повторно заарештований у 1970 році. Відбувши свій перший п'ятирічний термін покарання, на волі він був лише 9 місяців. Радянська тоталітарна система не могла дозволити перебувати на волі відомого історика, адже, за словами дисидента Володимира Овсієнка, Валентин Мороз був «найвизначнішим представником інтегрального націоналізму блискучий публіцист, історик Мороз з його філософським волонтаризмом, відстоюванням чистоти національного ідеалу будь-якою ціною, був культом сильної особистості і пасіонарністю»¹³³. Він написав багато творів, які були дуже популярні серед дисидентів і видавались у самвидавах, такі як «*Серед снігів*», «*Репортаж із заповідника імені Берії*» та інші¹³⁴. Радянський суд його засудив «на 9 років ув'язнення, 5 років таборів, як особливо небезпечного рецидивіста»¹³⁵. Згодом Валентин Мороз писав про ці події та про свій арешт: «Самим найбільшим сюрпризом минулого десятиліття було те, що арешти 1965 року не затормозили, але лише прискорили відродження. [...] Ера великого страху пройшла»¹³⁶.

Як і справа Ніни Строкатої, так і Валентина Мороза, сильно вплинули на родину Калинців. До речі, Валентин Мороз після свого звільнення приїхав до Львова, де познайомився з Ігорем та Іриною. Вони стали одними із перших, хто почав відкрито висловлювати свою незгоду із арештами. Так свої підписи на захист Валентина Мороза поряд із вісьмома незгодними поставили Ірина та Ігор Калинці. У своїй заяві від 31 серпня 1971 року вищим партійним

---

¹³¹Протокол допиту свідка В'ячеслава Чорновола по справі Ірини Калинець від 4 липня 1972 року, // avr.org.ua (14.09.2021).

¹³² Валентин Мороз народився на Волині. 1936 року. Навчався у ЛНУ ім. І Франка. Був опонентом і борцем проти радянської тоталітарної системи. За що радянська влада засудила його перший раз 1965 році, а відтак другий раз 1979 році. Він намагався зберегти українську культуру, мову, боровся проти русифікації. Овсієнко Б. *Валентин Мороз: прапор українського дисидентства*. Український Вісник. Івано-Франківськ 2018, 5.

¹³³Овсієнко В. *Світло людей. Мемуари та публіцистика*. Харків 2005, 352.

¹³⁴Хроника текущих событий № 17, Суд над Валентином Морозом. // memo.ru (16.09.2021).

¹³⁵Захаров Б. *Нарис історії дисидентського руху 1956-1987*. Харків 2003, 104.

¹³⁶Алексеева А. *Історія інакомислячих в СРСР*. Москва 2012, 8.

чиновникам, в особі головного секретаря ЦК КПУ, голови комітету державної безпеки, головного прокурора УРСР, дисиденти заявили: «На яких підставах арештований Валентин Мороз? За те, що відверто виголошував свої думки, які було б обговорити в пресі? Чи, може, за те, що проблеми людської гідності і чесності ставив на першому плані? [...] і ніхто не ставить під сумнів, що арешт цей є несправедливий»¹³⁷. Більше того, протестуючі твердо вимагали, щоб їх було допущено до зали суду (див Додаток №1). У своїй телеграмі на адресу обласного суду в Івано-Франківська, вони заявили: «Вимагаємо нас допустити на прослухання Вироку суду у справі Валентина Мороза. [...] відкрито посилаємо цю заяву телеграфом, бо працівники Івано-Франківського КГБ ображають нас, не дозволяють нам подати заяву секретареві суду. І провокаційно називають нас нічим. Свою присутність стверджуємо під дверима суду»¹³⁸. Радянська влада намагалася не допустити протестуючих до зали суду, але «все ж таки група однодумців Валентина Мороза – 20-30 чоловік – таки пробилася до будинку суду. Серед них і Ірина Калинець»¹³⁹. Серед тих, хто підтримував В. Мороза був і майбутній патріарх Української Православної Церкви Київського Патріархату (далі УПЦ КП) священник Василь Романюк. В пізнішому часі він втратив посаду пароха в селі Космач і був заарештований. Про свій досвід пережитого у справі захисту Валентина Мороза Ірина згадує:

Після допитів шістдесят шостого року роботи сталої я вже не мала. Тому і поїхала на цей процес. Ігор залишився у Львові – він не міг покинути архів. До Франківська прибули також гості з Москви – з *Комітету захисту прав людини*, зокрема Михайло Левін. Був ще, пригадую, отець Василь Романюк – пізніше патріарх УПЦ КП, та його жінка. Ми товпилися надворі, біля входу до суду, кричали, протестували – і нас впустили в під'їзд. Там ми простояли два дні. Екзекуція відбувалася без нас. Зате ми бачили Антоненка-Давидовича, Чорновола й Дзюбу, що їх викликали як свідків. Як вони йшли повні величі люди¹⁴⁰.

¹³⁷ «Заява групи інтелігенції керівникам УРСР щодо арешту Валентина Мороза», *Українська поезія під судом КГБ: Кримінальні справи Ігоря та Ірини Калинець*. Львів 2004, 65.

¹³⁸ Телеграма на адресу Івано-Франківського обласного суду та Прокуратури УРСР з вимогою бути допущеними на судовий процес над Валентином Морозом, підписана серед інших Іриною Калинець. // www.radiosvoboda. (19.10.2021).

¹³⁹ Шкраб'юк П. *Шість елегій про родину Калинців*, 129.

¹⁴⁰ Шкраб'юк П. *Шість елегій про родину Калинців*, 130.

Суд присудив Валентині Морозу 14 років ув'язнення. За словами Ірини Калинець: «Це верх комуністичного цинізму, справді відьомський шабаш»¹⁴¹. На цей шабаш і несправедливий вирок Морозові, Ірина написала телеграму голові Ради Міністрів СРСР Косигіну проти засудження Валентина Мороза. Зокрема, у ній Ірина просить звернути увагу на умови утримання Мороза у Володимирській в'язниці, оскільки «він перебуває в тюремній лікарні. Є всі основи вважати, що крайнє виснаження організму і важка хвороба є наслідком нелюдських умов перебування у Володимирській в'язниці. [...] (просить Ірина) хоча б перевести його в лагерь і дозволити йому отримувати додаткове харчування – посилку»¹⁴². Ці та іншого роду заяви родини Калинців розповсюджувалися у самвидавах, а також у зарубіжній пресі. Зокрема в газеті «Гомін України»¹⁴³ від 23 січня 1971 року була надрукована стаття на захист Валентина Мороза, журнал «Визвольний шлях» (№ 7-8) друкує заяву родини Калинців на ім'я Голови Верховного Суду УРСР у справі Мороза¹⁴⁴.

2.2.2 Арештована коляда 1972 року

В часі Різдвяних та Новорічних свят 1972 року родина Калинців брала активну участь у вертепному дійстві. Так, за словами Ірини Калинець, «ініціатором вертепу у Львові була лікар Олена Антонів. Репетиція вертепу проходила в її маленькому помешканні по вулиці Спокійній 13»¹⁴⁵. Помешкання Олени було своєрідним домом, куди поверталися люди із заслання, саме «там готувалися знаменні коляди і вертепи протягом 1971-1972 років»¹⁴⁶. На це дійство зібралися багато молодих інтелігентів, зокрема приїхав із Моршина Василь Стус, який перебував там на лікуванні (мав проблеми зі шлунком) Він брав активну участь у вертепному дійстві, відтак опісля Стус заявив, що «Ви таки

¹⁴¹Шкраб'юк П. *Шість елегій про родину Калинців*, 131.

¹⁴²Телеграма Ірини Калинець Голові Раді Міністрів СРСР Косигіну проти засудження Валентина Мороза. //avt.org.ua (31.03.2021).

¹⁴³Газета *Гомін України* – виходила у Канаді із 1948 року. Основною тематикою, яка представлена на шпальтах газети є матеріали про Українську Повстанську Армію, боротьбу із радянським тоталітарним режимом, захисту прав політичних в'язнів та інші. *Архів ОУН* // ounis.info (21.10.2021).

¹⁴⁴«Справка по матеріалам зарубіжної націоналістичної преси на Калинець Ірину Онуфрієвну», Калинець І. *Попід Золоті Ворота*, 16.

¹⁴⁵Грицків М. *Арештована коляда, або Погром 1972 року*. // www.istpravda.com.ua (06.10.2021).

¹⁴⁶Грицків М. *Арештована коляда, або Погром 1972 року*. // www.istpravda.com.ua (06.10.2021).

зуміли зберегтися. У цьому ваша сила»¹⁴⁷. Під час свого перебування у Львові, Василь Стус проживав одну ніч у помешканні Калинців. Саме під час приємної розмови, яка тривала майже цілу ніч, Василь Стус подарував Калинцям збірку свого самвидаву «Зимові дерева», яку видав ще 1969 року у Києві. Маленька тоді ще восьмирічна донька Дзвенислава так згадує про ці події: «Взагалі від нього віяла неймовірна сила, він притягував до себе, як магніт. Ми говорили і говорили. Вранці мама (Ірина Калинець) показувала йому Львів, храми. У музею етнографії та художнього промислу Василь сказав із сумтком: «Я ніколи не мав вишитої сорочки». Бо все, що він бачив у нашому місті – різьба, вишивка, малярські роботи, все це так різко контрастувало із загальним спустошенням східних областей»¹⁴⁸. Враження переповнювали всіх присутніх, адже молоді інтелігенти зрозуміли, що національно-релігійна ідея, яка жевріла в молодих серцях поетів і письменників, зможе лише жити, коли вони будуть об'єднанні. Про ці чудові, за словами Ігоря Калинця, часи він згадує так:

Це, швидше був збір знайомих людей, які хотіли співати християнських колядок і щедрівок. Ми довідалися, що так вже кілька років збираються в Києві, тож і собі вирішили. Нашим організатором була Олена Антонів. Упродовж двох тижнів вона збирала усіх, хто трохи вмів співати чи складати тексти. Сама грала на піаніно, а ми співали. У час різдвяних свят, ми були всі заклопотані – хто вчився, хто працював, та й переслідування були, тому ми збиралися 31 грудня і цілий вечір та цілу ніч колядували. Загалом було десь близько 50 осіб. Одягався хто як хотів – хто в народні одяжі, хто перебирався в якихось персонажів, решта – вбирали те, що мали. Особливо я мав зі собою «козу», яка тараккала, коли потягнути за шнур¹⁴⁹.

У той час радянські спецслужби активно спостерігали за розвитком події, які відбувалися в колі дисидентів. Відтак цією подією настільки зацікавилася КДБ, що була проведена спецоперація під назвою «Блок»¹⁵⁰. Було завербовано

¹⁴⁷Грицьків М. *Арештована коляда, або Погром 1972 року*. // www.istpravda.com.ua (06.10.2021).

¹⁴⁸Єзерська І. *Арештована поезія*, // www.lonckoho.lviv.ua (10.10.2021).

¹⁴⁹Шведа О. *Опісля були арешти. Як Василь Стус та Ігор Калинець ходили з вертепом у Львові*. // tvoemisto.tv (13.10.2021).

¹⁵⁰Операція Блок – це спецоперація, яка відбувалася із літа 1971 року. Дана операція готувалась радянськими спецслужбами протягом п'ятнадцяти років. Відтак в цей час прокотилася арешти в Україні, зокрема було заарештовано українських дисидентів, а приводом до арештів стало затримання та арешт 4 січня 1972 року у потязі Москва-Прага на станції Чоп громадянина Бельгії українського походження Ярослава Добоша. Радянські спецслужби арештовували молодих українських інтелігентів. В цей час було арештовано Ірину Калинець, Стефанію Шабатуру, Івана Гея, Михайла Осадчого, В'ячеслава Чорновола та інших. Арешти відбувалися протягом всього року, відтак протягом 1972 року було заарештовано близько ста осіб.

Крамар О. Павлюк О. *Як КГБ переслідував українських колядників: СБУ оприлюднила архіви радянських спецслужб*. // hromadske.ua (14.11.2021).

агента, працівника музею народної архітектури *Пирогово* – Бориса Конгара. Його завданням було увійти у довір'я дисидентів і допомогти радянським спецслужбам викрити їх. Натомість, спілкуючись із дисидентами, останній перейшов на їх бік, за що КДБ помстилися йому, запроторивши у психіатричну лікарню. Відтак КДБ, доповідаючи Першому секретарю ЦК КПУ П. Шелесту про ці події, названо «їх учасників націоналістично налаштованими особами.»¹⁵¹. У цьому повідомленні йдеться про те, що «львівські колядники зібрали 250 рублів, які призначені були для оплати адвоката по справі арештованої органами КДБ Караванської Строкатої»¹⁵². (див Додаток № 2). Коли Василь Стус повертався до Києва, його супроводжували у львівський аеропорт Калинці, Іван Гель, Чорновіл, то, за словами Ірини Калинець, «ми їхали з вулиці Зеленої по Дзержинського, де знаходилося КДБ. Я побачила рясно освітлені вікна і сказала: «Будуть арешти», а Чорновіл відповів: «Скоро, дуже скоро!»¹⁵³.

2.3 Судовий процес над Калинцями

Арешти не забарилися. Відтак 12 січня із самого удосвіта родина Калинців почула сильний гуркіт у двері. Цього ж дня вийшла постанова від прокурора Львівської області Бориса Антоненка про обшук помешкання Ірини Калинець та батька Ігоря – Мирона. В цій постанові йшлося про те, що «по даним попереднього слідства маються достатні підстави вважати, що у квартирі Калинець Ірини Онуфріївни [...] і у батька її чоловіка Мирона Максимовича 1912 р. н. [...] можуть бути документи і речі, які мають значення по справі»¹⁵⁴. Про цей рейд кагебістів у своєму інтерв'ю, Ірина розповідає так: у «передпокій грубо вдерлися 4 чоловіки і чотири жінки – «поняті», з них одна –

¹⁵¹ Крамар О. Павлюк О. *Як КГБ переслідував українських колядників: СБУ оприлюднила архіви радянських спецслужб.* // hromadske.ua (14.09.2021).

¹⁵² Спеціальне повідомлення голови КГБ при Раді Міністрів УРСР Федорчука Першому секретарю ЦК КПУ Шелесту. *Про особливості організації та проведення новорічних колядок дисидентами у Києві та у Львові.* // <https://avr.org.ua> (14.09.2021).

¹⁵³ Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 170.

¹⁵⁴ «Постанова про обшук в Ірини Калинець та Мирона Калинця від 12 січня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, Львів 110.

фотограф КДБ Волкова»¹⁵⁵. Обшук тривав із 7.30 до 17.45. Під час обшуку кагебісти спочатку вимагали, щоб Ірина та Ігор віддали добровільно аудіокасети, націоналістичну літературу, документи антирадянського та ідейно-невитриманого» змісту, друкарську машинку та інше (див Додаток № 3). В помешканні все поперевертали, той кагебіст, за словами Ірини, «навіть у лампу заглядав, і на її запитання: «Чого шукаєте?, Підслуховувачів», він мало не впав з подиву»¹⁵⁶. Весь обшук у квартирі Калинців тривав майже одинадцять годин, а потім ще три години писали протокол. Маленька ще тоді дочка Дзвінка ще й досі пригадує цей інцидент «у моїй пам'яті мамин арешт. Десь по шостій чи сьомій дзвінок. Мама пополотніла. Почався жах обшуку»¹⁵⁷.

У протоколі затримання Ірини Калинець було зазначено, що підставами і мотивами її затримання було «розповсюдження документів, які містять наклепницькі вигадки на радянський суспільний, державний лад, тобто у вчиненні злочину, передбаченого статтею 187 КК УРСР. Підозрювана затримана на підставі статті 106 ч III КПТ УРСР»¹⁵⁸. Ще у цьому протоколі обшуку було вказано про понад 90 найменувань вилучених речей, а це поштівки-вітання, які щоправда не містили антирадянського характеру, світлина Валентина Мороза, вірші та інше. Коли забирали Ірину, то один із кагебістів на прізвище Малихін пообіцяв мамі Ірини, що вона того вечора повернеться додому. Мама «промовила: вважай дитино, ліпше ти сядь, ніж хтось інший. Це напуття вразило мене (Ірину), бо моя мама – людина зовсім не сентиментальна, та й від політики далека..»¹⁵⁹. Ірину посадили у воронок між двома кагебістами і завезли на вулицю Брюллова, але не зразу в камеру, а в якийсь кабінет. Так багатогодинні допити, на яких «пихатий і трохи із квадратовим обличчям із тим же квадратовим підборіддям кагебіст», сильно грюкав по столі та несамовито вигукував, що «да ёйо давно надо било

¹⁵⁵ Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців* 173.

¹⁵⁶ Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 173.

¹⁵⁷ Калинець І. *Попід золоті ворота Том 8 Документи та біографічні матеріали*. Львів 2013, 291.

¹⁵⁸ «Протокол затримання Ірини Калинець від 12 січня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 110.

¹⁵⁹ Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 175.

посадить»¹⁶⁰. Відтак після затримання Ірини, їй обрали запобіжний захід¹⁶¹. І так розпочалися довгі допити, яких за словами Ірини, було зафіксовано 43. В *Постанові про арешт* зазначалося, що остання «систематично розповсюджувала виготовлені різним способом документи антирадянського змісту із наклепницькими вигадками на радянський державний і суспільний лад, тобто вчинила злочин»¹⁶².

У цей час у Львові обшуки були проведені ще у В. Чоновола, С Шабатури, та ін¹⁶³. У ході слідства проти Ірини, допитали багато свідків, серед яких В'ячеслава Чорновола, Василя Стуса, Стефанію Шабатуру, Богдана Гориня, Мирона та Єфросинію Калинців та багато інших. Слідчі КДБ, допитуючи таке широке коло близьких Ірини, прагнули навести докази, що Ірина Калинець розповсюджувала агітаційні вірші проти радянської ідеології. Коли допитували матір Ігоря Калинця, то остання навіть і не знала, за що було заарештовано Ірину. Лише на допиті їй сказали про антирадянську діяльність Ірини. Вона твердо заявляла «ще раз повторюю, що ніяких розмов антирадянського змісту від Ірини та її друзів, як у місті Львові, так і в Ходорові я ніколи не чула»¹⁶⁴. На одному із допитів Василя Стуса, на запитання лейтенанта Логімова про документи та вірші антирадянського характеру, які розповсюджувала Ірина Калинець, останній відповів: «Документами Калинець не займається. Вона пише вірші. [...] Я сумніваюся, щоб такі вірші взагалі існували (антирадянського характеру). В кожному разі я таких віршів українською мовою не читав і не знаю»¹⁶⁵ (див Додаток №4). Збірки віршів, які були вилучені під час обшуку помешкання піддавалися лексично-стилістичній експертизі. Так у висновку лексично-стилістичної експертизи від 26 квітня 1972

¹⁶⁰ Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 175.

¹⁶¹ *Довідка про хід слідства по справі обвинувачення Ірини Калинець*. // www.radiosvoboda.org (28.10.2021).

¹⁶² «Постанова про арешт Ірини Калинець від 14 січня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 147.

¹⁶³ Спеціальне повідомлення Голови КГБ при Раді Міністрів УРСР Федорчука Першому секретарю ЦК КПУ Шелесту. *Про початок операції «Блок» — проведення обшуків та арештів дисидентів*. // avr.org.ua (14.09.2021).

¹⁶⁴ «Протокол допиту Єфросинії Калинець від 16 червня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 276.

¹⁶⁵ «Протокол допиту Василя Стуса від 25 квітня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 240.

року йдеться про те, що «у ряді віршів на перший план виступає їх націоналістична, антирадянська спрямованість, ненависть до соціалістичного ладу.[..] постійне і послідовне звернення до релігійно-церковної лексики (молитва, кадила, літургія, орган осанна, сповідь та інше)»¹⁶⁶. Коли Ірину Калинець ознайомили із висновками експертизи її віршів, то вона твердо заявила, що в її віршах немає ніякої антирадянської спрямованості, більше того, стверджувала, що «висновок могли зробити люди, далекі від розуміння поезії, зумисне приписавши мені неіснуючі ідеї»¹⁶⁷. Не забиралися і кілька фальшивих свідків. Один з них, О. М. Рузанов, стверджував, що Ірина Калинець, розмовляючи з ним, говорила про незалежну Україну. Свідок Савронь твердила, що, зустрічаючись із «інтуристом» із Федеративної Республіки Німеччини (далі ФРН) Марком Горбачем, Калинець переконувала його в тому, що Україна буде розвиватися краще, коли буде самостійною»¹⁶⁸. Зважаючи на «такі важкі злочини», Ірину судитимуть за радянським законодавством як «особливо небезпечного злочинця»¹⁶⁹. Засідання Львівського обласного суду розпочалося 31 липня 1972 року о 10 годині, під головуванням судді Є. І. Крочкова-Дворецького. Ірина Калинець була доставлена до зали суду конвоєм, також були малочислені приятелі Ірини, свідки, її чоловік та інші. Малий гурт її приятелів, найближчих, також чекав на дворі у сквері. Адже «Львів був наляканий – і небагато знайшлося вірних приятелів, що відважилися б прийти сюди. Значно більший був гурт кагебістів і сексотів: їх цікавило, хто ті найвірніші»¹⁷⁰. Продовження суду відбулося на наступний день. В ході судового засідання прокурор клопотав перед суддею, щоб Ірину засудити до 7 років виправно-трудова колоній суворого режиму та 3 років заслання і вимагав порушити кримінальну справу проти Ігоря Калинця за відмову

¹⁶⁶ «Висновок лексично-стилістичної експертизи збірок віршів Ірини Калинець від 26 квітня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 241.

¹⁶⁷ «Протокол ознайомлення Ірини Калинець з висновком лексично-стилістичної експертизи її творів від 6 травня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 251.

¹⁶⁸ «Обвинувачуваний висновок у справі Ірини Калинець від 10 липня 1972 року», 301.

¹⁶⁹ Гордасевич Г. *Літопис Голготи України, Доля жінки-міскині в умовах тоталітарного режиму*. Львів 563.

¹⁷⁰ Калинець І. *Про Декого, про Децо, передовсім про себе*. Львів, 17.

свідчити на судовому процесі. Відтак постановою суду від 2 серпня 1972 року було схвалено вирок про те, що «Калинець Ірину Онуфрієвну визнати винною та обрати покарання за частиною 1ст 62 КК УРСР – шість років позбавлення волі у виправно-трудовах колоніях суворого режиму з засланням після відбуття основної міри відбуття на три роки»¹⁷¹. В пізнішому часі Ірина Калинець назве цей вирок суду «*Вирок під кальку*». Ніхто не міг сумніватися, що це справа була сфабрикована, адже кагебісти постійно ставили одні і ті ж питання: «Чому ви писали ті книжки? Кого там прославляли? Які там самвидавні речі прославляли? З ким зустрічалися із-за кордону? Як передавали свої книги на Захід?»¹⁷².

Родина Ірини, чоловік, батьки, друзі і вона сама писали касаційні заяви до Верховного суду УРСР, щоб зменшити термін ув'язнення¹⁷³. (див Додаток № 5) Ігор намагався знайти доброго адвоката, щоб подати апеляцію. Коли Роман Корогодський, кінокритик, літературознавець, почав працювати над фільмом «*Україна, любов*», вивчаючи кримінальну справу Ірини, написав: «У справі Ірини Калинець знайшов зворушливу записку Ігоря: він клопотався про адвоката для Ірини й хотів навіть за великі гроші здобути допомогу справжнього адвоката з Москви, бо місцеві... І такий щем, така відданість і любов до Подруги були на тому клаптику паперу»¹⁷⁴. В пізнішому часі, Ірина пригадуючи про цей період свого життя, говорила:

Сьогодні, зупинившись віч-на-віч з своїм вироком, я питаю себе: чим я його заслужила? Оглядаючись назад, в круговерть віків, я хочу знайти хоча б одну жінку в історії людства, яка сиділа б в тюрмі за поезію. І не знаходжу не те що жінки поетеси, я не знаходжу взагалі поета!. Бо навіть Шевченка відправили не в тюрму, а в солдати. Сьогодні вперше в історії людства йде в табори строгого режиму на шість років жінка, іде всього лиш за поезію, відому заледве кільком особам¹⁷⁵.

¹⁷¹«Вирок Львівського обласного суду у справі Ірини Калинець від 2 серпня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 323.

¹⁷²Левантович. О. *Ігор Калинець: Ми не були дисидентами, ми були націоналістами*. // localhistory.org.ua (02.11.2021).

¹⁷³«Звернення Галини Савронь до Верховного Суду УРСР щодо вироку Ірині Калинець від 7 серпня 1972 року», «Скарга Богдана Гориня до Верховного Суду УРСР на вирок Ірини Калинець» Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 326-352.

Касаційна скарга Ірини Калинець до Верховного Суду УРСР //www.radiosvoboda.org (16.10.2021).

¹⁷⁴Корогодський Р. *Калинці як збудники громадської енергії. Брама світла шістдесятишки*. Львів 378.

¹⁷⁵Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 238.

Коли Ірину Калинець забирали на етап, її чоловік Ігор якось сказав кагебістам: «Заарештуйте мене, дружину відпустіть. Йому відповіли: «Ще маємо час і вас посадити»¹⁷⁶. З арештом кагебісти не забарилися.

Коли відбувався суд над Іриною, Ігор, на знак протесту, відмовився свідчити на суді, а це свою чергу, за його словами, «додало мені статтю із невеликим терміном. І після цього 11 серпня 1972 року його заарештували»¹⁷⁷. У постанові про арешт Ігоря Калинця йшлося про те, що він «на протязі кількох років систематично писав та розповсюджував вірші, зводячи наклепи на радянський державний та суспільний лад»¹⁷⁸. У справі Ірини Калинець є дев'ять томів справи, у Ігоря – 4 томи, і «це була ціна за поривання до джерел, до себе самих, до незалежності»¹⁷⁹

Ігоря Калинця працівники КДБ взяли під контроль ще в 1965 році, через самвидав, до якого Ігор був причетний. Відтак після арешту Ірини, заарештували Ігоря і, як не дивно, ще двох художників – Богдана Сороку і Романа Петруха, а також стареньку 75-літню Ярославу Музику, яка погодилась також проілюструвати твір «Символи Сквороди» Калинця. Цей твір не містив в собі національно-політичних мотивів. Коли старенька художниця із Тернопільщини дізналась про арешт Ігоря Калинця, то вона знищила збірку його творів з її малюнками¹⁸⁰. Вже під час слідства Ігор сказав, що він сам перефотографував їхню графіку і вмістив у свою збірку, щоб вберегти художників від арешту¹⁸¹. Також в ході слідства Калинцю пред'явили звинувачення у захисті Валентина Мороза. Було знайдено збірку віршів Калинця «Підсумовуючи мовчання», в якій останній порівнює Мороза з Христом»¹⁸². Родина Калинців писала в зарубіжну пресу про захист Валентина

¹⁷⁶Шкраб'юк П. *Понід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців* 239.

¹⁷⁷Калинець І. *Колесо фортуни*. Львів 147.

¹⁷⁸«Постанова про арешт Ігоря Калинця від 11 серпня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 409.

¹⁷⁹Корогодський Р. *Калинці як збудники громадської енергії. Брама світла шістдесятники*, 380.

¹⁸⁰ «Протокол допиту Ярослави Музики від 24 серпня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 435.

¹⁸¹ Калинець І. *Колесо фортуни*, 147.

¹⁸² «Протокол допиту Ігоря Калинця від 21 серпня 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 431.

Мороза, а відтак КДБ звинуватило Калинця в тому, що його антирадянські вірші публікувалися у зарубіжній пресі «Християнський голос», «Шлях перемоги», журнал «Дукля», «Український календар»¹⁸³. За кордон збірки Ігоря Калинця здебільшого потрапляли через довірених осіб. Так, за допомогою інженера Ярослава Лемика, який перефотографовував малюнки до самвидаву Калинця, оформляв книжечки, вони потрапляли в зарубіжну пресу. Одна із збірок Калинця під назвою «Підсумовуючи мовчання», потрапила закордон за допомогою молодого греко-католицького богослова із Югославії – Петра Маринюка¹⁸⁴.

В ході слідства, КДБ, як і в справі Ірини, призначило літературознавчі експертизи творів Ігоря. У висновку від 18 вересня йшлося про те, що збірки Калинця є «маніфестом його світогляду і його односторонності, де заявлено про антагонічне ставлення до радянської сучасності»¹⁸⁵. Коли Ігорю Калинцю в залі суду дали слово, то він сказав такі слова: «До висновку експертів я й не знав, що мої вірші містять щось антирадянське»¹⁸⁶.

Радянська система, як і в кожній сфабрикованій справі проти інакомислячих, намагалася довести свою брудну справу до кінця. Знайшлися і фальшиві свідки, які свідчили не на користь Калинця, а відтак прокурор Бунін клопотав перед суддею, щоб Ігоря Калинця засудити по статті 62 ч. 1 на 6 років позбавлення волі у таборах суворого режиму, а також після відбуття покарання ще 3 роки заслання. У своєму слові, Ігор твердив, що «мої збірки не є ворожими, але є в них моменти гострі, критичні до нашої дійсності»¹⁸⁷. До певної міри, прокурор і радянське судочинство скористалося цим зізнанням Калинця, про що і йшлося у Вироку суду, «він судиться вперше, частково

¹⁸³«Довідка УКДБ про закордонні українські видання, в яких друкувалися поезії Ігоря Калинця», Ю. Зайцев. *Одержимість. Інтерв'ю з Ігорем Калинцем*. 156.

¹⁸⁴ Калинець І. *Про Декого, про Децю, Статті, спогади, виступи, репліки*, 33.

¹⁸⁵ «З висновку літературознавчої експертизи творів Ігоря Калинця від 18 вересня 1972», Зайцев Ю, *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 456.

¹⁸⁶ Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 255.

¹⁸⁷«З протоколу засідання Львівського обласного суду у справі Ігоря Калинця, від 13-15 листопада 1972 року», Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*, 491.

визнав свою вину»¹⁸⁸. Ігоря також засудили, як і його дружину, на 6 років таборів та 3 роки заслання.

Своє покарання Ігор відбував у 35-му таборі в місті Перм (5 років), а потім досиджував у 36-му таборі¹⁸⁹. Найбільше чого не любив Ігор у час відбування покарання, то це етапів¹⁹⁰. Адже, за словами Ігоря, етапи це «випадання на саме дно [...] навіть табір, коли ти вже серед своїх однодумців [...] сприймається як нормальне життя»¹⁹¹. У самому таборі Ігор мав можливість багато читати і писати. Більше того, брав участь у виданні підпільної, самвидавчої табірної періодики «Хроніка опору», в якій вели хроніку табірної життя. Деякі номери та інформацію вдавалося передавати через довірених осіб навіть на Захід, а також друкувалася в журналі московських дисидентів «Хроніка текучих подій»¹⁹². У таборі, у Пермі, Ігор був писарем, бо мав гарний почерк, і ця робота давала йому можливість багато писати. Свої листи він найбільше писав до своєї доньки Дзвінки, а також додому і своїй дружині Ірині. Як згадує пізніше Ігор: «Ми в концлагері на Північному Уралі мали право на два листи у місяць. Один я писав додому, до Львова, а другий – Ірині. в Мордовію.[...], а коли я був з Іриною на засланні із 1978-81 рр., можна було писати без обмежень»¹⁹³.

Підсумовуючи розділ, можна сказати, що життя родини Калинців, у період радянського атеїзму та політичного переслідування, було сповнене різноманітних випробувань. Із дитячих років, як Ірина, так і Ігор виховувалися у національно та релігійно свідомих сім'ях. Натомість в молодості, питання релігії та Церкви для них обох не становило визначального чинника у формуванні їхньої ідентичності. Адже основною їхньої діяльності була

---

¹⁸⁸«Вирок Львівського обласного суду Ігореві Калинцю від 15 листопада 1972 року», 510.

¹⁸⁹Ці табори були створені вже на базі вже існуючих таборів. Пізніше у 1975 році був створений табір під номером 37. Відтак ці табори утворювали за своїм розташуванням так званий *Пермський трикутник*. В народі цей табір був прозваний *Пермь-35*. Останніх політично заарештованих було звільнено після розпаду Радянського Союзу. // ivan-kovalenko.info (19.10.2021).

¹⁹⁰Етап - це пункт, який призначений для ночівлі зеків, арештованих, засланих в час переправлення в дорозі. // kafedra.com.ua (19.10.2021).

¹⁹¹Зайцев Ю. *Інтерв'ю із Ігорем Калинцем*, 41.

¹⁹²*Хроніка текучих подій* – це інформаційний бюллетень московських дисидентів, який друкувався на машинці протягом 15 років, з 1968 по 1983 роки. Вийшло 63 випуски. // dic.academic.ru (23.11.2021).

¹⁹³Калинець І. *Листи до Дзвенислави із ув'язнення*. Львів 2007, 7.

творчість. Хоча вони, як і Ірина, так і Ігор, визнавали свою приналежність до УГКЦ. Серед дисидентів, вони були віруючі, на що вказує таємне вінчання, практикування релігійних звичаїв. На запитання Ігорю, чи він знав щось про підпілля УГКЦ, то він відповів: «Знаєте, коли я сидів, то я так про саму структуру Церкви не думав. Я думав взагалі про релігію»¹⁹⁴. Після відбуття покарання, їхня зацікавленість до церковних питань, зокрема УГКЦ, набере зовсім іншого забарвлення.

---

¹⁹⁴ Калинцем І. Інтерв'ю від 17.09.1997» / інтерв'юєр Л. Купчик // АПЦ спр. П-1-1-737, 27.

РОЗДІЛ ІІІ

СУСПІЛЬНО-РЕЛІГІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ КАЛИНЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИХОДУ УГКЦ ІЗ ПІДПІЛЛЯ

3.1 Мирянські організації як виклик тоталітарній системі.

Боротьба за легалізацію УГКЦ велася в Радянському Союзі ще до офіційного запровадження радянською владою курсу на *Перебудову*. Комуністичний режим, а відтак її сателіт РПЦ, не хотіли погоджуватися на повну легалізацію УГКЦ в СРСР. Коли греко-католики в кінці 80-х років активізували свої дії, щодо визнання Церкви, то тодішній предстоятель РПЦ в Україні, екзарх Філарет Денисенко про легалізацію греко-католиків негативно висловлювався на шпальтах різних видань, таких як *«Правда України»*, *«Вісті з України»* *«Неделя»*, *«Сільські Вісті»*¹⁹⁵. В одному інтерв'ю він сказав наступне: «Вони (греко-католики) розпалюють ворожнечу до Руської Православної Церкви, називаючи її *Церквою сатани*. [...] Не важко собі уявити, що коли УГКЦ була б, не дай Боже, легалізована, то новоявлені месії не забарилися б з новою силою роздмухати вогонь ворожнечі»¹⁹⁶. Для екзарха Філарета, ці *новоявлені месії* були тими, хто розгойдував суспільно-релігійну стійкість РПЦ. Натомість для греко-католиків це були духовно-харизматичні лідери – духовенство, миряни, які за час радянського панування робили спроби, щоб УГКЦ мала своє право на легальне існування.

Становище УГКЦ в Радянському Союзі дещо помітно стабілізувалося в середині 60-х років ХХ ст., адже в цей час сформувалася підпільна структура Катакомбної Церкви, розширювалася парафіяльна мережа, нелегально відкривалися зачинені радянською владою храми. Так на 1967 рік близько було 88 «вже фактично чинних церков»¹⁹⁷. Навіть сам митрополит Йосиф Сліпий, після свого звільнення з таборів і від'їзду до Риму, звертався до уряду УРСР, щоб УГКЦ була легалізована. Вже на початку 80-х років група священників, на чолі з о. Романом Єсипом та о. Йосафатом Кавацівим, утворили т. зв.

¹⁹⁵ Хмара С. Відгук на інтерв'ю екзарха Філарета // Світло 2 (804) 49.

¹⁹⁶ Багланов М. Ковтун З. *Благословляючи єднання народів. Розмова з митрополитом Київським і Галицьким, Екзархом України* // Православний вісник 9 (1989), 22.

¹⁹⁷ Боцюрків Б. *Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах 1946-1988* // Ковчег, число 1. Львів 137.

Ініціативну групу по відновленні УГКЦ. Ця церква мала б мати назву Римо-Католицька Церква східного обряду. Так за словами підпільного священника Йосафата Каваціва,¹⁹⁸ було зібрано 6 тисяч підписів до XXVI з'їзду КП СРСР на вимогу легалізувати УГКЦ. І цим займався о. Каваців особисто¹⁹⁹. Група Каваціва не мала широкої підтримки серед духовенства та єпископату підпільної Церкви. Сам єпископ Павло Василик про цю справу пізніше сказав, що «таку ініціативну групу по прийняттю західньо-латинського обряду в нашій Церкві підтримувало КДБ. Але то не вдалося, бо ми проти цього виступали – різко виступили»²⁰⁰.

У другій половині 1980-років основну ідею легалізації греко-католиків, виношував в собі саме єпископ Павло Василик, адже він був одним із найактивніших підпільних єпископів. Він був автором заяви про вихід із підпілля, яку опублікував 4 серпня 1987 року²⁰¹. Натомість спроби легалізувати Церкву не припинялися. У майбутньому ініціативу щодо боротьби за легалізацію УГКЦ взяли на себе активні миряни. В той час у Радянському Союзі почали засновуватися нелегальні мирянські та суспільно-політичні організації, котрі собі ставили за мету – відновлення суспільно-політичних та релігійних прав. Серед таких організацій були *Українська Гельсінська Спілка, Товариства Лева, Товариство української мови імені Тараса Шевченка, Українська ініціативна група за звільнення в'язнів сумління, Комітет із захисту прав віруючих УКЦ та інші*²⁰². Перша організація, заснована мирянами, і яка безпосереднього почала домагатися в радянського уряду легалізації УГКЦ, була створена 9-го вересня 1982 року і носила назву *Ініціативна група Захисту Прав Віруючих і Церкви* (інша назва – *Комітету*

¹⁹⁸ Йосафат Каваців підпільний греко-католицький священник василіянин, самопроголошений єпископ. За час підпілля УГКЦ, був дуже активним священником і проповідником, за що був заарештований радянською владою. За його словами, його святив в Карагоді єпископ Олександр Хіра у 1980 році на єпископа. Натомість він це виявив лише у 2000-х роках, стверджуючи це тим, що сам владика Олександр велів йому зберігати це в таємниці до того часу, коли в Церкві «настане криза». Синод УГКЦ не підтвердив його єпископської хіротонії. Овсієнко О. *Каваців Йосафат (Василь) Михайлович*. // museum.khpg.org (30.11.2021).

¹⁹⁹ *До 30-ліття виходу УГКЦ з підпілля. Спогади отця Йосафата Каваціва* // *Греко-католицька традиція* 269 (2019) 11.

²⁰⁰ Василик єп. Павло «Інтерв'ю від 18.02. 1994» / інтерв'юєр Л. Купчик // АПЦ спр.П-1-1-455.25.

²⁰¹ *Заява про вихід Церкви з підпілля*. // risu.ua (22.11.2021).

²⁰² Іванишин М. *Основні моменти із історії виходу УГКЦ з підпілля* // *Греко-Католицька Традиція* 261 (2019) 4.

захисту УКЦ)²⁰³. Засновником цієї Групи був політв'язень та релігійний дисидент Йосип Тереля²⁰⁴. Мета була одна – легалізувати УГКЦ. Так до складу *Ініціативної групи* увійшли голова групи – Йосип Тереля, секретар – ерм. Григорій Будзінський, Стефанія Петраш-Січко, Василь Кобрин²⁰⁵. *Ініціативна група* видала спеціальний *Меморандум*, в якому було окреслено декілька пунктів:

1. Передача храмів, монастирів, каплиць в тих місцевостях, де більшість становлять греко-католики, через вільне голосування, а там де є меншість греко-католиків, дозволити будувати храми, каплиці для віруючих.

2. Відновлення навчальних закладів УГКЦ закритих радянською владою, а ще дозволити виїзд студентам на навчання за кордон.

3. Створити спеціальні комісії, які б розслідували злочинні дії радянської тоталітарної системи щодо УГКЦ та інші.

Діяльність *Ініціативної Групи* дуже швидко була припинена, адже на такі дії греко-католиків відразу реагували правоохоронні органи. Радянська влада діяла дуже підступно і цинічно. Так під час обшуків у квартирі о. Г. Будзінського, уповноважений Ради у справах релігій у Львівській області Ю. Решетило висловив думку, що «час вступати у діалог з властями, і що конкретно хоче група, які її домагання. Після чого заявив, нехай ідуть католики і реєструються»²⁰⁶. На таку сумнівну пропозицію не погодилась *Ініціативна група*, аргументуючи це прикладом РПЦ, яка «завжди йшла і йде у «фарватері державної політики»²⁰⁷. Так, за словами Й. Терелі, «Російська Церква [...] примушена виконувати накази режиму, зазнала духовну смерть, зберігаючи лише зовнішню форму»²⁰⁸. Партійне керівництво також поширювало фальшиву інформацію про те, що «*Ініціативна група* створена по вказівці КДБ [...] Йосип

²⁰³ Сороковський А. *Ініціативна група захисту прав віруючих і Церкви* // *Богослов'я* 50 (1986) 67.

²⁰⁴ «Заява про створення Ініціативної групи захисту прав віруючих і Церкви», *Мартирологія Українських Церков, том II*, О.Зінкевич, Т. Лончина, Торонто-Балтимор 651.

²⁰⁵ Там само, 651.

²⁰⁶ *Хроніки Католицької Церкви в Україні № 4*. // avr.org.ua (16.11.2021).

²⁰⁷ Шліхта Н. *Церква тих, хто вижив. Радянська Україна, середина 1940-х –початок1970-х рр.* Харків 2011, 100.

²⁰⁸ Сороковський А. *Ініціативна група захисту прав віруючих і Церкви* // *Богослов'я* 50 (1986) 72.

Тереля є агентом КДБ»²⁰⁹. Ця дезінформація мала дискредитувати *Ініціативну групу* в очах греко-католиків. Після арешту Йосипа Терелі у 1983 році, його примусово почали лікувати у психіатричних лікарнях, пізніше 1987 році, він емігрував до Канади. *Ініціативна група* втратила своє значення і діяльність її була призупинена²¹⁰.

Підпільний священник Методій Костюк так охарактеризував появу *Групи*: «Це були перші початки виходу нашої Церкви з підпілля [...] і Церква не змиралась із тою ситуацією»²¹¹. Інший душпастир Катакомбної Церкви, ерм. Матей Гарилів ЧСВВ, який перейшов у 1978 році із РПЦ до УГКЦ, підкреслив важливість особи засновника організації: «Йосип Тереля якраз власне і це, напевне, йому найбільше належить заслуга отого процесу започаткування легалізації УГКЦ, тому що він був перший, хто відновив діяльність *Комітету* і взагалі християн»²¹².

В часі горбачовської політики *Гласності* радянська влада випустила на волю тільки впродовж 1987 року близько 300 осіб²¹³. Так, ще 1985 року звільнили В'ячеслава Чорновола, у 1986 році повернувся Зиновій Красівський. У місяці січні 1987 року після 18 років ув'язнення було звільнено Івана Геля, і того ж року звільнили і Михайла Гориня²¹⁴. Ці звільнені політичні дисиденти причинилися до відновлення *Комітету захисту УГКЦ*. Важлива місія відновлення діяльності *Комітету* випала Іванові Гелю. Про це Іван Гель згадує так: «Коли до мене в село приїхали 20 дисидентів, хотіли обговорити, що робити далі, так Чорновіл, Горинь [...], ми втрьох усамітнилися у stodolі – заховалися від жучків-стукачів – і стали обговорювати питання: що робити»²¹⁵.

²⁰⁹ Хроніки Католицької Церкви в Україні № 4. // old.avr.org.ua (02.12.2021).

²¹⁰ Тереля Й. Свідок, свідчення про об'явлення і переслідування в СРСР. Львів 2013, 25..

²¹¹ Костюк о. М. «Інтерв'ю від 14.07 2007»/ інтерв'юєр Крисків О. // АПЦ П-І-І-1670,10.

²¹² Гаврилів о. М. «Інтерв'ю від 05.09.1988» / інтерв'юєр Гудзяк Б. // АПЦ П1-1-1902, 27.

²¹³ Зайцев Ю. *Антирежимний рух (1956-1991) Історичні нариси*. Львів 1996, 603.

²¹⁴ Гель І. *У людей був такий ентузіазм і завзяття, що влада почала боятися: хроніка буремних літ. Катакомбна церква. (Двадцятиліттю виходу Української греко-католицької церкви з підпілля присвячується) : статті й матеріали*. Львів 2009, 83.

²¹⁵ Гель І. *У людей був такий ентузіазм і завзяття, що влада почала боятися: хроніка буремних літ*, 83.

Із відновленням *Комітету* була проведена його реорганізація. *Комітет* очолив Іван Гель – «активний учасник визвольної боротьби, недавній в'язень совісті із 18-літнім стажем неволі»²¹⁶. Також до складу *Комітету* увійшли наступні особи: секретарем і надалі залишався священник Герман Будзінський, о. Матей Гаврилів, о. Петро Зеленюх – підпільний душпастир родом із с. Калинівка, що на Яворівщині, один із перших почав відкрито провадити богослужіння, Ярослав Лесів – політв'язень, 27 грудня 1988 році висвячений на священника, Стефанія Січко, Степан Хмара, дисидент і політв'язень, о. Іван Маргітич, який в 1987 році висвячений на єпископа²¹⁷.

Діяльність *Комітету* була успішною, адже розпочали видавати самвидав «Християнський Голос», який поширювався на Заході; вдавалося проводити постійні зустрічі із представниками з-за кордону (журналісти, політики, дипломати, представники духовенства), розповідаючи про правдивий стан справ; збиралися підписи віруючих під заявами до влади із вимогою повернути право на легальне існування греко-католиків.

Однією із найвизначніших подій, організованої *Комітетом*, була голодівка на Арбаті в Москві, яка тривала від травня по листопад 1989 року і мала величезний інформаційний резонанс в СРСР та на Заході. Відтак ключову роль у боротьбі за легалізацію УГКЦ відіграли публічні маніфестації, які завжди починалися богослужіннями. Серед них слід згадати велелюдний похід 17 вересня 1989 року вулицями Львова, від Порохової вежі і до собору святого Юра²¹⁸. Радянське партійне керівництво, як завжди намагалося протидіяти таким діям греко-католиків, намагалося очорнити усе зроблене. Так в радянській пресі йшлося проте, що Іван Гель «постійний інформатор підривної

²¹⁶ «Повідомлення про відновлення роботи Комітету Захисту Української Католицької Церкви», *Християнський голос №1, Збірник пам'яток самвидаву Комітету Захисту Української Католицької Церкви*. Львів 2007, 58.

²¹⁷ Ієромонах Матей Гаврилів. *Комітет захисту УКЦ: засади, зміст, форми та методи діяльності, Правда визволить, збірник статей*. Львів 2015, 9.

²¹⁸ Гелем І. «Інтерв'ю від 21.13.2010».

радіостанції Свобода, яка знаходиться на утриманні ЦРУ [...] зі шкури пнеться, аби їм догодити, от і вам захисник віруючих українців»²¹⁹.

3.2 Створення жіночого марійського товариства «Милосердя».

Історія Марійських товариств в УГКЦ бере свій початок, ще із XVI ст. Найпершим засновником такого Марійського товариства був єзуїт І. Левінс у Римі. В Україні та Білорусії такі товариства почали засновуватися завдяки митрополиту Веніамину Рутському у XVII ст.²²⁰. Відтак пізніше із XVII до середини XIX ст. марійські товариства починають занепадати. Найбільший вклад у відродженні таких товариств зробив о. Ізидор Дольницький. У пізнішому часі, а саме у міжвоєнний період XX ст., було престижним бути членом Марійських товариств²²¹. В час радянського панування такі товариства занепадають, відтак майже повністю зникають, але починають відроджуватися в другій половині 80-х років.

У процесі легалізації УГКЦ починають відроджуватися такі Марійські товариства. Першою ініціаторкою відновлення мирянського жіночого марійського товариства була Ірина Калинець, яка не стояла осторонь національно-релігійних перетворень в Україні тих років. Християнська свідомість Ірини, за словами львівського дослідника Івана Паславського, «виразно постає передусім з її поетичної творчості і публіцистики, з практичної діяльності, спрямованої на відродження й утвердження християнських вартостей і релігійно-церковних традицій українського народу, з її наукових досліджень і популяризації Святого Письма і Нового Завіту»²²². Адже духовне кредо Ірини, без сумніву, було «боротися за правду, національну самобутність народу, його мову, культуру [...] за рідну церкву»²²³. А саме вони воліли долучитися до справи «національно-духовного відродження, до боротьби за

²¹⁹ Решетило Ю. *Ті, що галасують про відродження на Україні уніяцької Церкви, фактично переслідують не релігійні, а чисто політичні цілі* // *Людина і світ* 1 (1989) 20.

²²⁰ Стоцький Я. *До історії марійських дружин в світі та Україні.* // elartu.tntu.edu.ua (02.11.2021).

²²¹ Стоцький Я. *До історії марійських дружин в світі та Україні.* (02.11.2021).

²²² Паславський І. *Християнський світ Ірини Калинець* // *Українське літературознавство* 81 (2016), 241.

²²³ Салига Т. *Щоб не назвав нас ніхто пришельцями на рідній землі. У письмениці, дисидентки громадської, діячки, ювілей.* // day.kyiv.ua (30.11.2021).

загнану в катакомби Церкву, з відродження релігійних свят і національних традицій, з відновленням пам'яті про нашу історію та героїв-мучеників»²²⁴.

У грудні 1988 року було засноване жіноче марійське товариство «Милосердя»²²⁵. Ця група була «першою жіночою мирянською організацією, яка виступила за легалізацію та реабілітацію УГКЦ»²²⁶. Головою було обрано Ірину Калинець, яка рішуче постановила, що: «Були в нас Марійські організації [...] будемо організовувати молебні»²²⁷. Опісля Ірина Калинець, від імені голови Товариства, написала листа Михайлу Горбачову, де пояснила, чому було створене товариство «Милосердя», обґрунтовуючи це тим, щоб «об'єднати віруючих жінок для милосердя [...] повернути людям почуття єдиної молитви за всіх»²²⁸. Відтак запрошувалися жінки та дівчата віком від 16 років, незалежно від соціального статусу, посади чи освіти. Ірина Калинець у своєму зверненні «До українських жінок», заохочувала, щоб «ті створювали духовно-просвітницькі та добродійні об'єднання – Марійські дружини милосердя в імені найвеличнішої і найсвятішої покровительки нашої – Діви Марії»²²⁹.

На релігійну свідомість Ірини Калинець, як греко-католички, мала вплив Ганна Мороз, яка була однією із співзасновниць, а відтак активних членів марійського товариства «Милосердя». Ганна була родом із с. Малнівська Воля Мостиського району, з того села, що й Іринина мама.

Ірина Калинець ще в 1988 р. їздила в Литву на зібрання *Марійських дружин*. Разом із Іриною, як головою Товариства, на це зібрання їздила і членкиня Дана Доманська та о. Ярослав Лесів. На початках отець був духівником цього Товариства, а після нього о. Йосип Мілян, теперішній

²²⁴ Васьків Л. Вихід Української Греко-католицької Церкви з підпілля: Мирянський чинник Правда Визволить, збірник статей, 112.

²²⁵ Шкраб'юк П. Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців, 432.

²²⁶ Васьків Л. Вихід Української Греко-католицької Церкви з підпілля: Мирянський чинник, Правда Визволить, збірник статей Матеріали Міжнародної наукової конференції з нагоди 25-ліття легалізації УГКЦ, Львів 2015, 112.

²²⁷ Шабатура С. «Інтерв'ю від 01.06.1998» / інтерв'юер Л. Купчик // АПЦ спр.П-1-1-791, 42.

²²⁸ «Президенту Светского Союза, Генеральному Секретарю ЦК КПСС М. С. Горбачеву», І. Калинець, Метелики над могилою. Львів 2015, 197.

²²⁹ «До жінок України, грудень 1988», Калинець І. Це Моя Церква. Львів 2017, 18.

єпископ. За словами Дани, «коли ми збиралися їхати до Вільнюса на з'їзд *Марійських дружин*, ми дуже переживали, бо була велика проблема – нас могли на станції в Золочеві зняти з поїзда»²³⁰.

У 1989 році Ірина виступала із доповіддю про «*Церкву у посттоталітарних державах*» на міжнародній конференції у Любліні (Польща). Більше того, вона побувала в Москві на зібранні всесоюзного *Меморіалу*²³¹, виступаючи з вимогою реабілітації УГКЦ. Це був перший з'їзд такого високого рівня в СРСР, на якому піднімалися питання не тільки переслідувань в Радянському Союзі, але й Церкви. Саме питання про підпільну УГКЦ, Ірина обговорювала із заступником уповноваженого Ради у справах релігії, який був присутнім на цьому зібранні. Спочатку бесіди про УГКЦ не велося, але пізніше на наступний день, Ірина та Стефанія Шабатура мали з ним розмову про УГКЦ. Це спілкування відбувалося в одному із готелів Москви, де мешкали представниці «*Милосердя*». Чиновник відверто відповів: «То так скоро не буде.[...] будете мати скорше прапор, Україну, а Церкви так скоро не буде»²³². Чим такі слова були зумовлені, він так і не пояснив, лише сказав Ірині: «Я знаю про вашу Церкву, знаю всю ситуацію. [...] він був дуже довірливий до нас»²³³. Опісля цієї поїздки, Ірина, за її словами, була переконана, «що слід негайно активізувати людей на гласні акції разом із *Комітетом захисту УГКЦ*»²³⁴. До складу товариства «*Милосердя*» увійшли жінки: «Ірина Калинець, Стефанія Шабатура, Ганна Мороз, Оксана Сенатович, Уляна Гнатів, Марія Бабій, Дана Доманська та інші»²³⁵. Місцева радянська влада, дізнавшись про такі дії греко-католиків, вирішила заснувати на протипагу цьому Товариству свою харитативну організацію, яка носила таку ж саму назву «*Милосердя*». Відтак, за словами членкині товариства «*Милосердя*» Доманської Дани,

²³⁰ Доманська Д. Інтерв'ю від 13.10.2021 / інтерв'юер Ребець М // Приватний архів автора.

²³¹ Міжнародна історично-просвітницька, правозахисна організація, яка займається дослідженням політичних репресій, реабілітацією осіб, які підпали політичним репресіям в СРСР. *Міжнародний меморіал*. // www.memo.ru (02.11.2021).

²³² Шабатура С. «Інтерв'ю від 01.06.1998» / інтерв'юер Л. Купчик // АПЦ спр.П-1-1-791, 37.

²³³ Шабатура С. «Інтерв'ю від 01.06.1998» / інтерв'юер Л. Купчик // АПЦ спр.П-1-1-791, 38.

²³⁴ Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*, 433.

²³⁵ Васьків Л. *Вихід Української Греко-католицької Церкви з підпілля: Мирянський чинник*, 112.

«членами цього новоствореного радянською владою товариства, яких вона пам'ятає, були якась Алаєва – голова, Басека із Бродівського району і Білецький заступник»²³⁶. Це лояльне до радянської влади товариство «*Милосердя*», фінансувалося із міського бюджету. На одному із зібрань цього «провладного» товариства, яке відбувалося у колишньому відділі соціального забезпечення (теперішня вул. Шептицького), за вказівкою Ірини Калинець, і була присутня Дана Доманська. За її словами, ця організація відрізнялася тим, що вони вели свою діяльність виключно під гуманітарною егідою, на відміну від неформального «*Милосердя*», яке, окрім доброчинності приєдналися до руху за легалізацію УГКЦ²³⁷. Пізніше і в РПЦ було створено декілька таких товариств, які взяли назву «*Милосердя*», щоб «увага не була прикута то товариства «*Милосердя*», яке заснували жінки, греко-католики»²³⁸. Офіційно марійське товариство «*Милосердя*» було зареєстроване лише у вересні 1991 року²³⁹.

3.2.1 Участь товариства «*Милосердя*» у молитовних акціях

Діяльність «*Милосердя*» потрапило під пильну увагу радянської преси. В одній із статей газети «*Вільна Україна*» Йосип Мокривайко, порушив тему *уніатського питання*, а особливо, «так званого», за його словами, товариства «*Милосердя*» (див. Додаток № 6). Він написав листа до Львівського міськвиконкому та митрополита Никодима (Руснака) із приводу статті Ірини Калинець «*Жінки Львова звинувачують Никодима*» у газеті «*Свобода*»²⁴⁰. Автор, перш за все, накинувся на редакцію «*Свободи*», звинувативши їх, що «вони все роблять, щоб пропагувати серед жителів США про тяжке життя уніятів в Україні»²⁴¹. Йосип Мокривайко переконує львівську владу і Никодима, що «ці організації мають добре фінансове забезпечення»²⁴². Автор, як завжди в тоні радянської пропаганди, намагається доказати, що ця

²³⁶ Доманська Д. Інтерв'ю від 13.10.2021 / інтерв'юєр Ребець М // Приватний архів автора.

²³⁷ Доманська Д. Інтерв'ю від 13.10.2021 / інтерв'юєр Ребець М // Приватний архів автора.

²³⁸ Войтович Л. Інтерв'ю від 13.10.2021 / інтерв'юєр Ребець М // Приватний архів автора.

²³⁹ Доманська Д. Інтерв'ю від 13.10.2021 / інтерв'юєр Ребець М // Приватний архів автора.

²⁴⁰ Пізніше це звернення передрукував журнал *Патріарх* (див.: *Жінки Львова звинувачують Никодима* // *Патріархат* 3 (239) 12.

²⁴¹ Мокривайко Й. *З приводу однієї статті в «Свободі»* ЗМІ // *Вільна Україна* (2 лютого 1989), 3.

²⁴² Мокривайко Й. *З приводу однієї статті в «Свободі»* ЗМІ // *Вільна Україна* (2 лютого 1989), 3.

організація намагається повернути Україну до Риму і знищити православних. Більше того, він доходить у своїх твердженнях і переконаннях до того, що марійці: «Сьогодні хочуть молитися, завтра – проливати кров. Сьогодні вони організовують *Марійське милосердя*, щоб завтра через нього поширювати порнографію, прелюбства»²⁴³.

Незважаючи на таку реакцію радянської преси, Товариство розгорнуло активну діяльність. Так першими кроками діяльності Товариства під керівництвом Ірини Калинець були спроби в допомозі організації публічних богослужінь греко-католицьких священників. Адже «вирішили включитися в процес відродження через молитовні акції, які відбувалися щомісяця»²⁴⁴. В той час у Вірменії стався великий землетрус, загинуло багато мирних жителів, зокрема, дітей. Товариство «*Милосердя*» публічною молитвою хотіло вшанувати і пом'янути жертв землетрусу. Так, 18 грудня 1989 року біля храму святого Миколая у Львові (вул. Б. Хмельницького), за клопотанням Товариства, було проведено Молебень за дітей Вірменії. За два тижні перед подією, троє представників товариства «*Милосердя*» просили місцевих православних священників провести молитву, на що останні відповіли відмовою. Відтак настоятель цього храму Петро Політило, 11 грудня сказав, що це нічого із вірою не має спільного, а лише політична акція. Цей Молебень відслужив греко-католицький священник Матей Гаврилів. Про ці події о. Матей згадує так: «за мовчазного дозволу православного священника церкви Миколая, ми відспівали греко-католицький молебень. Це була перша офіційна греко-католицька служба у Львові»²⁴⁵. В пізнішому часі, у листі до Никодима, Ірина Калинець так висловила з приводу молебня: «Ви заборонили молебень за здоров'я і спасіння дітей Вірменії. [...] і віруючі молилися самі в підвір'ї церкви. І плакали парафіяни, почувши нарешті щире слово католицького

²⁴³Мокривайко Й. З приводу однієї статті в «Свободі» ЗМІ // Вільна Україна (2 лютого 1989), 3.

²⁴⁴Васьків Л. Роль мирян у час виходу Української Греко-Католицької Церкви з підпілля, 97.

²⁴⁵Білан Б. Спекотна Осінь 1989. Вихід УГКЦ з підпілля. // *misionar.in.ua* (15.10. 2021).

священника»²⁴⁶. Місцевого настоятеля, Петра Політила, Ірина Калинець не бажала звинувачувати, адже розуміла «під чиїм тиском та егідою він змушений священнодіяти, відтак знехтував своїм священничим обов'язком»²⁴⁷.

Такі молитовні акції Товариство планувало і надалі продовжувати. За словами Ірини, «ми вирішили проводити такі молебні. І наступний з них припав на 22 січня 1989 року»²⁴⁸, адже на це число випадало 90 річниця акту злуки Західної Української Народної Республіки (далі ЗУНР) та Української Народної Республіки (далі УНР). Цю молитовну акцію планувалося провести на подвір'ї собору святого Юра. Із запитом на проведення молебню на Святоюрській горі, до митрополита Никодима (Руснака) звернулися Ганна Мороз, Марія Бабій, Андріяна Дячишин»²⁴⁹. Прохання провести Молебень жінки подавали Никодиму двічі, але ніякої відповіді не отримували. Одна із учасниць Товариства, Марія Бабій розповідає: «11 січня ми марно домагались, щоб від нас прийняли бодай нашу письмову заяву – клерк, який ледь відхилив залізну браму, що веде до приймальної митрополита Никодима, кілька разів механічно повторив – прийому немає, прийому немає!»²⁵⁰. Тоді вирішили надіслати митрополиту своє звернення поштою. Чоловік Ірини – Ігор, який був активним учасником цих подій, дізнавшись про такі обставини, взявся сам інформувати людей про цю подію. За його словами, «я знову збираю людей, спершу мандруючи вулицями, а потім під час вільних вертепів у Шевченківському гаю. Я став біля воріт і до хрипоти говорю, – прошу прийти 22 січня на площу до Собору Юра. Відсвяткуємо День незалежності»²⁵¹.

Відтак реакція радянської влади не забарилася. Напередодні молитовної акції 19 січня, працівники апарату уповноваженого Ради у справах релігій по

²⁴⁶ «Відкритий лист до Митрополита Львівського і тернопільського РПЦ Никодима», *Собор святого Юра 22 січня 1989 року, документи і спогади*, упорядник І. Калинець, Львів 2011, 17.

²⁴⁷ «Священнослужителям РПЦ у Свято-Миколаївській Церкві у Львові 22 січня-2 березня 1989 року», Калинець І. *Метелики над Могилою*, 465.

²⁴⁸ Калинець І. *Попід золоті ворота*, Львів 2014, 22.

²⁴⁹ «Виступ Анни Мороз 12 листопада 2014» Калинець І. *Метелики над Могилою*, 307.

²⁵⁰ *Дивна розмова, розповідають Ганна Мороз, Марія Бабій, Андріяна Дячишин. Собор святого Юра 22 січня 1989 року, документи і спогади*, упорядник І. Калинець, 33.

²⁵¹ Зайцев І. *Одержимість. Інтерв'ю з Ігорем Калинцем*, 64.

Львівській області Ю. Решетило (уповноважений), Савчук (заступник), Л. Герц (старший інспектор), також два православні священники – Петро Політило та Богдан Штим, – провели «профілактичні бесіди» із членкинями марійського товариства²⁵². На цих бесідах вони попереджали, щоб останні відкликали свою заяву про проведення молебню (див Додаток № 7). Очевидно жінки категорично на це не погодились. Відтак один із представників РПЦ, Петро Політило, зачитав заяву митрополита Никодима, яку той написав до органів влади. У цій заяві Никодим просив владу і міліцію захистити його від «самозванців і їх самоуправних вчинків, тобто від нас, жінок»²⁵³. Найбільше, що не подобалося представникам влади у ході цієї «профілактичної бесіди», було те, що у заяві, яку жінки надіслали, щодо відправлення молебню 22 січня було згадано про ЗУНР та жертв Чорнобиля. Представники РПЦ при цьому наголосили, що це буде протистояння між греко-католиками і православними, яке може закінчитися кровопролиттям. Відтак Ю. Решетило наводив аргументи: Товариство немає відповідних дозволів від влади і відповідно не може проводити такі заходи. Більше того, він навіть сказав, що створить таке ж товариство «*Милосердя*», як і пізніше сталося. Ірина Калинець у своєму відкритому листі до православного духовенства, щодо подій, які мали відбутися 22 січня на Святоюрській горі, писала: «Ви, і тільки ви, несете відповідальність, якщо 22 січня цього року шматуватимуть людські тіла пси і гулятимуть по спинах людських міліцейські нагайки на Святоюрському подвір'ї»²⁵⁴. Адже всі добре розуміли, що РПЦ завжди виконувала накази комуністичної влади і не бажала легалізації УГКЦ. Такі заяви були нерідкістю в той час, адже через них, хоча б якось можна було відстояти свої права, з якими радянська система майже не рахувалася.

²⁵² «Лист митрополитові Львівському і Дрогобицькому РПЦ Никодимові від члена Ініціативного комітету по створенню жіночого християнського об'єднання Марійського Товариство – Ганни Мороз від 10 лютого 1989 року». Приватний Архів Товариства «*Милосердя*».

²⁵³ Дивна розмова, розповідають Ганна Мороз, Марія Бабій, Андріяна Дячишин. *Собор святого Юра 22 січня 1989 року, документи і спогади*, упорядник І. Калинець, 34.

²⁵⁴ «Відкритий лист до митрополита Львівського і Тернопільського РПЦ Никодима» І. Калинець. *Це Моя Церква*, 24.

Молебень 22 січня розцінювався радянською владою, як політична акція, яка може призвести до серйозних сутичок, адже влада готувала певні провокації. Міліція, яка була переодягнена у цивільний одяг, несла службу біля собору, а цілий загін міліції чергував нижче мурів Святоюрського комплексу. В цій молитовній акції взяло участь близько 10 тисяч людей. Натомість православне духовенство і міліція всіляко перешкоджали цьому. Літургія в соборі закінчилась скоріше ніж як зазвичай, і один із священників собору, о. Павло Кочкодан сказав, щоб звільнити площу собору, адже це не є місце, для політичних акцій. Як згадувала пізніше Ірина Калинець, «на подвір'ї собору святого Юра не було де голці впасти. А попи ліпше підготувалися, бо вони [...] скінчили богослужіння раніше і включили на весь Львів Рахманінова, його церковну музику. Музика лунала на весь Львів з Юра і народ біг, тому що, щось ся робить – бо Юр гримить»²⁵⁵. Також учасником цього молебню був і підпільний священник Кость Панас. Він пригадує, що перед тим, як піти на цей Молебень, просив дозволу в митрополита Володимира Стернюка. Той погодився і сказав йому, якщо хтось буде із священників, то не потрібно себе виявляти, але якщо ні, то можна брати епітрахиль і відправляти молебень. Серед невеликого підвищення перед дверима, о. Кость побачив редемпториста Михайла Волошина, який відправляв молебень. Людей було дуже багато, а опісля виступив Михайло Горинь, який розповів про подію 1919 року – Акт Злуки в історії Української держави. Опісля «молебень і короткий мітинг закінчився, але громада, ще довго не розходилася. Люди співали релігійних пісень, колядували, спілкувалися»²⁵⁶. Один із представників радянських спецслужб, хотів до певної міри спровокувати людей. В той час цю всю подію, молебень, знімав Ярослав Кендзьор на камеру. Перед тим, він зауважив, що за ним стежать, в кінці молебню він касету змінив і постави іншу. Повертаючись додому, Кендзьора пограбували, йому витягнули касету із камери. Опісля цих подій РПЦ в особі «єпископа Никодима, звернулися з заявами до прокурора

²⁵⁵ Овсієнко В. *Калинець-Стасів Ірина. Інтерв'ю*. // museum.khpg.org (30.11.2021).

²⁵⁶ «Кость Панас, Про Ірину Калинець», Калинець І. *Метелики над Могилою* 284.

області, вимагаючи суду над організаторами молебню»²⁵⁷. Та не тільки митрополит звертався до міліції та головного прокурора Львівської області, щоб завести справу проти голови товариства «*Милосердя*». Серед позивачів були протоієреї собору – Павло Кочкодан і Богдан Штим, голова церковного комітету собору святого Юра – О. Войтович, член церковного комітету – М. Шаровський, диякон – М. Форостина, робітники єпархіального управління – І. Коломійчук, М. Захарчин, які «розпочали процес проти українських віруючих християн у Львові»²⁵⁸.

У своєму позові митрополит Никодим твердив, що:

22 січня 1989 року в 11 годині на подвір'ї собору святого Юра біля центрального його входу зібралась група людей, які пізніше стало відомо очолювана так званих за їх твердженнями іменами Гельсінської групи, комітету захисту Української Католицької Церкви Гелем І. М., Горинем., Калинець І., Чорноволом В., які організували і без дозволу місцевих органів влади, а також без моєї згоди як правлячого єпископа, провели мітинг і молебень, присвячений 70-літтю незалежної Соборної України. Богослужіння проводив уніяський незареєстрований священник Волошин²⁵⁹.

У своїй заяві настоятель собору святого Юра Павло Кочкодан просив радянську владу, «прийняти до так званих борців за прав людини. певні міри, щоб подібного не траплялося в майбутньому»²⁶⁰. В пізнішому часі митрополит Никодим скасував свій позов на адресу організаторів молебню. Однією із причин, чому він так зробив, на думку Ірини Калинець, згідно канонічного права, Церква не може судитися із віруючими. Так, у позові була інформація, яка не відповідала дійсності. Відтак той, хто писав позов від імені митрополита Никодима, а також і інші позивачі, перекручували певні факти і не були компетентними в тому, що писали. В заяві говорилося, що члени *Комітету захисту УКЦ, УГС*, Марія Бабій, Ірина Калинець, В'ячеслав Чорновіл, Іван Гель організували мітинг. Тим самим ображали «митрополита і православне духовенство, принижуючи їх гідність і цькували проти них вірних і всіх, хто був на церковному подвір'ї»²⁶¹. Ані Ірина Калинець, ані Марія Бабій не були

²⁵⁷ *Собор святого Юра 22 січня 1989 року, документи і спогади*, 92.

²⁵⁸ «Звернення до віруючих християн від 27 лютого 1989р», Калинець І. *Це моя Церква*, 34.

²⁵⁹ «Позов Митрополита РПЦ Никодима від 23 січня 1989 року», Калинець І. *Попід золоті ворота, Документи та біографічні матеріали*. Том 8, книга 1. Львів 2013, 129.

²⁶⁰ «Заява Церковнослужителя РПЦ Павла Кочкодана» Калинець І. *Попід золоті ворота*, 130.

²⁶¹ «Звернення до віруючих-християн» Калинець І. *Це моя Церква*, 35.

членами *Комітету захисту УКЦ* та *УГС*. Робітника єпархіальної курії Ігоря Коломійчука, «православне духовенство взагалі назначило плести речі несумісні із дійсністю. Він згадує і *УГС*, *Комітет захисту УКЦ*, твердить, що віруючі зірвали службу, яка до того закінчилася об 11:30, а молебень почався в 13:00»²⁶².

Розправа над організаторкою молебню не забарилася, відтак судові засідання відбувалося 9-10 березня 1989 року²⁶³. Спочатку Ірину тримали в слідчому ізоляторі у Львові, а потім перевезли до Золочева. Зал суду був повністю заповнений людьми. Присутні люди твердили, що 22 січня це був молебень, натомість один із міліціонерів стверджував, що це був політичний мітинг. На запитання судді Наталі Дикунської, чому він так думає, він відповів «бо молебень є тоді, коли служиться в храмі, а на дворі це вже є мітинг»²⁶⁴. Після такого твердження міліціонера, всі в залі суду почали сміятися. В той час в залі суду був і Ярослав Кендзьор, який запропонував судді докази, що це був молебень, представивши до розгляду відеоплівку із молебню, але суддя відмовила йому в цьому. Засідання суду перенесли на наступний день. В той час в Ірини погіршилося самопочуття і піднялась температура, але посилку із ліками від чоловіка Ігоря не дозволили прийняти. На наступний день суд відбувся не в присутності великого числа прихильників Ірини, як попереднього дня, але впустили лише якихось 20 чоловік, а решта, а це близько 1000 людей, юрмилися на вулиці. Із найближчих друзів, які там перебували, були членкині із товариства «*Милосердя*». Допитали декілька свідків по цій справі – голову церковного комітету собору святого Юра, Олександра Войтовича, який ствердив «вслід за своїми духовними благодійниками, що це був мітинг, розпалювання ворожнечі між народами»²⁶⁵. Із церковних достойників, православних отців, ніхто на суд не з'явився, попри їх запрошення. Одна із свідків на процесі, художниця Марія Савка сказала до судді: «Схаменіться, Ви

²⁶²«Звернення до віруючих-християн», Калинець І. *Це моя Церква*, 36.

²⁶³ Калинець І. *Про Декого про Дещо, передовсім про себе, Євшан зілля Ірини Калинець*, 136.

²⁶⁴Панас К. *На переломі*. Львів 2002, 70.

²⁶⁵ «Звернення до віруючих-християн», Калинець І. *Це моя Церква*, 36.

судите поетесу на самі Шевченківські свята»²⁶⁶. На другий день вислухавши свідків, суддя, не прийняла покази свідків Стефанії Шабатури та Ярослава Кендзьора. Суд вирішив, що це не був молебень, але лише політична акція і Ірина саме була тією, яка це організовувала. молебень відслужила зовсім інша особа – священник Михайло Волошин – і він відбувався значно пізніше. В повідомленні говорилося, що «Ірина Калинець намагалася використати релігійні почуття окремих віруючих, щоб прикрити проведення мітингу»²⁶⁷. Відтак було оголошено вирок Ірині – 10 діб ув'язнення від 10 березня 1989 року²⁶⁸. В той час Стефанія Шабатура, після годинного засідання, відкривши вікно почала кричати до юрби, що Ірину Калинець засуджено на 10 діб. Розлючений натовп людей хотів пробратися до зали суду, але міліція і солдати перегородили вхід до будівлі. До зали суду під'їхав чорний воронка і Ірину посадили у нього. Біля костелу Марії Магдалини, за цією подією спостерігали кілька тисяч студентів Львівської Політехніки, на прохання о. Панаса, вони ринули і почали проривати ланцюг із військових. До чорного воронка вдалося пробратися Івану Гелю, його дружині і о. Панасу. Але втрутилася міліція і Ірину відвезли. Розлючений натовп попрямував до Святоюрських палат. Підійшовши до мурів собору, їх не впустила міліція. До цієї події православне духовенство ретельно готувалося, адже подвір'я собору святого Юра було заповнене міліцією. «Демонстранти зупинились і почали скандувати: Юда, Юда виходи! Тхір московський вилізай»²⁶⁹. Ніякої реакції від духовенства і представників собору не було. Хтось із міліції сказав протестувальникам, що Никодим зараз перебуває в Оперному театрі. Вся юрба попрямувала до Оперного, але внизу по дорозі на вул. Міцкевича, біля будинку управління Укрзалізниці, міліція і військові перекрили дорогу. Почалася бійка,

²⁶⁶Калинець І. *Про Декого про Децо, передовсім про себе, Євшан зілля Ірини Калинець*, 144.

²⁶⁷ «Постанова Залізничного районного суду міста Львова від 10 березня 1989 року», Калинець І. *Попід золоті ворота, Документи та біографічні матеріали* 135.

²⁶⁸ Васьків Л. *Роль мирян у час виходу з підпілля УГКЦ ЗМІ // Христос Наша Сила* (січень 2010), 2.

²⁶⁹ Панас К. *На переломі*, 71.

демонстранти почали тікати, хто куди, кілька сотень людей змогли втекти через підземний перехід, але:

тут, за словами отця Панаса, на нас накинулися чорноберетники і кагебісти в цивільному. Зав'язалася бійка. Все перемішалось в скаженій борні. Крики жінок глушили удари кийків і кулаків. Жінки хапали кагебістів за волосся, чоловіки кидалися під ноги кагебістам і разом з ними качалися по землі, руки і ноги змішалися в одну велику купу над якою лунали прокльони і крики²⁷⁰.

Наступною акцією товариства «*Милосердя*» було вшанування «26 лютого 1989 р. річниці з нагоди 175 років від дня народження Т. Шевченка»²⁷¹. Цю молитовну акцію за Тарасом Шевченком, Товариство організувало разом із *Комітетом захисту УКЦ*. У своєму відкритому листі 10 лютого, Товариство надіслало запрошення і греко-католицьким, і православним священникам, «Просимо Вас ласкаво, Велелюбні отці, покерувати всенародною молитвою – відправити 26 лютого 1989 року о 13:00 на площі між Успенським Собором та обласним архівом панахиду за Т. Г. Шевченком»²⁷². Як не дивно, панахиду очолили підпільні греко-католицьких священники Ярослав Лесів та Михайло Волошин, біля Успенської Церкви, що по вулиці Руській²⁷³. На цьому молитовній маніфестації офіційно про свій вихід з РПЦ заявив священник із села Стара Сіль на Старосамбірщині Михайло Нискогуз. Пізніше його парафія першою офіційно в Україні «5 травня 1989 року перейшла до лона УГКЦ»²⁷⁴. Ще перед своїм офіційним переходом в лона УГКЦ, він мав зустріч з Іриною в її помешканні. Вона переконувала його про перехід до греко-католиків. За словами Ірини Калинець, «в мене було чимале знання, як діяти таємно: ото ж я вжила його на служіння для віруючих, щоб вони навчилися давати собі раду, діючи таємно»²⁷⁵. Про подію святкування Шевченкових днів, о. Михайло Волошин згадує: «Все було стримано. Транспорт був стриманий і вся площа, і

²⁷⁰ Панас К. *На переломі*, 73.

²⁷¹ Бублик Т. *Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ*. // ichistory.org.ua (18.10.2021).

²⁷² «Відкритий лист єпископату та священникам Української Католицької Церкви у Львові, Єпископату та священникам Руської Православної Церкви у Львові від 10 лютого 1989 року», *Собор святого Юра 22 січня 1989 року, документи і спогади*, 37.

²⁷³ Волошин о. М. «Інтерв'ю від 16.12.1997» / інтерв'юєр Л. Купчик // АПЦ спр. П-1-1-700.3, 53.

²⁷⁴ Нискогуз о. М. «Інтерв'ю від 05.05.2001» / інтерв'юєр Г. Вахневич // АПЦ спр. П-1-1-1269. 5, 9.

²⁷⁵ *Свобода для нашої Церкви і нашого народу*, передрук із книги Данієра Рансе, *Католики з України. З катакомб на світло*. Калинець І. *Попід золоті ворота*, 39.

вся гірка була засипана людьми»²⁷⁶. Православне духовенство, за розпорядженням митрополита Никодима, оголосило по львівських церквах, що панахида за Тарасом Шевченком відбудеться 5 березня. Таким чином вони хотіли «зірвати запропоновану марійським Товариством панахиду під відкритим небом 26 лютого»²⁷⁷. В цій молитовній акції взяло участь близько 25 тисяч людей. Пізніше, за прикладом марійського Товариства пішли віруючі Києва, які вимагали проведення панахиди біля столичного пам'ятника Кобзареві»²⁷⁸.

Радянська влада не дала свою згоду у Києві, щоб відслужити панахиду. Більше того, православний священник Богдан Михайлечко, як ініціатор, був покараний. Його відправили служити з Києва до міста Єлгаве.

Після відбуття покарання, наступною молитовною акцією товариства «Милосердя», було посвячення пасок у Страсну суботу 17 квітня 1989 року. В цей час Товариство вирішило, що на Великдень того року у Львові освятити пасхальні кошики повинні греко-католицькі священники. Освячення повинно було відбутися біля пам'ятника Федорову. Про допомогу Ірина та Ігор Калинці, звернулися до о. Костя Панаса, який був їх давнім другом, щоб знайти хоча б двох священників. За словами Ігоря, «ми зберемо народ, буде посвячення таке велелюдне. Не у церкві, бо ще церков своїх ми ще не мали»²⁷⁹. Ірина Калинець домовилася з іншими двома підпільними священниками, але вони, побоявшись, не прийшли. В той час Калинці, навіть і не здогадувалися, що о. Панас є підпільним священником. Отець Кость домовився зі своїм другом – о. Андрієм Паньківим. Про цю подію о. Кость згадує так:

У призначений час, ми з отцем Андрієм взяли із собою двох семінаристів, яким дали нести свої ризи, і за п'ять хвилин до п'ятої вже були коло Успенської Церкви. На наше здивування там нікого не було. Гуртки людей з кошиками для свячення ішли вгору до порохової вежі. Ми пішли за ними. Від порохової вежі до будинку пожежної команди по обидві сторони алеї стояли люди з пасками для свячення. [...] Я оглянув довкола. Від вулиці Підвальної виходили на верх один за одним міліціонери і робили

²⁷⁶ Волошин о. М. «Інтерв'ю від 16.12.1997» / інтерв'юер Л. Купчик // АПЦ спр. П-1-1-700.3, 54.

²⁷⁷ Хроніка подій, Собор святого Юра 22 січня 1989 року, документи і спогади, 92.

²⁷⁸ Васьків Л. Роль мирян у час виходу Української Греко-Католицької Церкви з підпілля, Катакомбна Церква, До двадцятиліття виходу УГКЦ з підпілля, 98.

²⁷⁹ Калинець І. Інтерв'ю від 17.09.1997» / інтерв'юер Л. Купчик // АПЦ спр. П-1-1-737, 17.

вигляд, що хочуть оточити всіх людей. Проте ніхто не зрушив з місця. Це була психологічна атака розрахована на боягузів²⁸⁰.

До цього освячення пасок прилучився пізніше о. Матей Гаврилів. Після закінчення освячення пасок, багато людей ще приходило з кошиками, вони чекали біля Успенської Церкви. Як згадує о. Панас, що «з Успенської церкви до них вийшли батюшки РПЦ і хотіли їм посвятити пасхальні кошики [...] Люди захопили кошики і почали тікати від батюшок, як від злих духів. Захекані вони вибігли наверх і почали просити посвятити їм»²⁸¹. Під час молитовної акції стався кумедний випадок. Художник Орест Карелін, активний учасник всіх політичних та церковно-релігійних заходів, почав збирати гроші, слідувавши за отцями, про що вони його не просили і навіть не знали. Назбиравши біля 5 тисяч карбованців, після відмови священників взяти ці гроші, Ірина Калинець порадившись із членкинями «Милосердя», залишила на потреби Товариства 500 карбованців, а решту занесли до митрополита Володимира Стернюка. За підрахунками Ігоря Калинця було приблизно 15 тисяч кошиків, які отці посвятили²⁸².

Опісля цієї події товариство «Милосердя» взяло участь у щорічних першотравневих демонстраціях. За словами Анни Мороз, «я запропонувала взяти участь у травневих святкуваннях, яку організувала партія і злитися із колоною. Нам треба було вийти із образами, щоб заявити про свою Церкву»²⁸³. Першого травня 1989 року, жінки влилися в колону і, вийшовши наперед, розгорнули два великі образи. Прямуючи далі до центру, від теперішнього храму Ольги і Єлизавети, міліція, побачивши, що присутня релігійна атрибутика, перекрила двома вантажними автомобілями дорогу, недалеко теперішнього храму святої Анни. В той час Ганна Мороз та Орест Карелін, вибралися на машину і розгорнули ікони. Опісля колона попрямувала до центру, де міліція перекрила рух. На вулиці Жовтневій (тепер Дорошенка)

²⁸⁰ Панас К. *На переломі*, 86.

²⁸¹ Панас К. *На переломі*, 88.

²⁸² Калинець І. Інтерв'ю від 17.09.1997» / інтерв'юєр Л. Купчик // АПЦ спр. П-1-1-737, 18.

²⁸³ Мороз Г. Інтерв'ю від 27.10.2021 / інтерв'юєр Ребець М. // Приватний архів автора.

стояла трибуна із партійними чиновниками, які, побачивши людей із іконами, не мали куди подітися, і всі присіли²⁸⁴.

З огляду на розвиток подій, товариство «*Милосердя*» вирішило організувати вже постійні молитви. І так вибрали місце перед колишнім римокатолицьким монастирем Кармелітів (тепер храм св. арх. Михаїла), де вже почалися регулярні Літургії греко-католиків. Ірина Калинець брала в організації богослужінь дуже активну участь. На одній із Літургій родина Калинців була втягнута у конфлікт. Так, 13 серпня 1989 року, ерм. Василь Михайлюк ЧНІ, який почав в часі Літургії вживати слово *православний*, наразився на шалену критику від людей. Люди почали викрикувати і обурюватися, а особливо якийсь «підпільний семінарист Василько»²⁸⁵ вигукував: «Нам не треба такого священника, ходіть звідси!». За отця вступилася Ірина Калинець, вона написала звернення до священників з приводу цієї ситуації, де вона пояснювала вживання слова *православний*, посилаючись на послання Йосипа Сліпого, а також історичний контекст. Вияснюючи всю ситуацію, Ірина пише:

Гріх гордині і ненависті, у який впали через неосвіченість свою прості і добрі люди біля костелу Кармелітів, неприпустимий у наш час - час екуменізму.[..]. Та що найгірше - волю емоціям, що радше властиві середньовіччю, дав Ваш вихованець, ще юна особа, яка готується до священного сану. Та ба на виду тисяч вірних Василько вигукує: «Нам не треба такого священника, ходім звідси, і забирає озвучення! І зрозуміло, що отець Михайлюк не мав змоги всім пояснити ту правду, яку вже давно мали б вияснити людям ті отці, які відправляють»²⁸⁶.

Щодо вживання слова *православний*, Ірина Калинець мала дискусію із о. Матеєм Гаврилівим. У своєму листі до о. Матея, Ірина, в різкому тоні, висловила про його особу, твердячи, «що вашими устами ще поки говорить прозеліт, що з гнівом неофіта приступив до нової віри і боротьби за легалізацію

²⁸⁴Мороз Г. Інтерв'ю від 27.10.2021 / інтерв'юер Ребець М. // Приватний архів автора.

²⁸⁵Ймовірно, це був Василь Ковпак, тепер він є відлучений від Католицької Церкви за непослух церковній владі. Тоді він ще не був священником, і брав активну участь у богослужіннях під Кармелітами. Священничі свячення прийняв лише в грудні 1989 року з рук Софрона Дмитерка. В народі і на Яворівщині, де він активно працював, екс-отця Василя кликали *Василько* і кличуть по сьогодні. В пізнішому часі рух традиціоналістів-ковпаківців підтримала і сама Ірина Калинець. Вона запропонувала блаженнішому Любомиру Гузару сісти за стіл переговорів із Василем Ковпаком і його прихильниками.

Тузяк Н. УГКЦ підтвердили відлучення від церкви львівського священника Василя Ковпака. // zaxid.net (23.11.2021).

Отець Ковпак звертатиметься зі своєю справою до Риму. // portal.lviv.ua (02.12.2021).

²⁸⁶«Звернення Ірини Калинець до сучасних отців», Калинець І. *Це Моя Церква*, 57.

УКЦ»²⁸⁷. За словами Ірини, о. Матей на одному із своїх виступів заборонив вживати слово *православний*. Ігор докоряв йому, посилаючись на канонічний текст Святої Літургії.

В той час також Ірина Калинець та марійське Товариство разом із *Комітетом захисту УКЦ* організовують богослужіння в пам'ять видатного українського священика Маркіяна Шашкевича на Білій Горі в с. Підлисса на Золочівщині. На це свято, за словами Ірини, прибуло близько 60 тисяч віруючих²⁸⁸. Очолив Літургію єпископ Павло Василик. Літургію співав хор із православної церкви Петра і Павла у Львова, «де всі хористи є греко-католиками, не оминають жодного із молебнів нашої Церкви, але не мають сміливості, оскільки співають в діючій церкві РПЦ запропонувати свої послуги, боячись, що будуть відкинені»²⁸⁹. Вся відправа тривала близько п'яти годин, разом із виступом представників *Товариства Лева*, яке було співорганізатором цього святкування. До речі, Ірина Калинець, яка не боялася критикувати духовенство, висловила гострі зауваження щодо організації та проведення таких заходів. Зокрема, вона мала претензії до владики Павла Василика, котрий, на її думку, надто затягнув Літургію, а потім ще й розпочав молебен за жертвами сталінських репресій²⁹⁰. Такі дискусії, з одного боку, свідчили про бажання мирян ефективніше проводити подібні заходи, проте, з іншого, духовенство це сприймало, як бажання простих віруючих керувати священниками, а навіть єпископами.

Не мовчала Ірина Калинець із приводу роботи т. зв. *Чотиристоронньої комісії*, яка відбувалась в березні 1990 року. Участь у ній брав митрополит Володимир Стернюк. Ця комісія була покликана вирішити конфліктні ситуації між греко-католиками і православними. У своєму зверненні на адресу представників РПЦ, вона твердить, що «я прийшла заявити протест проти

²⁸⁷«Лист до отця Матея Гавриліва від місяця серпня 1989 року», Калинець І. *Це Моя Церква*, 59.

²⁸⁸«Лист до владики Володимира Стернюка», Калинець І. *Це Моя Церква*, 46.

²⁸⁹«Лист до владики Володимира Стернюка», Калинець І. *Це Моя Церква*, 48.

²⁹⁰ «Лист до владики Володимира Стернюка», 48.

продовження роботи комісії»²⁹¹. Порадила представникам РПЦ прочитати книгу «*На пути к совести и свободе*» (за редакцією Д. Е. Фурмана та О. Смирнова), в якій автори спонукають РПЦ «вибачитися перед греко-католиками і своїм народом за ту політику славословія некоронованому імператорові, яку вела досі»²⁹².

Ірина Калинець була широко відома і в колі православного духовенства. В час *Перебудови* в кінці 80-х років, свою боротьбу за відродження активно вела Української Автокефальної Православної Церкви (далі УАПЦ). Свого часу Церкву також підтримувала Ірина. Так, за словами її Предстоятеля, патріарха Мстислава (Скрипника), вона була «фантастичною і неймовірною, щоб стільки зробила одна особа. Як не дивно, вона також на початках легалізації УАПЦ ставилась до неї лояльно. Коли настоятель православного храму Петра і Павла у Львові Володимир Ярема оголосив про відродження УАПЦ, як «раптом почали ширитися дивні чутки – це несправжня автокефальна Церква»²⁹³. У той час із мирян греко-католиків привітати автокефалістів зголосилися Іван Гречко²⁹⁴ та Ірина Калинець, яка сказала наступні слова: «Це символічно, що Автокефальна Церква стала. Власне... Петра і Павла, апостол Павло був вчителем полян, а Петро тримає ключі вселенської Церкви»²⁹⁵. Згодом, о. Ярема почав виступати із доповідями про автокефальний рух. На одному із таких заходів була присутня і Ірина Калинець, де вона, за її словами, почула слова, які прямо ображали УГКЦ. А саме, що Андрея Шептицького о. Ярема назвав «поляком», який знущався над

---

²⁹¹ Заява народного депутата Ірини Калинець в готелі «Дністер» з приводу переговорів чотирьохсторонньої комісії про врегулювання міжрелігійного конфлікту між православними й греко-католиками в Західній Україні // *Патріархат* 9 (225) 18.

²⁹² Заява народного депутата Ірини Калинець в готелі «Дністер» з приводу переговорів чотирьохсторонньої комісії про врегулювання міжрелігійного конфлікту між православними й греко-католиками в Західній Україні // *Патріархат* 9 (225) 18.

²⁹³ «Лист до владики Володимира Стернюка 16 січня 1991», Калинець І. *Метелики над могилою, Листи спогади*, 257.

²⁹⁴ Іван Гречко - відомий галицький меценат, колекціонер ікон. Протягом 1950-1980-х років збирав старовинні ікони. Свою колекцію, він подарував УКУ.

Шевчук О. *Відомого галицького мецената Івана Гречка відзначили почесним знаком.* // portal.lviv.ua (16.11.2021).

²⁹⁵ «Лист до владики Володимира Стернюка 16 січня 1991», Калинець І. *Метелики над могилою, Листи спогади*, 257.

українським народом, а греко-католиків – «емісарами Польщі». На цю брехню не змогла промовчати Ірина, і прочитала лист Шептицького *«До православного духовенства»*. «На Ярему він подівав як допінг, останній зрозумів, що на греко-католиків вилито бочку бруду»²⁹⁶. Ірина пізніше написала листа на адресу о. Володимира Яреми із щирим, за її словами, закликом до любові, на що останній відповів звинуваченням, «що вона продалась за римські та американські долляри, а греко-католики – це зрадники України, вбивці, вороги»²⁹⁷. В середовищі греко-католиків це сприймалося не однозначно. Адже вже пізніше породило певний конфлікт у колі товариства *«Милосердя»*, через намагання Ірини пояснити значення слова *православний* (див Додаток № 8). За словами Ганни Мороз, «Ірина мене переконувала, що відродження Автокефальної Церкви ще започатковував Андрей Шептицький (мається на увазі повернення до джерел), і вона для нас не є чужою. Це є давня козацька Церква»²⁹⁸. Ганна Мороз, була переконана у тому, що ще не на часі вживати слово *православний*. Вона мала зустріч із представниками храму Петра і Павла, що по вулиці Личаківській. Зустрівшись із священниками цієї церкви, намагалася їх переконати приєднатися до відродження УГКЦ. (див Додаток № 9).

У 1990 році Ірина була обрана народним депутатом України до Верховної Ради України. У цей час вона очолила Львівське обласне управління освіти. Відтак прилучилася до запровадження української мови у викладанні, а відтак до появи нового предмету *«Християнська етика»*.

3.2.2 Добродійна діяльність жіночого Марійського товариства «Милосердя»

Марійське товариство, яке заснувала Ірина, відрізнялося від тих, які були ще перед ліквідацією УГКЦ тим, що «Товариство не обмежувалося лише

²⁹⁶«Лист до владыки Володимира Стернюка 16 січня 1991», Калинець І. *Метелики над могилою, Листи спогади*, 257.

²⁹⁷Лист до владыки Володимира Стернюка 16 січня 1991», Калинець І. *Метелики над могилою, Листи спогади*, 258.

²⁹⁸ Мороз Г. Інтерв'ю від 27.10.2021 / інтерв'юєр Ребець М // Приватний архів автора.

духовними проблемами, але [...] обіймало просвітницько-духовну і добродійну діяльність»²⁹⁹. Відтак однією з ланок діяльності Товариства було намагання вести харитативну діяльність. У своєму «Заклику по створенні Марійського товариства» говорилося, що:

Члени марійського товариства «*Милосердя*» піклуватимуться дитячими будинками, відвідуватимуть хворих у будинках престарілих, ув'язнених, організуватимуть для них духовну та матеріальну допомогу, допомагатимуть читати для дітей та дорослих лекції за співучастю духовенства, де вивчатиметься Закон Божий та основні засади релігії, а також народні традиції³⁰⁰.

Це був один із основних напрямків діяльності товариства «*Милосердя*». Найперше, що робило Товариство – це опіка над людьми похилого віку. Частково під свою опіку Товариство взяло геріатричний пансіонат у Львові. Велику допомогу Товариство отримувало від німецької організації *Мальтійська Служби Допомоги*. Одним із перших, хто приїхав до України в рамках співпраці із товариством «*Милосердя*» був німець Кляус Дорнеман, який був знайомим із українцем, що виріс в діаспорі – Ігорем Хом'яком, саме через нього, Дорнеман познайомився з Україною та товариством «*Милосердя*». Товариство організувало поїздки за кордон дітей-сиріт. Так, діти їздили на відпочинок до Німеччини, Англії, Франції³⁰¹. Німецькі жертводавці через товариство «*Милосердя*» допомагали на початку 90-х років відроджувати Львівську Духовну Семінарію в Рудному. Вони вперше у Львові почали організувати виступи та вистави до свята Миколая у львівських сиротинцях. Зокрема, музична школа-інтернат імені М. Крушельницької була під опікою товариства «*Милосердя*». Відтак, жінки Товариства вперше у Львові розпочали акцію – роздавати подарунки на свято Миколая, яку пізніше підхопили львівські семінаристи та парафії міста Львова. Випікати солодощі, вироби, виготовляти подарунками для дітей Товариству допомагали кулінарні училища

²⁹⁹ «Заклик Ініціативного Комітету по створенню марійського товариства «*Милосердя*» до жінок в Україні», *Собор Святого Юра 22 січня 1989 року. Документи та спогади*, 14.

³⁰⁰ «Заклик Ініціативного Комітету по створенню марійського товариства «*Милосердя*» до жінок України», *Собор Святого Юра 22 січня 1989 року. Документи та спогади*, 15.

³⁰¹ Лозинська Н. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Ребець М // Приватний архів автора.

Пані Наталя у свій час закінчила німецьку філологію у ЛНУ ім. І Франка і виступала від товариства «*Милосердя*» в ролі перекладача із німецькою делегацією. Сьогодні вона є викладачем німецької мови у Львівській Духовній Семінарії. Святого Духа.

Львова. Була започаткована акція в дитячих інтернатах, в яких залишали малих дітей – ставати хресними батьками. Дівчата, які входили до Товариства та семінаристи із Львівської семінарії, ставали хресними батьками неохрещених дітей³⁰². Відтак, на Різдвяні свята членкині Товариства приймали в себе дітей із Східної України (протягом усього циклу Різдвяних свят). Добročинна діяльність Товариства не тільки обмежувалася виключно Львівщиною. Влітку 1990 року була організована поїздка Товариства: жінки та о. Ярослав Лесів вирушили на Житомирщину із гуманітарною допомогою. Як сьогодні згадують жінки, це був час після Чорнобиля, а ми хотіли якось допомогти тим людям, які постраждали від техногенної катастрофи. Вороже до нас поставився місцевий православний парох та голова колгоспу, не хотіли впустити до клубу. Представник православної громади сказав людям, що Господь не приймає молитву на українській мові. Жінки поставили стіл і хрест в центрі села і почали відправляти молебень, опісля роздавали допомогу, разом із українською символікою, прапорами А «діти, як діти, взяли прапори, повісивши їх на мотоцикли і почали роз'їжджати селом»³⁰³. Представники Товариства в той час почали розповідати місцевим людям про УГКЦ. Також Товариство організовувало свято Миколая на Рівненщині. В одному із інтернатів, директор, за словами членкинь, нас дуже добре приймав, але дуже боявся, щоб ми нічого не розповідали про свою Церкву.

3.3 Участь Ігоря Калинця у поверненні собору святого Юра

Після знакових для греко-католиків подій 22 січня, 17 вересня 1989 року, біля Святоюрського комплексу, РПЦ намагалася не допустити захоплення собору святого Юра греко-католиками: собор був зачинений православним єпископом Андрієм Гораком, нібито на ремонт. Таким чином представники РПЦ намагалися перешкодити греко-католикам у здобутті собору. 23 січня 1990 року у храмі Преображення Господнього у Львові, проходив Собор за участю 6

³⁰² Войтович Л. Інтерв'ю від 13.10.2021 / інтерв'юер Ребець М // Приватний архів автора.

³⁰³ Войтович Л. Інтерв'ю від 13.10.2021 / інтерв'юер Ребець М // Приватний архів автора.

греко-католицьких владик та 150 священників»³⁰⁴. Одним із рішень цього Собору було повернути собор святого Юра його історичним власникам – греко-католикам. Пізніше, в Римі, коли проходив 25-27 червня 1990 року Надзвичайний синод ієрархів УГКЦ, було також порушено питання про передачу собору святого Юра його законним власникам³⁰⁵. У квітні 1990 р. до Львівської міської ради поступило звернення, підписане 120 тисячами мешканцями міста з проханням повернути УГКЦ собор святого Юра³⁰⁶. Відтак 6 квітня 1990 року Львівська міська рада вирішила передати собор греко-католикам. У постанові також вказувалося, що «звернутися до керівництва Львівсько-Дрогобицької єпархії РПЦ з проханням звільнити кафедральний собор святого Юра до 13 квітня 1990 року»³⁰⁷. В пізнішому часі це рішення було скасовано Верховною Радою УРСР. Очільник РПЦ в Україні Філарет (Денисенко) сказав:

Ми неправомочні відкидати рішення чотирьохсторонньої комісії, створеної Архієрейського собором та Папою Іваном Павлом II. Вона покликана мирним шляхом вирішувати питання розподілу храмів між православними і католиками східного обряду. Ми звертаємося до народних депутатів Західної України: не підливайте масла у вогонь, бо на вашій совісті будуть людські страждання до яких призводять людські дії³⁰⁸.

Коли Ігор Калинець став депутатом Львівської обласної ради, то, за його словами, «ми не раз на тодішніх галасливих сесіях Облради подавали від Комісії культури та національного відродження ухвалу про негайне повернення храму справжнім власникам»³⁰⁹. Ігор Калинець пам'ятає час міжконфесійних сутичок між православними та греко-католиками, коли Іван Гель та В'ячеслав Чорновіл говорили: «Якщо є більшість конфесійна то такій стороні треба віддавати храм». Але я був за те, щоб повернути історичним власникам храми»³¹⁰. Ігор виступав за те, щоб все майно, яке мали греко-католики до їх ліквідації 1946 року, потрібно їм повернути. Відповідно, він був твердо

³⁰⁴ Як Греко-Католицька Церква виходила з підпілля. // synod.ugcc.ua (19.10.2021).

³⁰⁵ Повернення Собору від владики Стернюка, Калинець І. Про Декого про Децо передусім про себе, 122.

³⁰⁶ Бублик Т, Архиепископ Володимир Стернюк та легалізація УГКЦ у другій половині 80-х на початку 90-х років ХХ століття Ph.D Ліцензійатська праця, УКУ 2007, 82.

³⁰⁷ Ухвала Львівської міської ради від 06.04.1990 // www8.city-adm.lviv.ua (19.10.2021).

³⁰⁸ Звернення Митрополита Філарета до Львівської міської ради // Православний вісник 5 (1990), 1.

³⁰⁹ Повернення Собору від владики Стернюка, Калинець І. Про Декого про Децо передусім про себе, 122.

³¹⁰ Калинець І. Інтерв'ю від 17.09.1997» / інтерв'юер Л. Купчик // АПЦ спр. П-1-1-737, 30.

переконаний, що собор потрібно брати силою, тому що іншого виходу не було. За словами Юрія Шухевича, який був активним учасником цих подій навколо повернення собору, «коли автокефали візьмуть собор від РПЦ, нам вже його не повернути, він вже не буде греко-католицьким»³¹¹. Більше того самі ж автокефали організували маніфестації біля собору, щоб його їм віддати³¹².

4 травня 1990 року в Львівському медінституті відбувалася конференція про Митрополита Андрея Шептицького, на яку були запрошені гості, депутати облради. Після конференції, львівський депутат Ярослав Гнатів розповів, що питання повернення собору святого Юра не зрушується із мертвої точки і воно все більше затягується. 11 серпня 1990 року по вулиці Кармелюка, відкривали пам'ятну таблицю відомому лікарю Мар'яну Панчишину. На це дійство був запрошений і Ігор Калинець³¹³. Після урочистості, до Ігоря підійшов владика Юліан Вороновський разом із професором Павлом Скочієм і сказали: «Ви маєте взяти Юр. Я кажу: Це майже не можливо, бо я вже зараз не маю як вийти на якісь зорганізовані сили, – а нас не обходить»³¹⁴. Опісля такого прохання чи радше настанови єпископа Вороновського, Ігор почав збирати народ. Спочатку він зв'язався із хлопцями, яких добре знав із села Мшана. Домовився з ними, щоб ті прибули на площу біля собору на 17:00 в неділю, пізніше мав знайомого депутата Олега Петрика, який був досить відомий у свій час. Він попросив його разом з людьми, ветеранами УПА, які на Янівському кладовищі мали мати в неділю 13 серпня Панахиду, під'їхати до собору святого Юра. Також Ігор загітував знайомих із Миколаєва, які погодилися двома автобусами прибути до Львова. В цю ж неділю, після обіду, на вулиці Радянської Конституції (тепер Василя Симоненка), посвячували наріжний камінь під будівництва храму свв. Володимира і Ольги. За словами Ігоря, «на це віче я погодився сам. Народу тьма. Мені дозволили вкінці посвячення піднятися на імпровізоване

³¹¹ Шухевич Ю. *До 5-річчя з дня штурму Катедрального собору св. Юра у Львові*, ЗМІ // Христос Наша сила (Вересень 1995), 3.

³¹² Шухевич Ю. Інтерв'ю від 05.12.2021 / інтерв'юер Ребець М. // Приватний архів автора.

³¹³ *Повернення Собору від владика Стернюка*, 124.

³¹⁴ Калинець І. Інтерв'ю від 17.09.1997 / інтерв'юер Л. Купчик // АПЦ спр. П-1-1-737, 30.

підвищення і оголосити про похід на церкву Юра»³¹⁵. Весь народ ринув до собору, люди стікались до собору святого Юра з усіх вулиць. Два автобуси хлопців із Миколаєва приїхали скоріше і зупинилися біля собору. В той час собор був оточений міліцією, але під великим тиском людей перепона, яку створила міліція на нижній брамі, впала, пізніше здолали і другу браму. За словами Ігоря Калинця, «ми собор брали якусь одну годину». В той час в соборі було декілька монахів із Почаївської Лаври, які були переодягнені у цивільну одіж, тим самим намагалися робити певні провокації³¹⁶. Один із священнослужителів собору – Павло Кочкодан – пізніше заявляв, що «до натовпу, який штурмував собор, підключили і хворих з психлікарні, щоб створити психічний ажіотаж»³¹⁷. Коли натовп опинився біля зачинених дверей собору, Ігор Калинець попросив свого сусіда Володимира Волинця, який був спеціалістом по відкриванню замків, відчинити замки. Бічні двері вдалося відкрити швидше, а центральні дещо пізніше. Після того як двері собору були відчинені, людей до собору не впустили, адже на наступний день повинна була приїхати комісія, яка мала провести інвентаризацію майна³¹⁸. Опісля тих подій

З'явився В'ячеслав Чорновіл. Дуже почав *плакати*: що ми робимо, що не законним шляхом. Ну там його трохи присмирили. Тут теж була група із Юрком Шухевичем, також підійшли. Вони наполягали на тому, Шухевич, щоб відразу взяти палати, щоб вигнати звідти тих, хто там був. Але після того, як наше обласне керівництво молило, щоб цього не робити, я теж попросив Юрка, щоб ми ще з палатами почекали. Хоч потім шкодую, бо вони так довго тягнули, що треба було їх відразу³¹⁹.

Палати повернули аж через пів року, за словами Ігоря, «вони кілька місяців не хотіли вступатися, аж поки наша влада не забезпечила їх і храмом і приміщенням. Справді гуманна влада, – не те що у 1946 році»³²⁰. 19 серпня 1990 року митрополит Володимир Стернюк офіційно ввійшов у собор святого

³¹⁵ Повернення Собору від владики Стернюка, 125.

³¹⁶ Пахолок М. Інтерв'ю від 26.09.2021 / інтерв'юєр Прийма Я // Приватний архів автора.

³¹⁷ Толстой А. Отець Павло Кочкодан: Усі 40 років мого служіння були віддані Львову. // www.religion.in.ua (19.10.2021).

³¹⁸ Іськів В. За духовну свободу. До тридцятиріччя початку виходу УГКЦ з підпілля – 4 серпня 1987 року. Львів 2016, 79.

³¹⁹ Калинець І. Інтерв'ю від 17.09.1997» / інтерв'юєр Л. Купчик // АПЦ спр. П-1-1-737, 32.

³²⁰ Повернення Собору від владики Стернюка, 125.

Юра, де при великому здвигу народу, а це 30 тисяч вірних, відправив Літургію, після більше як сорокарічної перерви³²¹.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що роль мирянського чинника у справі легалізації УГКЦ був дуже потужним та значимим. Подружжя Калинців, після тюремного досвіду, не побоялося у кінці 80-х років розгорнути активну діяльність за відродження УГКЦ. Ірина Калинець стала організаторкою жіночого товариства «*Милосердя*» і згуртувала навколо себе активне жіноцтво, яке включилося у рух за легалізацію. Товариство «*Милосердя*» приймало участь в організації публічних маніфестацій на захист прав греко-католиків. Саме за організацію такої акції, Ірина Калинець була покарана радянським судом на 10 діб перебування під арештом. Такі дії радянської влади Ірину не зупинили, вона і надалі продовжували активно боротися за права своєї Церкви. З одного боку Калинці, були тими дисидентами, які перейнялися долею греко-католиків на тлі боротьби за незалежність України, з іншого – в силу характеру, духу часу, втручалися в справи внутрішньо церковні. Про це ясно свідчать події біля костелу Кармелітів або ж справа відродження УАПЦ. Вагомий внесок у справу легалізації зробив і Ігор Калинець. Саме завдяки його злагодженим і чітким діям, собор святого Юра був повернутий законним власникам, адже він діяв рішуче і твердо, виступаючи за повернення всього майна греко-католикам.

---

³²¹ Спогади Юрія Шухевича про повернення собору святого Юра, Приватний архів Лесі Крип'якевич.

ВИСНОВКИ

XX століття в історії УГКЦ позначилося як час великих випробовувань, але також великого відродження. Адже після довгих років переслідувань, заслань і таборів далекого Сибіру, репресій, а відтак часу хрущовської «відлиги» та брежневського «застою», у другій половині 1980-х років почались помітні зрушення у всіх сферах життя в Радянського Союзу. В історію цей період увійде як політика *Перебудови*. Радянське партійне керівництво взяло курс на оновлення внутрішньої та зовнішньої політики КПРС, що згодом зачепило і релігійно-церковну проблематику. Хоча, за визнанням самого ідеолога *Перебудови* М. Горбачова, реформи були запізнілі: Радянський Союз опинився в глибокій економічній та суспільно-політичній кризі. Послаблення тотального контролю із боку влади, призвело до того, що народи, які свого часу насильно були приєднані до СРСР, вже не могли перебувати під контролем тоталітарного режиму. Однією із важливих подій, яка породила недовіру до влади, була Чорнобильська трагедія. Ставлення керівництва СРСР до релігійного питання найбільше змінилося в контексті приготування та святкування 1000-ліття Хрещення Русі. Подія, яку спочатку розглядали як суто внутрішню справу Церкви, перетворилася на помпезний святковий захід на найвищому державному рівні за участі численних іноземних делегацій. Найбільше взяла від святкування РПЦ, яка зуміла значно покращити своє становище в СРСР. Такі перемини в стосунках держави і Церкви жодним чином не стосувалися греко-католиків, які перебували в підпіллі. Проте всі ці зміни вплинули на духовенство та мирян Катакомбної Церкви, які все частіше та чисельніше почали заявляти про свої права на свободу віросповідання. Яскравим прикладом є події навколо «об'явлення Богородиці» в Грушеві в 1987 році, коли тисячі мирян-паломників змогли побачити греко-католицьких священників, одягнутих в повні літургійні ризи під час відправ. Влада не змогла зупинити потік молільників до Грушева, тим самим, зазнавши поразки у боротьбі з релігією, – люди продовжували вірити в Бога і релігійні почуття не були знищені офіційною атеїстичною пропагандою.

Період політики *Перебудови*, дав можливість греко-католикам розпочати активну боротьбу за своє легальне існування. Спроби легалізації УГКЦ не припинялися впродовж радянського панування в Західній Україні. Особливо у справі легалізації вирізнялася мирянська організація *Ініціативна група захисту прав віруючих і Церкви* під проводом Йосипа Терелі. Ця організація офіційно почала заявляти радянській владі про права греко-католиків, проте діяльність була не вдалою. Продовжив справу Йосипа Терелі *Комітет захисту УКЦ*, очолюваний Іваном Гелем. Треба зазначити, що діяльність *Комітету*, була дієвою і організованою. Були відтак і окремі групи священників, які бачили легалізацію УГКЦ в іншому ключі, серед таких була група о. Йосафата Каваціва. Боротьба за легалізацію УГКЦ кін. 1980-х років не могли відбуватися без активно налаштованих мирян, до числа яких долучились миряни-дисиденти. Очевидно, радянський режим переслідував всіх «інакомислячих». Більшість з них були заарештовані та засуджені на різні терміни покарання. Фактично такі репресивні заходи тривали до середини 1980-х років. З початком політики *Перебудови* із тюрм було звільнено багатьох політ'язнів, серед яких були і вірні греко-католики. Ці активні миряни, щоб протидіяти каральній системі, об'єднувалися у різні організації. Саме вони стали тим стрижнем, на яке опиралося підпільне греко-католицьке духовенство в процесі легалізації УГКЦ. Серед когорти мирян вирізнялося подружжя Калинців, – Ігор та дружина Ірина, представники творчої інтелігенції Львова.

Життєвий шлях подружжя Калинців був не простим. Як і Ігор, так і Ірина виховувалися у звичайних, але одночасно національно свідомих, релігійних родинах. Це були освічені люди, які добре розуміли, що собою являє радянська атеїстична ідеологія. Свою підтримку національній ідеї вони реалізовували у поезіях, а відтак у колі однодумців. Більше того, як протест радянській ідеології, Калинці не тільки виявляли свою незгоду радянській системі у поезії, а й у дописах на підтримку невинно засуджених «інакомислячих» Мороза, Караванської, Строкатої та ін. Такі дії подружжя Калинців, привернули увагу органів держбезпеки. Калинці, які глибоко шанували релігійні традиції, брали

активну участь у вертепному дійстві за участю багатьох дисидентів. Ця подія увійшла в українську історію як *Арештована коляда 1972 року*. Опісля, в січні 1972 року, майже всі учасники вертепу були затримані. Ірина, а згодом Ігор, були заарештовані і засуджені. В історії дисидентського руху це засудження увійде як покарання «за поезію». Але дух подружжя Калинців не підупав, а навпаки – радянські табори стали тим гартом та вогнем в горнилі, який тільки утверджував їхню національно-релігійну свідомість. Питання Церкви та релігії для дисидентів, на прикладі поетів Калинців, не було пріоритетом, адже вони більше були сфокусовані на формуванні національної-патріотичної свідомості. Проте вони були віруючі, на відміну від багатьох інших дисидентів, для яких все-таки національні питання були важливіші. Натомість релігійно-обрядовий аспект все ж відіграв певну роль в їхньому житті. Із дитинства, як Ігор, так і Ірина, мали добре християнське виховання. В молодечі роки, навчаючись в університеті, не побоялися таємно взяти шлюб. У їхній поезії прослідковується релігійні теми. Відтак, за спогадами Ірини, вони відвідували підпільні богослужіння, сповідалися у підпільних священників, хрестили свою доньку у підпільного греко-католицького священника. Їхній інтерес до Церкви і боротьби за права віруючих зріс у період *Перебудови*: поряд із національною ідеєю відродження України стоятиме питання легалізації УГКЦ, в якій Калинці брали активну участь.

Ірина Калинець, маючи великий досвід протистояння режиму, у справі легалізації УГКЦ доходить висновку, що потрібно боротись за права не одноосібно, але згуртовано. Щоб вкласти свою важливу лепту у цей рух, вона відроджує марійське жіноче товариство «*Милосердя*», яке існувало в Галичині в міжвоєнний період. Основна ціль Товариства в той час – справа легалізації УГКЦ. Зокрема, основну увагу звернено на організацію богослужінь. Такі моління планувалося робити не за закритими вікнами чи в лісах, а публічно і при участі великої кількості вірних. Тим самим заявити радянській владі про те, що греко-католики існують. Найпершим таким богослужінням, яке провело Товариство, була молитва за жертвами землетрусу Вірменії біля

Святомиколаївського храму у Львові. Такі моління Товариство вирішило провадити кожного місяця. Наступною молитовною акцією, яке організувало товариство «*Милосердя*», був молебень в 90 річницю Акту злуки УНР та ЗУНР на площі біля собору святого Юра. Ще одне дійство, яке безпосередньо організувала Ірина, були Шевченківські святкування біля Успенського собору Львова в лютому 1989 року. Панахида проходила за участі греко-католицьких священиків, але найбільшою несподіванкою і новиною для присутніх була заява православного священика Михайла Нискогуза про перехід в лоно УГКЦ. Це стало передвісником масового переходу православного духовенства в лоно УГКЦ в кінці 80-х початку – 90-х років. Реакція радянської влади не забарилася. За іронією долі, саме за клопотанням православного митрополита Никодима (Руснака) радянське правосуддя засудило Ірину Калинець на 10 діб тюрми. В день суду на вулиці зібралися тисячі людей, які були не вдоволені діями радянської влади. Цей мітинг, на підтримку Ірини Калинець, фактично переріс у вияв незгоди з діями влади і керівництва РПЦ, не тільки у справі Калинець, але й в цілому у питанні легалізації УГКЦ. Радянська влада не могла зупинити процес легалізації УГКЦ, адже навіть після свого звільнення, Ірина і надалі продовжувала організувати велелюдні молитовні акції, як наприклад, посвячення пасок у центрі міста підпільними священиками, вшанування пам'яті о. Маркіяна Шашкевича в Підлиссі.

Не меншу роль у справі легалізації УГКЦ виконав і Ігор Калинець. На нього була покладена особлива місія: єпископ Юліян Вороновський, в одній приватній розмові, натякнув на важливість повернути собор святого Юра історичним власникам. Ігор, на той час вже депутат Львівської обласної ради від демократичного блоку, зрозумів це прохання владики буквально. Навіть попри побоювання голови Львівської облради В'ячеслава Чорновола, що це є незаконно, Ігор не побоявся взяти на себе таку відповідальність. Така напористість і практична авантюризм, яка була притаманна цьому подружжю, у даному випадку відіграла ключову роль – собор перейшов у руки УГКЦ.

Внесок подружжя Калинців у справу легалізації УГКЦ був значним. Сьогодні ми можемо тільки подивляти, скільки мужності, витривалості мали ці інтелігенти, щоб так багато зробити для добра своєї Церкви. Натомість бачення легалізації УГКЦ у родини Калинців був двоякий. Ці люди внесли своє розуміння в рух за легалізацію. З одного боку, вони організовували людей, були рішучими у важких ситуаціях, коли священники не могли діяти аж так прямо. У своїй діяльності вони поєднували національно-політичний фактор із релігійно-церковним: боротьба за Церкву – це й боротьба за Україну. З іншого боку, Калинці прагнули вникати у внутрішньо церковні справи, що приводило до роздмухування певних конфліктів, критикували священників та єпископів, були надто категоричними і безкомпромісними. Проте, без сумніву, їх внесок у рух за легалізацію УГКЦ та її відродження дуже вагомий.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Неопубліковані архівні матеріали:

1. Біляк М. «Інтерв'ю від 25.04.2003» / інтерв'юер Кузик В. АПЦ спр.Т-1-1-18.
2. Василик єп. Павло. «Інтерв'ю від 18.02. 1994» / інтерв'юер Купчик Л. // АПЦ спр.П-1-1-455.
3. Войтович Л. «Інтерв'ю від 13.10.2021» / інтерв'юер Ребець М // Приватний архів автора.
4. Волошин о. М. «Інтерв'ю від 16.12.1997» / інтерв'юер Купчик Л. // АПЦ спр.П-1-1-700.3.
5. Гаврилів о. М. «Інтерв'ю від 05.09.1988» / інтерв'юер Гудзяк Б. // АПЦ П-1-1-1902.
6. Доманська Д. «Інтерв'ю від 13.10.2021» / інтерв'юер Ребець М // Приватний архів автора.
7. Зеленюх о. П. «Інтерв'ю від 21.04.2001» / інтерв'юер Гунькало І. // АПЦ спр.П-1-1-1271.
8. Калинець І. «Інтерв'ю від 17.09.1997» / інтерв'юер Купчик Л. // АПЦ спр. П-1-1-737.
9. Костюк о. М. «Інтерв'ю від 14.07.2007» / інтерв'юер Крисків О. // АПЦ П-І-1-1670.
10. *Лист Ганни Мороз до Папи Івана Павла II.* Приватний архів Ганни Мороз.
11. *Лист митрополитові Львівському і Дрогобицькому РПЦ Никодимові від члена Ініціативного комітету по створенню жіночого християнського об'єднання Марійського Товариство - Ганни Мороз від 10 лютого 1989 року.* Приватний Архів товариства «Милосердя».
12. Лозинська Н. «Інтерв'ю від 19.10.2021» / інтерв'юер Ребець М // Приватний архів автора.
13. Мороз Г. «Інтерв'ю від 27.10.2021» / інтерв'юер Ребець М // Приватний архів автора.

14. Нискогуз о. М. «Інтерв'ю від 05.05.2001» / інтерв'юер Вахневич Г.// АПЦ спр. П-1-1-1269. 5.
15. Пахолук М. «Інтерв'ю від 26.09.2021» / інтерв'юер Прийма Я // Приватний архів автора.
16. Романів М. «Інтерв'ю від 13.10.2021» / інтерв'юер Ребець М // Приватний архів автора.
17. *Спогади Юрія Шухевича про повернення собору святого Юра*, Приватний архів Лесі Крип'якевич.
18. *Спогади, записані Ганною Мороз, щодо зустрічі із православними священиками*. Приватний архів Ганни Мороз.
19. Шабатура С. «Інтерв'ю від 01.06.1998» / інтерв'юер Л. Купчик // АПЦ спр.П-1-1-791.
20. Шухевич Ю. «Інтерв'ю від 05.12.2021» / інтерв'юер Ребець М. // Приватний архів автора.

Опубліковані матеріали:

21. *Довідка про хід слідства по справі обвинувачення Ірини Калинець*. 9 грудня 2020 // Радіо Свобода www.radiosvoboda.org (28.10.2021).
22. Зайцев Ю. *Одержимість. Інтерв'ю із Ігорем Калинцем*. Львів 2002.
23. Зайцев Ю. *Українська поезія під судом КГБ. Кримінальні справи Ірини та Ігоря Калинців*. Львів 2004.
24. Зінченко О – Овсієнко В. *Українська Гельсінська Група. До 30 – річчя створення, історія, документи*. Київ 2000.
25. Калинець І. *Листи до Дзвенислави із ув'язнення*. Львів 2007.
26. Калинець І. *Метелики над могилою*. Львів 2015.
27. Калинець І. *Попід золоті ворота, Документи та біографічні матеріали*. Том 8, книга 1. Львів 2013.
28. Калинець І. *Це Моя Церква*. Львів 2017.
29. *Касаційна скарга Ірини Калинець до Верховного Суду УРСР*. 9 грудня 2020 // Радіо Свобода www.radiosvoboda.org (16.10.2021).

30. *Мартирологія Українських Церков, том II*, О. Зінкевич, Т. Лончина, Торонто-Балтимор 1985.
31. Панас К. *На переломі*. Львів 2002.
32. *Протокол допиту свідка В'ячеслава Чорновола по справі Ірини Калинець від 4 липня 1972 року.* // Електронний архів Українського Визвольного Руху avr.org.ua (14.09 2021).
33. Сліпий Й. *Спомини*. Львів-Рим 2017.
34. *Собор святого Юра 22 січня 1989 року, документи і спогади*, упорядник І. Калинець, Львів 2011.
35. *Собор Української Греко-Католицької Церкви, Соціально зорієнтовані документи Української Греко Католицької Церкви(1989-2008)*, Львів 2008.
36. *Спеціальне повідомлення Голови КГБ при Раді Міністрів УРСР Федорчука Першому секретарю ЦК КПУ Шелесту. Про початок операції «Блок» — проведення обшуків та арештів дисидентів.* // Електронний архів Українського Визвольного Руху avr.org.ua (14.09.2021).
37. *Спеціальне повідомлення голови КГБ при Раді Міністрів УРСР Федорчука Першому секретарю ЦК КПУ Шелесту. Про особливості організації та проведення новорічних колядок дисидентам у Києві та у Львові.* // Електронний архів Українського Визвольного Руху avr.org.ua (14.09.2021).
38. *Телеграма Ірини Калинець Голові Раді Міністрів СРСР Косигіну проти засудження Валентина Мороза.* // Електронний архів Українського Визвольного Руху avr.org.ua (31.03 2021).
39. *Телеграма на адресу Івано-Франківського обласного суду та Прокуратури УРСР з вимогою бути допущеними на судовий процес над Валентином Морозом, підписана серед інших Іриною Калинець.* 9 грудня 2020 // Радіо Свобода www.radiosvoboda. (19.10.2021).

40. Ухвала Львівської міської ради від 06.04 1990 // www8.city-adm.lviv.ua (19.10.2021).
41. Християнський голос №1, Збірник пам'яток самвидаву Комітету Захисту Української Католицької Церкви. Львів 2007.
42. Шевченко О. Українська Гельсінська Спілка у спогадах і документах. Київ 2012.

Періодика:

43. Білан Б. Спекотна Осінь 1989. Вихід УГКЦ з підпілля. // Місіонар misionar.in.ua (15.10. 2021).
44. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах 1946-1988, Ковчег, число I, серія «Збірник статей з церковної історії». Львів 1993, 137.
45. В Грушеві появилась Мати Божя, Патріархат 7-8 (1987), 5.
46. Васьків Л. Роль мирян у час виходу з підпілля УГКЦ ЗМІ // Христос Наша Сила (січень 2010) 2.
47. Васьків Л. Вихід Української Греко-католицької Церкви з підпілля: Мирянський чинник // Правда Визволить. Матеріали міжнародної наукової конференції з нагоди 25-ліття легалізації УГКЦ 6 листопада 2014 / за ред. о. Марцелюка П. – Гуркіної С. – Суботтіна В. Львів 2015, 112-118.
48. Васьків Л. Роль мирян у час виходу Української Греко-Католицької Церкви з підпілля // Катакомбна Церква, До двадцятиліття виходу УГКЦ з підпілля. Статті і матеріали / за ред. Білик З. – Дашкевич Я. – Киричук О. – Моравська Л. – Омельчук М. – Орлевич І. – Паславський І. – Сидор О. Львів 2009, 97-99.
49. Григоренко В. Если без предвзятости // 12 (1987).
50. Дмитрух К. У глухому куті, анатомія сучасного уніатства // Людина і світ 5 (332), 47.
51. До 30 - ліття виходу УГКЦ з підпілля. Спогади отця Йосафата Каваціва // Греко-католицька традиція 269 (2019), 11.

52. Жінки Львова звинувачують Никодима // *Патріархат* 3 (239), 13-14.
53. Зайцев Ю. Чорна ніч брежнєвської реакції 1965-1972. // *Український Визвольний Рух* 15 (2011).
54. Заява народного депутата Ірини Калинець в готелі «Дністер» з приводу переговорів чотирьохсторонньої комісії про врегулювання міжрелігійного конфлікту між православними й греко-католиками в Західній Україні // *Патріархат* 9 (225), 18.
55. Звернення Митрополита Філарета до Львівської міської ради // *Православний вісник* 5 (1990), 1.
56. Іванишин М. Основні моменти з історії виходу УГКЦ з підпілля, Греко-Католицька Традиція 11 (2019), 4.
57. Івасів Р. Відродження Церкви та України. Владика Володимир Війтишин: Нашій Церкві потрібно було голосно заявити усьому світові про своє існування. // Газета Галичина 24 червня 2019 galychyna.if.ua (20.11.2021).
58. Ієромонах Матей Гаврилів. Комітет захисту УКЦ: засади, зміст, форми та методи діяльності // *Правда Визволить. Матеріали міжнародної наукової конференції з нагоди 25-ліття легалізації УГКЦ 6 листопада 2014* / за ред. о. Марцелюка П. – Гуркіної С. – Суботтіна В. Львів 2015, 7-13.
59. Інтерв'ю з головою Ради у справах релігій при раді міністрів УРСР Миколи Панасовича Колесника, *Перебудова і релігійне питання* // *Людина і світ* 10 (1988), 2-4.
60. Калинець І. Це не собор, це Церква ЗМІ // *За вільну Україну*, 10 березня 2000, 7.
61. Кобута С. Форми й методи протидії відродженню УГКЦ комуністичною владою в 1987–1989 рр. (на прикладі івано-франківської області) // *Карпати: людина, етнос, цивілізація* 5 (2014) 225.
62. Козловська Ю. Горбачовська “перебудова” та “нове політичне мислення”: передумови виникнення і наслідки // *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка»* 408 (2000), 143.

- 63.Коропецький І. *Вплив реформ Горбачова на економічні права союзних республік* // *Сучасність* 5 1988, 91.
- 64.М. Прокоп. *Про Горбачова, його книжку і про те, що довкола* // *Сучасність* 5 (325) 1988, 69-77.
- 65.Мокривайко Й. *З приводу однієї статті в «Свободі» ЗМІ* // *Вільна Україна* (2 лютого 1989), 3.
- 66.*Православний вісник* 4 (1986), 13-14.
- 67.*Празнование Русской Православной Церковью 1000-летия Крещение Руси* // *Журнал Московской Патриархии*, 9 (1988), 4.
- 68.*Релігія і пересторойка* // *Патріархат* 9 (213), 28.
- 69.Решетило Ю. *Ті, що галасують про відродження на Україні уніятської Церкви, фактично переслідують не релігійні, а чисто політичні цілі* // *Людина і світ*. 1 (1989), 20.
- 70.Салій В. *Грушівське чудо – тридцять років опісля*, *Слово* // 1 (2017), 12.
- 71.Санчало В. *Від аналізу до змін* // *Людина і світ* 6 (333) 1988, 17-19.
- 72.Скоморовський Б. Б. *Наслідки перебудовчих процесів у СРСР: державно-правовий аспект*, // *Часопис Київського університету права* 1 (2013), 23.
- 73.Сороковський А. *Ініціативна група захисту прав віруючих і Церкви* // *Богослов'я* 50 (1986), 67-72.
- 74.Субботін В. *Протидія радянського партійного апарату легалізації УГКЦ в УРСР* // *Правда Визволить. Матеріали міжнародної наукової конференції з нагоди 25-ліття легалізації УГКЦ 6 листопада 2014 / за ред. о. Марцелюка П. – Гуркіної С. – Суботтіна В. Львів 2015, 162-164.*
- 75.Танчер В. *Помісний Собор Руської Православної Церкви* // *Людина і світ* 89 (1988), 47-48.
- 76.*Українська дисидентка відбувала покарання через паркан із Василем Стусом. 31 липня 2017* // *Українська газета gazeta.ua* (21.03 2021).
- 77.Хмара С. *Відгук на інтерв'ю екзарха Філарета* // *Світло* 2 (804), 49.
- 78.*Хроника текущих событий № 17, Суд над Валентином Морозом.* // *Меморіал memo.ru* (16.09.2021).

79. *Хроніки Католицької Церкви в Україні № 4*. Електронний архів українського визвольного руху // avr.org.ua (16.11.2021).
80. Шухевич Ю. *До 5-річчя з дня штурму Катедрального собору св. Юра у Львові, ЗМІ // Христос Наша Сила* (Вересень 1995), 5.

Література:

81. Алексеева А. *Історія інакомислячих в СРСР*. Москва Весть 2012.
82. Баран В. Даниленко В. *Україна в умовах системної кризи (1946-1980)*. Київ 1999.
83. Боцюрків Б. *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська Держава(1939-1950)*. Львів 2005.
84. Бублик Т, *Архистископ Володимир Стернюк та легалізація УГКЦ у другій половині 80-х на початку 90-х років ХХ століття* Ph.D Ліцензіатська праця, УКУ 2007.
85. В'ятрович В. *Історія з грифом секретно Українське ХХ століття*. Львів 2013.
86. Власенко А. В. В. *Щербіцкий и его время*. Харків 2009.
87. Грицак Я. *Нариси історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст.* Київ 1996.
88. Даниленко В. *Україна в 1985-1991рр.: Остання глава радянської історії*. Київ 2018.
89. Деревінський В. *В'ячеслав Чорновіл – дух, що тіло рве до бою*. Харків 2016.
90. Єленський В. *Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Львів 2013.
91. Єленський В. *Релігія після комунізму*. Київ 2002.
92. Захаров Б. *Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956-1987)* Київ 2003.
93. Іськів В. *За духовну свободу. До тридцятиріччя початку виходу УГКЦ з підпілля – 4 серпня 1987 року*. Львів 2016.
94. Калинець І. *Колесо фортуни*. Львів 2016.

- 95.Калинець І. *Про Декого про Децо передусім про себе*. Львів 2007.
- 96.Касьянов Г. *Незгодні, українська інтелігенція в Русі опору 1960-80-х років* Київ1995.
- 97.Корогодський Р. *Брама світла – шістдесятники. Калинці як збудники громадської енергії*. Львів 2009.
- 98.Марчук В. *Українська Греко-Католицька Церква. Історичний нарис*. Івано-Франківськ 2001.
- 99.Марчук В. *Церква, Духовність, Нація, УГКЦ в суспільному житті України ХХ ст.* Івано-Франківськ 2002.
100. Муравський О. *Західні землі України. Шлях до незалежності*. Львів 2011.
101. Овсієнко Б. *Валентин Мороз: прапор українського дисиденства*. Івано-Франківськ 2018.
102. Огнева Л. *Касандри за колючим дротом*. Донецьк 2009.
103. Пащенко В. *Греко-Католики в Україні*. Полтава 2002.
104. *Святе Письмо*, переклад І. Хоменка. Львів 2007.
105. Тереля Й. *Свідок, свідчення про об'явлення і переслідування в СРСР*. Львів 2013.
106. Цвєтков В - Сенік І. *Літопис Голготи України Том 4 // Годасевич Г. Доля жінки-місткни в умовах тоталітарного режиму*. Львів 2012.
107. Шкраб'юк П. *Попід золоті ворота, шість елегій про родину Калинців*. Львів 1997.
108. Шліхта Н. *Церква тих, хто вижив. Радянська Україна, середина 1940-х – початок 1970-х рр.* Харків 2011.
109. Шубин А. *Парадоксы перестройки: Упущенный шанс СССР*. Москва 2007.

Інтернет-джерела:

110. Академік // dic.academic.ru (23.11.2021).
111. *Архів Організації Українських Націоналістів*. // ounuis.info (21.10.2021).

112. Бабинський А. *Рука, що зависла в повітрі: спроба порозуміння УГКЦ з РПЦ у світлі листування з нагоди 60-ліття Львівського Псевдособору 1946 року*. 31 червня 2016 // Релігійно-Інформаційна служба України gisu.ua (20.11.2021).
113. Бондаренко Є. *Інтерв'ю з дружиною популярного тележурналіста Данила Яневського Марти Коломієць: Я була агентом ЦРУ*. 1 грудня 2000 // Факти crime.fakty.ua (12.02.2021).
114. Бублик Т. *«Грушівське чудо» крізь призму радянської антирелігійної пропаганди (1987-1988 рр.)*. Репозитарій Національного Педагогічного Університету імені М. П. Драгоманова 2014 // enpuir.npu.edu.ua (26.02.2021).
115. Бублик Т. *Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ*. 31 січня 2014 // Інститут Історії Церкви Українського Католицького Університету ichistory.org.ua (18.10.2021).
116. Вересень М. *Інтерв'ю з Патріархом Філаретом (Денисенком), Предстоятелем УПЦ КП, про обставини життя Православної Церкви в СРСР, зокрема в епоху Перебудови*. 17 серпня 2011 // Релігійно-Інформаційна служба України gisu.ua (11.02. 2021).
117. Гординська О. – Марія Р. *Інтерв'ю з Ігорем Калинцем, Я хотів би бачити молодь патріотичною, щоб це було основне, чим люди керуються в житті, бо в іншому не бачу сенсу*. 5 вересня 2017 // Відомі випускники Львівського університету graduates.lnu.edu.ua (11.10.2021).
118. Грицак Я. *Українське дисидентство – це була правдива і зріла опозиція*. 28 січня 2013 // Радіо Свобода www.radiosvoboda.org (13.02.2021).
119. Грицків М. *Арештована коляда, або Погром 1972 року*. 12 січня 2011 // Історична правда www.istpravda.com.ua (06.10.2021).
120. *Громадський Комітет Захисту Ніни Строкатої*. 6 листопада 2006 // Віртуальний музей museum.khpg.org (26.03.2021).

121. *День політв'язня. 48 років тому СРСР вчинив «генеральний погром» українського шістдесятництва.* 11 січня 2019 // Радіо Свобода www.radiosvoboda.org (25.03.2021).
122. *Дисидентка Ірина Калинець і КГБ. Оприлюднено 30 документів кримінальної справи.* 9 грудня 2020 // Радіо Свобода www.radiosvoboda.org (04.11.2021).
123. Єзерська І. *Арештована поезія.* 13 січня 2016 // Національний музей-меморіал жертв окупаційних режимів. Тюрма на Лонського www.lonckoho.lviv.ua (10.10.2021).
124. Єленський В. *«Релігія і перебудова».* 10 лютого 2010 // Релігійно-Інформаційна служба України risu.ua (11.02.2021).
125. *З приводу процесу над Погружальським.* 6 листопада 2011 // Віртуальний музей museum.khpg.org (25.03.2021).
126. Зайцев Ю. *Строката Караванська Ніна Антонівна.* 28 серпня 2011 // Віртуальний музей museum.khpg.org (26.03.2021).
127. *Заява про вихід Церкви з підпілля.* 7 квітня 2001 // Релігійно-Інформаційна служба України risu.ua (22.11.2021).
128. Іван Коваленко // ivan-kovalenko.info (19.10.2021).
129. *Ініціативна Група захисту прав в СРСР.* 3 листопада 2006 // Віртуальний музей museum.khpg.org (05.10.2021).
130. Капіані В. *Українська Гельсінська Спілка: Політичні дискусії та долі лідерів.* 25 квітня 2011 // Історична Правда www.istpravda.com.ua (12.02.2021).
131. Кафедра // kafedra.com.ua (19.10.2021).
132. Крамар О - Павлюк О. *Як КГБ переслідував українських колядників: СБУ оприлюднила архіви радянських спецслужб.* 6 січня 2021 // Громадське hromadske.ua (14.11.2021).
133. Лашенко О. *Філарет: Радянський патріарх, який будував незалежну Церкву в Україні.* 22 жовтня 2020 // Радіо Свобода www.radiosvoboda.org (07.02.2021).

134. Левантович О. *Ігор Калинець: Ми не були дисидентами, ми були націоналістами.* // Локальна історія localhistory.org.ua (02.11.2021).
135. Маринович М. *Пам'яті Ірини Калинець.* 1 серпня 2012 // Український Католицький Університет ucu.edu.ua (21.03.2021).
136. Матвійчук О. Квятковський А. *УГКЦ в підпіллі: історія священників і мирян.* 5 травня 2016 // Збруч zbruc.eu.(12.10.2021).
137. *Міжнародний меморіал.* // www.memo.ru (02.11.2021).
138. Овсієнко В. *Калинець-Стасів Ірина. Інтерв'ю.* 6 листопада 2013 // Віртуальний музей museum.khpg.org (30.11.2021).
139. Овсієнко О. *Каваців Йосафат (Василь) Михайлович.* 30 вересня 2005 // Віртуальний музей museum.khpg.org (30.11.2021).
140. Овчар І. *Суспільно-політичні перетворення у СРСР (1985-1991) // Віче 22 (2007) vechе.kiev.ua/ (07.02.2021).*
141. *Отець Ковпак звертатиметься зі своєю справою до Риму.* 19 лютого 2004 // Львівський портал portal.lviv.ua (02.12.2021).
142. Падковська О. *Іван Тиктор видавець, який любив свою батьківщину.* 15 листопада 2016 // Фотографії старого Львова photo-lviv.in.ua (25.09.2021).
143. Полянська Я. *40 років Гельсінським угодам: як СРСР і Європа обіцяли берегти кордони.* 20 липня 2015 // Радіо Свобода www.radiosvoboda.org (23.02.2021).
144. Рижков В. *Перебудова: Двадцять років потому.* 23 квітня 2005 // День day.kyiv.ua (05.02 2021).
145. Салига Т. *Щоб не назвав нас ніхто пришельцями на рідній землі. У тисьмениці, дисидентки громадської, діячки, ювілей.* 8 грудня 2010 // День day.kyiv.ua (30.11.2021).
146. Скібіцька Ю. *Не було в радянські часи єпископа, який би не мав стосунків з КГБ: що ми знаємо про экс-главу УПЦ КП Філарета?.* 23 січня 2019 // Громадське hromadske.ua (07.02.2021).

147. Стоцький Я. *До історії марійських дружин в світі та Україні.* // elartu.tntu.edu.ua (02.11.2021).
148. Терещук Г. *Спогади репресованої. Одна історія із півмільйона репресованих комуністичним режимом на Заході України.* 19 травня 2019// Радіо Свобода www.radiosvoboda.org (24.03.2021).
149. Толстой А. *Отець Павло Кочкодан: Усі 40 років мого служіння були віддані Львову.* 13 травня 2013 // Релігія в Україні www.religion.in.ua (19.10.2021).
150. Тузяк Н. *УГКЦ підтвердили відлучення від церкви львівського священика Василя Ковпака.* 28 липня 2017 // Захід нет zaxid.net (23.11.2021).
151. *У СБУ нагадали, як радянська влада репресувала Стуса та інших митців за різдвяні колядки.* 6 січня 2021 // Іb.ua. (08.11.2021).
152. *Ухвала Львівської міської ради від 06.04.1990* // www8.city-adm.lviv.ua (19.10.2021).
153. *Філарет Денисенко. Почесний Патріарх.* // Сайт Православна Церква України: www.pomisna.info (20.02. 2021).
154. Чапурний В. *Горбачов:Перебудова.* 11 березня 2011 // Сіверщина siver.com.ua (05.02.2021).
155. Черкаська Г. *Ніна Строката-Караванська.* // Українська Історія uahistory.com (30.11.2021).
156. Шведа О. *Опісля були арешти. Як Василь Стус та Ігор Калинець ходили з вертепом у Львові.* // Твоє місто tvoemisto.tv (13.10 2021).
157. Шевчук О. *Відомого галицького мецената Івана Гречка відзначили почесним знаком.* 21 січня 2019 // Львівський портал portal.lviv.ua (16.11.2021).

158. *Як Греко-Католицька Церква виходила з підпілля.* 16 квітня 2019 // Синод єпископів УГКЦ synod.ugcc.ua (19.10.2021).
159. Ярошенко В. *В СРСР російську Церкву використовували для знищення української - історикinja Наталя Шліхта.* 8 листопада 2009 // hromadske.ua (10.02.2021).
160. Ясиневич Я. *Первомай. Про парад 1 травня 1986 року.* 1 травня 2013 // Історична правда www.istpravda.com.ua (20.11.2021).

Відео:

161. *Виставка до 80-річчя Ірини Калинець, Дорога вічності під зорями століть.* // www.youtube.com (22.03 2021).
162. Документальний фільм про Ігоря Калинця *Пан ніхто або Йосип прекрасний. Один день поета Ігоря Калинця* // Фотографії старого Львова, 11 червня 2018 photo-lviv.in.ua (12.10.2021).

ДОДАТКИ
Додаток № 1

Телеграма голові обласного суду Івано-Франківська, у справі Валентина Мороза, яка була підписана Іриною Калинець³²².

20

МІНІСТЕРСТВО ЗВ'ЯЗКУ УРСР

ТЕЛЕГРАМА

ПРИЙОМ 18/11 г. р. х.	ПЕРЕДАЧА г. р. х.
Бланк № 67	№ зв'язку
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛ 7/3201	
5 18 1050 ТОЛЬКО ІВАНО-ФРАНКІВСЬК	

ДВА ПУНКТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА
ПУШКІНА 22 ОБЛАСТНИЙ СУД
ГОЛОВІ ОБЛАСНОГО СУДУ ІНІ
ПРОКУРАТУРА УРСР

Службові
почітки

ВИМАГАЄМО ДОПУСТИТИ НАС НА ПРОСЛУХАННЯ ВИРОКУ СУДУ В
СПРАВІ ВАЛЕНТИНА МОРОЗА ОСКІЛЬКИ ЗГІДНО З СТ 20 КПК УРСР
ВИРОК У ВСІХ ВИПАДКАХ ОГЛОШУЄТЬСЯ ВІДКРИТО ПОСИЛАЄМО ЦЮ
ЗАЯВУ ТЕЛЕГРАФОМ БО ПРАЦІВНИКИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА КДБ

ОБРАЖАЮТЬ НАС НЕ ДОЗВОЛЯЮТЬ ПОДАТИ ЗАЯВУ СЕКРЕТАРЕВІ СУДУ
ПОВОДЯТЬСЯ ПРОТИЗАКОННО І ПРОВОКАЦІЙНО НАЗИВАЮТЬ НАС НІЧИМ
І СВОРОЮ СТВЕРДЖУЄМО СВОЮ ПРИСУТНІСТЬ НА ВУЛИЦІ ПІД ДВЕРИМА
СУДУ МОРОЗ Р ГНАТЕНКО С КАЛИНЕЦЬ ІРИНА ШАБАТУРА ЛЕВІН
ЧОРНОВІЛ АНТОНІВ ФАРД ЧУБАЙ І ІНШІ

Львівська обласна книжкова друкарня. Зам. 1, тираж 885000x100

³²² Дисидентка Ірина Калинець і КГБ. Оприлюднено 30 документів кримінальної справи. // www.radiosvoboda.org (04.11.2021).

Додаток №2

Спеціальне сповіщення КДБ, щодо подій 1972 року, яка увійде в історію, Арештована коляда 1972 року³²³.

3
138

УРСР
КОМІТЕТ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ
при РАДІ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

УССР
КОМІТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
при СОВЕТЕ МИНИСТРОВ УКРАИНСКОЙ ССР

12 января 1972 г. № 32-1 г. Киев.

Историческое
24.11.8370 22.09.13

Совсемно секретно
Серия "УК"
Экз. № 1

Докладчик С. Мелюк
Д. Жуков

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ КОМУНИСТИЧЕСКОЙ
ПАРТИИ УКРАИНЫ

ГОВАРИЧУ ШЕДЕСТУ П. Е.

СПЕЦИАЛЬНОЕ СООБЩЕНИЕ

Взято на тематический учет
По разделам XX III / XXIV / XXXX I
Темам 7 / 25
Познань С. П.
21.06.1972 1972г.

Комитет госбезопасности при СМ УССР № 25-1 и КСБ-1 от 11 января с.г. докладывал об аресте эмигранта зарубежного националистического центра подданного Бельгии - ДОБОШ Ярослава, полученных от него показаниях о преступных контактах с националистически настроенными лицами по делу "Блок" и их связями в гг. Киеве и Львове и намеченных мероприятиях по проведению обысков у этих лиц с целью решения вопроса о привлечении их к уголовной ответственности.

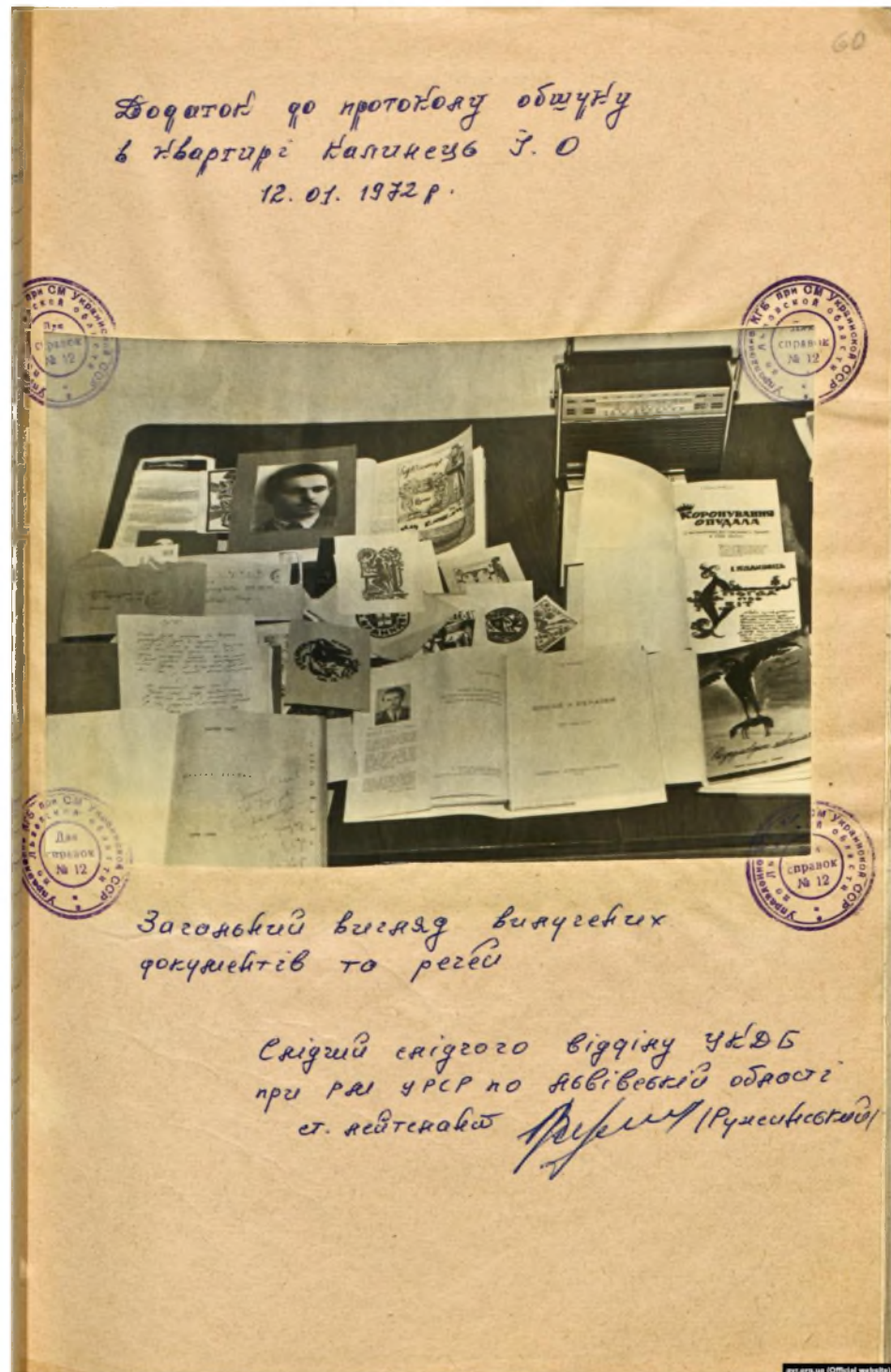
В соответствии с планом 12 января с.г. операция по делу "Блок" начата. Проведены обыски в г.Киеве у СВЕТЛИЧНОГО Ивана, СВЕРСТЮКА Евгения, АНТОНЮКА Зиновия, ШУМУКА Даниила, СЕЛЕЗНЕНКО Леониде, СТУСА Василия, СВЕТЛИЧНОЙ Надежды, МЕШКО Оксаны и ее сына СЕРГИЕНКО Александра.

В этот же день проведены обыски в г.Львове у ЧЕРНОВОЛА Вячеслава, ШАБАТУРЫ Стефании, супругов КАЛИНЕЦ, ГЕЛЬ Ивана, ЧУ-

ЦК КП України
Загальний відділ. II сектор
Вх. № 20888.. 75 "арк.
"22" 1 1972 р.
Підальше под. р. с. н. н. н.

³²³ У СБУ нагадали, як радянська влада репресувала Стуса та інших митців за різдвяні колядки // Ів.ца. (08.11.2021).

Додаток № 3

Додаток до обшуку у квартирі Ірини Калинець³²⁴.

³²⁴Дисидентка Ірина Калинець і КГБ. Оприлюднено 30 документів кримінальної справи. // www.radiosvoboda.org (08.11.2021).

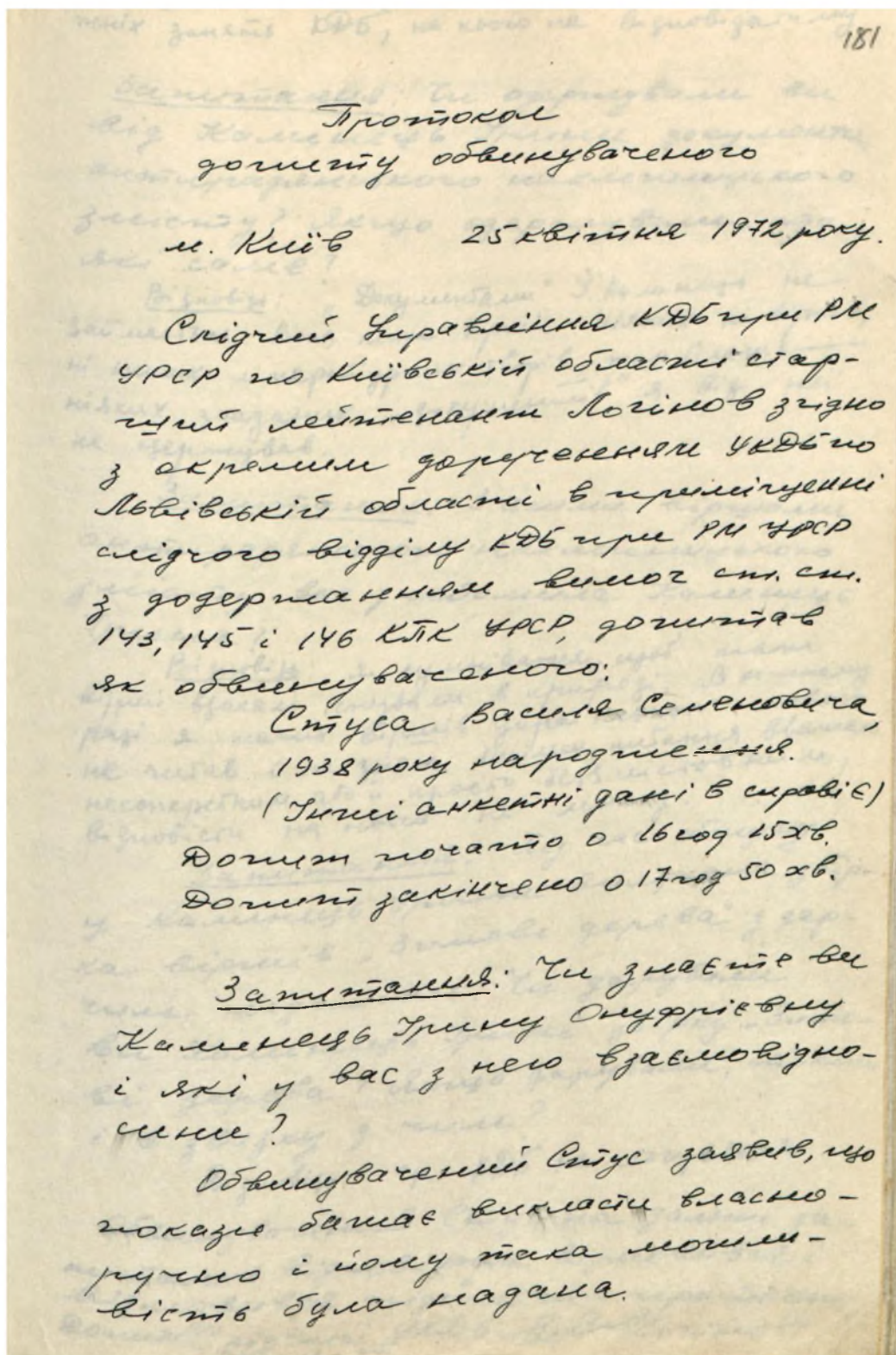
Додаток до протоколу обшуку
в квартирі Калышев І. О.
12. 01. 72 року.

Загальний вигляд книжкового
шкафу, де знаходиться фотокартки
Мороза В. та Горського А.

Свідчий свідчого відділу УКВБ
при РМ УРСР по фобівісній оброщі
ст. лейтенанта *Вулиця (підпис)*

Додаток № 4

Протокол допиту Василя Стуса у справі Ірини Калинець³²⁵.

³²⁵ Дисидентка Ірина Калинець і КГБ. Оприлюднено 30 документів кримінальної справи. // www.radiosvoboda.org (08.11.2021).

- 2 -

182

Відповідає: Оскільки це питання — поза сферою справ
тих занять КДБ, на нього не відповідаю.

Запитання: Ти одержували ви
від Каммєць Трині документи
антирадянського наклепницького
змісту? Якщо одержували, то
які саме?

Відповідає: "Документами" Каммєць не
займався. Вона пише вірні. Ніяких ні вірнів,
ні інших літературних творів, тим більше
ніяких загаданих "документів" я від неї
не одержував.

Запитання: З якими віршом
антирадянського наклепницького
змісту вас знайомила Каммєць
Трині?

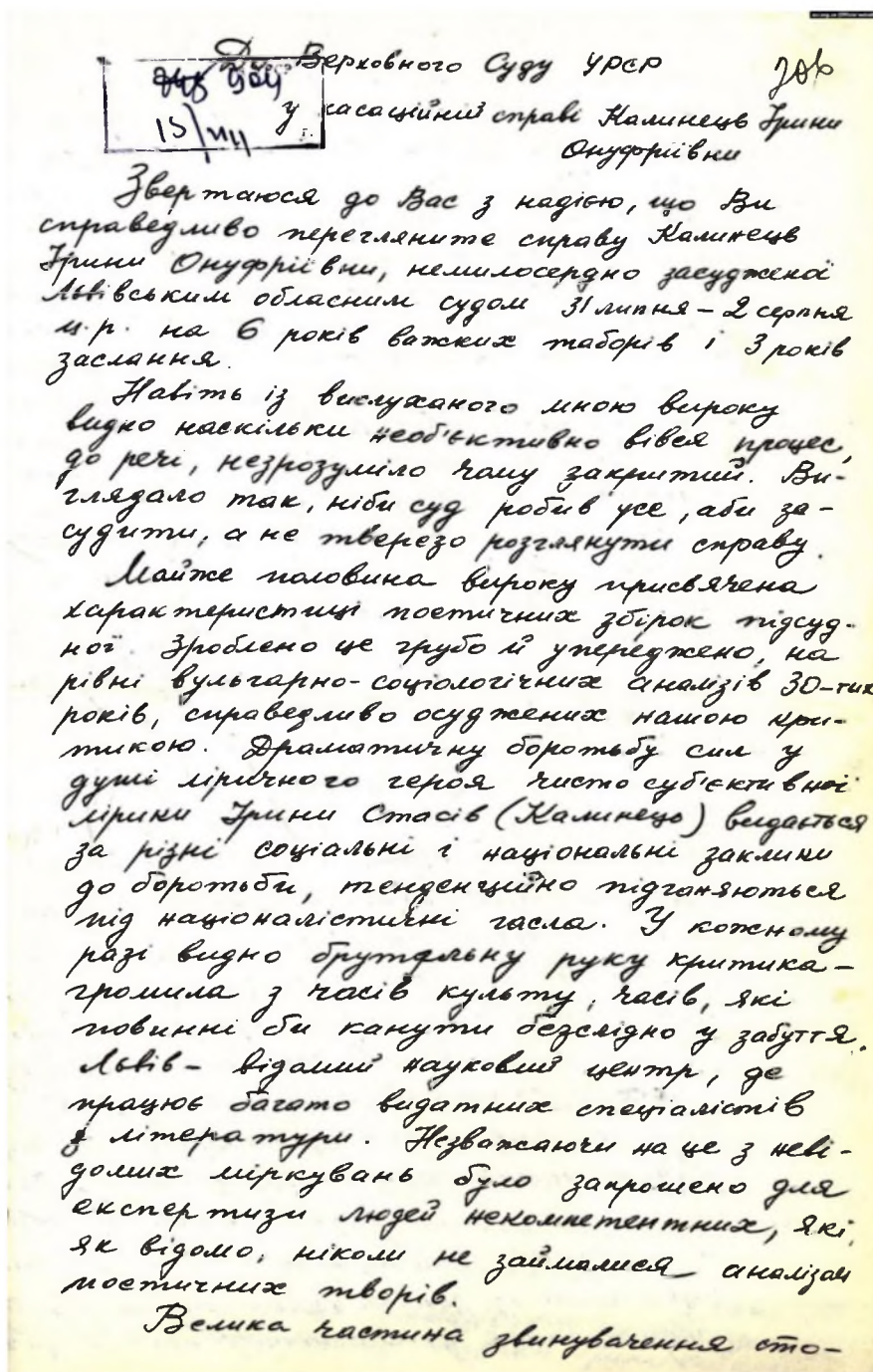
Відповідає: Я сумніваюся, щоб такі
вірші взагалі існують в природі. В кожному
разі я таких віршів українського мовного
не читав і не знаю. Оскільки питання вважати
неконкретним або й просто безмістовним,
відповісти на нього не можу.

Запитання: Під час обшуку
у Каммєць Трині вилучена збір-
ка віршів "Зимові дерева" з дер-
тим надписом. Чи дарували
ви Каммєць Трині збірку "Зимо-
ві дерева"? Якщо дарували, то коли
і в зв'язку з чим?

Відповідає: Це КДБ не стосується.

Обвинувачений стіус на даній за-
питання відповідає віршованам і
відмовився підписати протокол
Дошкід Сідичні КДБ ВО Ділозимова
Стр. 2-т

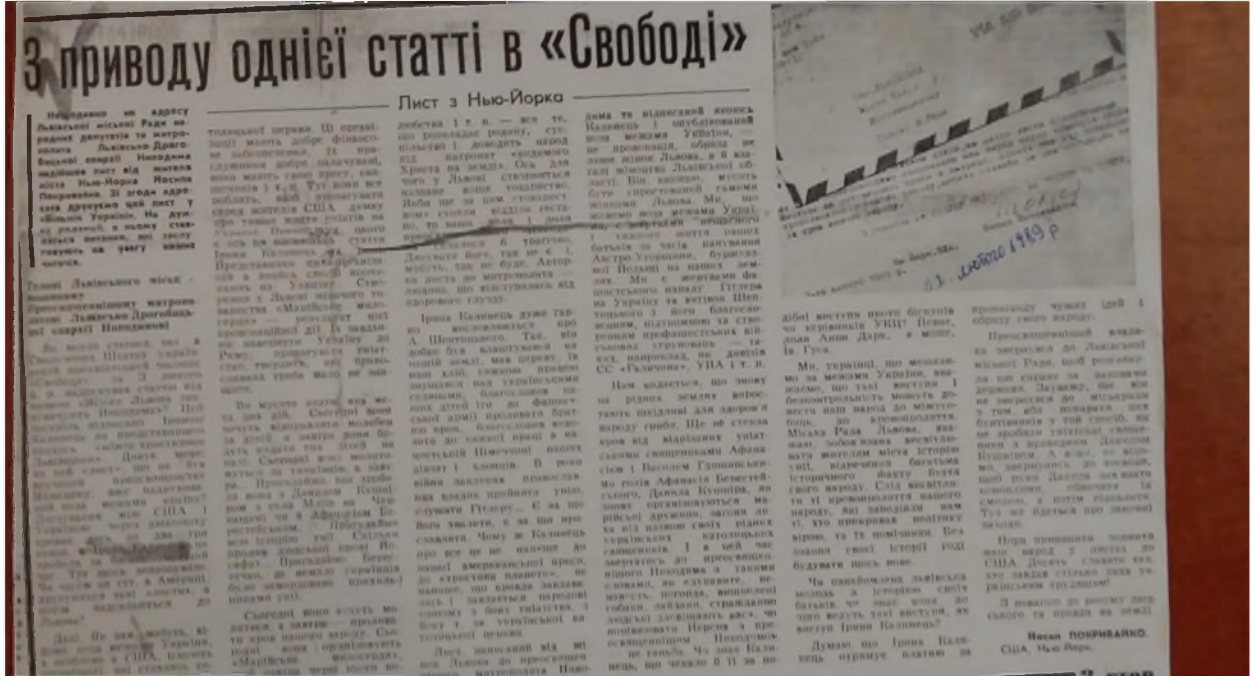
Додаток № 5

Звернення Ігоря Калинця до Верховного суду УРСР у касаційній справі
Ірини Калинець³²⁶.

³²⁶ Дисидентка Ірина Калинець і КГБ. Оприлюднено 30 документів кримінальної справи. // www.radiosvoboda.org (08.11.2021).

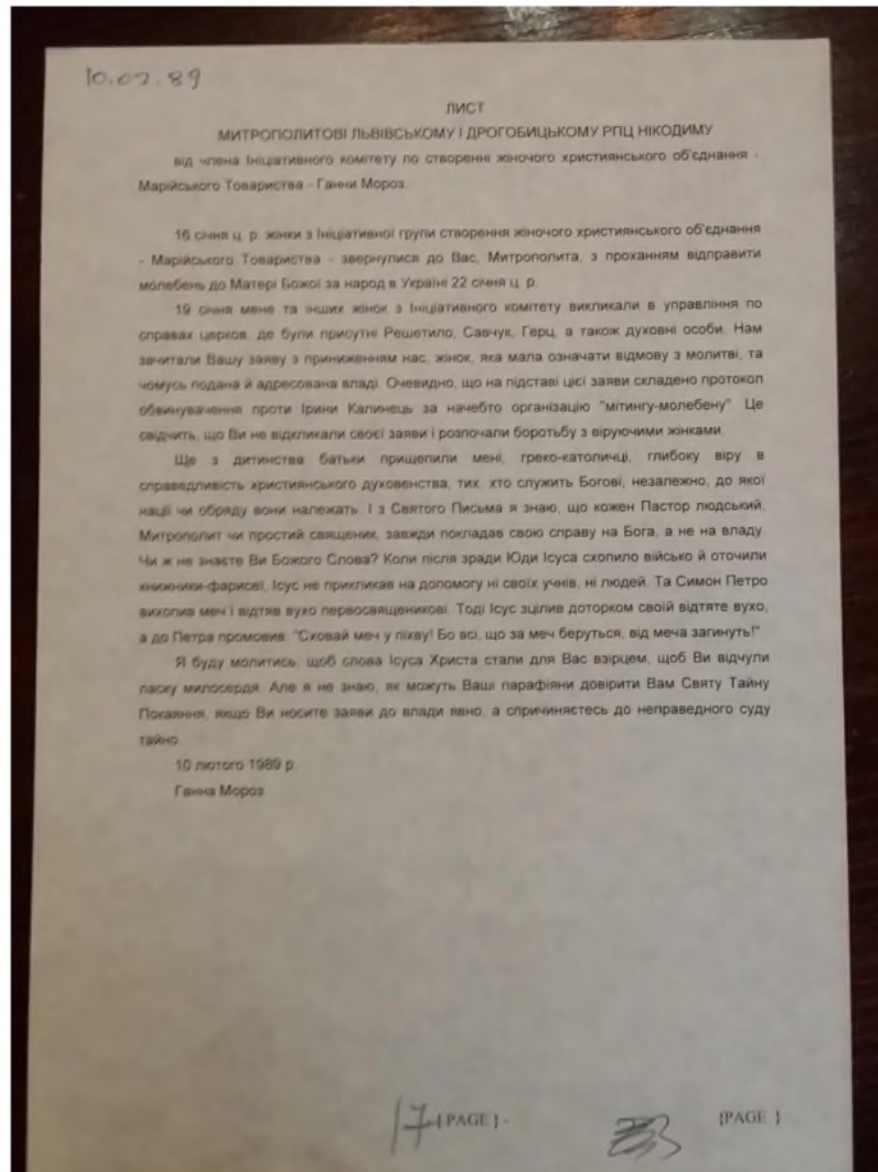
Додаток №6

Стаття Йосипа Мокривайка, яку передрукувало газета Вільна Україна із приводу діяльності товариства «Милосердя»³²⁷.

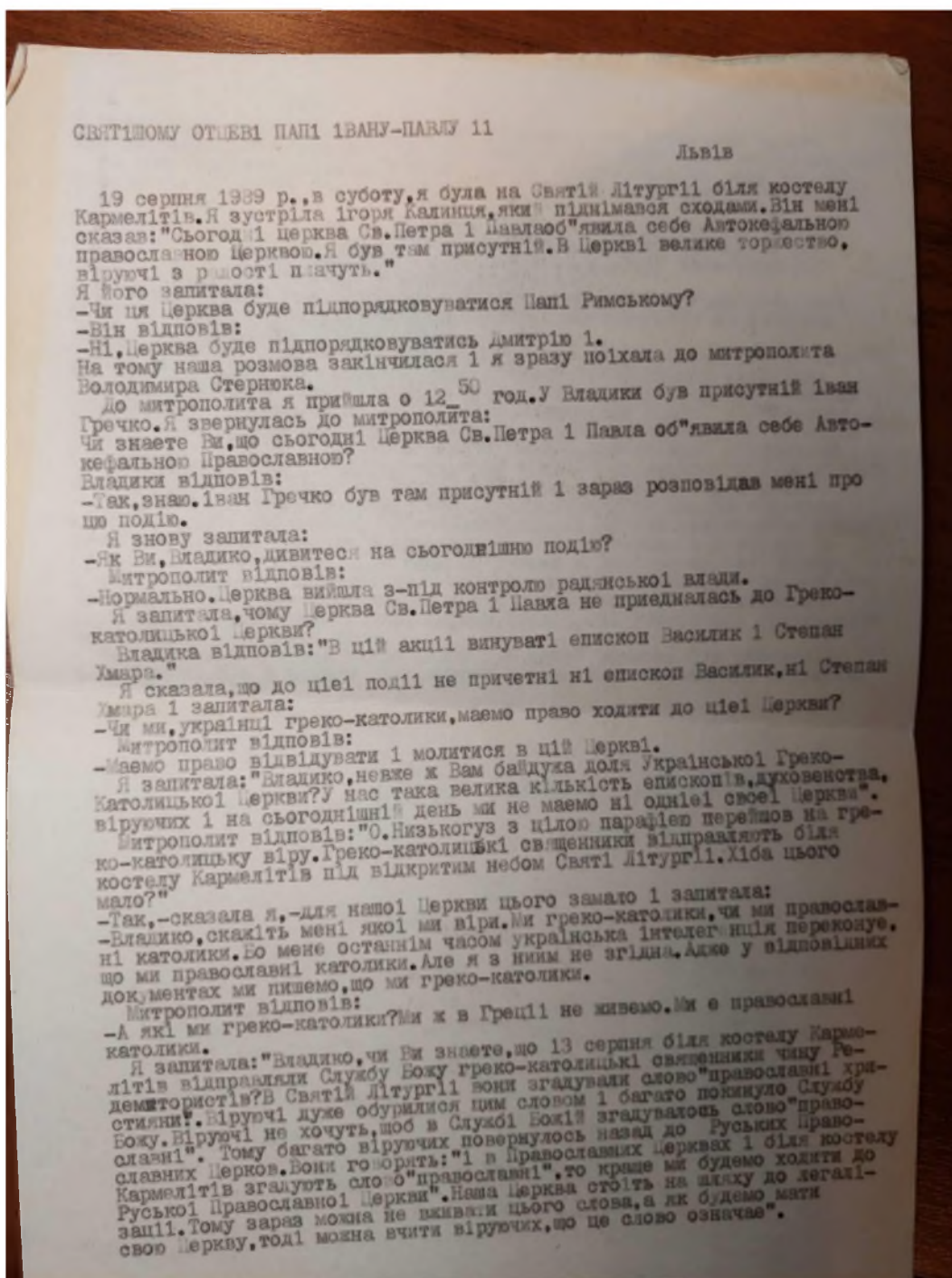
³²⁷ Приватний архів товариства «Милосердя».

Додаток № 7

Звернення членкині товариства «Милосердя» Ганни Мороз до митрополита Львівського і Дрогобицького РПЦ Никодима³²⁸.

³²⁸Приватний архів товариства «Милосердя».

Додаток № 8

Лист Ганни Мороз до Папи Івана Павла II³²⁹.

³²⁹ Приватний архів Ганни Мороз.

-2-

Митрополит сказав: "Це слово я не відміню. Я мав письмовий приказ про вживання слова "православні" від митрополита Мирослава Любачівського".
На моє запитання, якщо це слово повинно згадуватись, то чому не всі священники згадують це слово. Владика відповів, що священники не хочуть його слухати.

-Якщо священники Вас не слухаються, то чому Ви не звернетесь до Папи Римського, щоб приїхав сюди його представник, адже ми передаємо за кордон кожну дрібницю, а якщо це не можливо, то нехай Папа Римський напише листа про вживання слова "православні".

Владика сказав: "Я назначений у Львові митрополитом Любачівським і всі священники підкоряються мені, і слово "православні" я не відміню. Не має потреби звертатись в Рим".

Я ще сказала: "Владико, Ви дали інтерв'ю московській газеті "Известия" та іншим закардонним кореспондентам, в якій говорили, щоб українцям греко-католикам дозволили відпра вляти Служби Божі в церкві Преображенській, так як ця церква найбільша у Львові. Щоб годину відправляли русь і православні священники, а годину - греко-католицькі. Як Ви могли дати на це згоду? Адже в нас є церква Св. Ара, де похований митрополит А. Шептицький і яка з давні-давен була Греко-католицькою. Чому Ви нічого не згадали про неї? Коли ми хотіли об'явити голодівку під Церквою Св. Ара, Ви заборонили нам. Наша українська інтелігенція, яка бореться за легалізацію Української Греко-католицької Церкви категорично заборонила об'являти голодівку, сказавши: що нас заштовхають в церкву і скажуть, що ми обікрали її. А якщо ми підемо в Преображенську церкву, і щось станеться з православним священником, то скажуть, що греко-католики вбили його або отруїли. їм підірветься авторитет легалізації Української Греко-католицької Церкви. Ми, віруючі українські греко-католики, хочемо мати свій храм.

На цьому наша розмова закінчилась. При нашій розмові був присутній Іван Гречко. Він у всьому підтримував митрополита Володимира Стерняка.

Ліля Танна Стерняк

Додаток №9

Спогади, записані Ганною Мороз, щодо зустрічі із православними священниками³³⁰.

1989р

20 серпня, у неділю, я зустрілася ніж зустрілася із священником Богданом Михайличком, з Автокефальної православної церкви, який проживав у Раві. Він розказав мені, що 19 серпня церква Св.Петра і Павла об'їла себе Автокефальною православною церквою, і прочитав телеграму, в якій група священників звертається до Патріарха Московського Пимена, Мисарха України митрополита Фларета, митрополита Львівського Ніколоса, про свій вихід із підкорювання Московській патріархії. В другій телеграмі, ця ж група священників звертається до Вселенського патріарха Дмитрія I, щоб він взяв їх під свій покров.

О.Михайличко запросив мене, щоб я пішла разом з ним до церкви Св.Петра і Павла до о.Ареми, де ми обговорили б це подію. О 17³⁰ год. ми приїхали до церкви, але о.Ареми не було, а був о.Іван

О.Богдан мене представив, що я віруюча греко-католичка. Я дала о.Івану запитання:

- що заставило Вас перейти на Українську Автокефальну Церкву?

Він відповів:

- до нас дійшли слухи, що Радянська влада готується відкрити у Києві Український Автокефальний Патріархат. Ми зрозуміли, що Українська Автокефальна православна церква буде залезати від Радянської влади, як і Російська Православна Церква.

Я сказала: "Ви зробили світовий історичний крок. То чому ж Ви не приєдналися до Вселенської Греко-Католицької Церкви? Це було б великою справою для переслідуваної Української Греко-Католицької Церкви і українського народу."

Він відповів: "Ми хотіли і старалися, але не знайшли підходу."

Тоді я сказала: "Це неправда. Я знаю про те, що прихильно ставитесь до митрополита Володимира Стерника, а митрополит прихильно ставитесь до самої церкви."

О.Іван сказав: "Причиною того, що ми не приєдналися до Вселенської Греко-Католицької церкви є те, що 13 серпня єпископ Василік на підписі Гора дуже критикував нас."

- Це неправда, - сказала я. - Я вже 40 років греко-католичка. Завжди греко-католицькі священники на Святій Літургії моляться за єдність віри і згоди між народами. Я не є свідком, що сказав єпископ Василік, але вважаю, щоб не сказав єпископ Василік, це не є причиною неприєднання Української Автокефальної православної церкви до Греко-Католицької, бо віра не торгується."

Тоді о.Іван сказав: "Ми не хочемо приєднатися до Греко-Католицької Церкви, так як Українська Греко-Католицька Церква дуже жорстока. В світі час Українська Греко-Католицька Церква неонатих мужич засланяла сути целісами. Неонатих священників виключали з парафій. А сьогодні Українська Греко-Католицька Церква насильно нав'язує свою віру."

Я з обуренням запитала: "Як це зрозуміти?"

"Ви робице походи під церкву Св.Вра, церкву Успенську." - сказав о.Іван.

- Осб у чому причина, сказала я. - Колись нам говорили, що УГКЦ співпрацьє з німцями, а тепер Ви нам говорите, що УГКЦ насильно нав'язує свою віру. Дійсно, УГКЦ організувала під церквою Св.Вра 23 січня мобілізацію за пороз'явний народ України, під церквою Успенською греко-католицькі священники відправили панахиду за Г.І.Павченка. Віруючі УГКЦ були присутні на церкво-правильній демонстрації. Вони несли образи, співали воскресні пісні. Священники УГКЦ відправляють панахиди на братських, стрілецьких могилах, на могилах жертв сталінських репресій. УГКЦ завжди в народом, це Автокефальна православна церква насильно нав'язує свою віру. Ви задрали нас у, ані. Чому ви не попередили про те, що об'ївдете церкву Св.Петра і Павла Автокефальною православною церквою?

О.Іван відповів: "А Ви хотіли, щоб Українська Греко-Католицька Церква прийшла і перейменувала нас у цій події?"

³³⁰ Приватний архів Гни Мороз.

Я продовжувала: "УКЦ дуже довірлива, дуже справедлива, чесна. Бірючі греко-католики думали, що накінець бог послав їм розумних людей, які введуть нашу церкву з неволі. Я зрозуміла що Ви використали УКЦ як ширму для політичних акцій, а зараз засуджуєте її. Я все зрозуміла. Більше немає про що з Вами говорити."

Я заплакала. О.Іван встав з крісла і підійшов до вікна, опустил голову і руки і більше нічого не говорив.

Я встала і направилась до дверей. До мене підійшов о.Богдан і сказав: "Заспокойтеся, не плачте, молитесь і ви будете мати свою Українську Греко-Католицьку Церкву."

Лей Танна Мороз

ІЛЮСТРАЦІЇ

Родина Калинців після одруження³³¹.

Фото заарештованої Ірини Калинець 1972 року³³².

³³¹ Дисидентка Ірина Калинець і КГБ. Оприлюднено 30 документів кримінальної справи. // www.radiosvoboda.org (08.11.2021).

³³² Дисидентка Ірина Калинець і КГБ. Оприлюднено 30 документів кримінальної справи. // www.radiosvoboda.org (08.11.2021).

Учасники коляди 1972 року, серед яких був і Василь Стус³³³.

³³³ О. Крамар. – о. Павлюк. *Як КГБ переслідував українських колядників : СБУ оприлюднило архіви радянських спецслужб.* // hromadske.ua (08.11.2021).

Демонстрація на першотравневі свята у Львові, на якій товариство «Милосердя» розгорнуло ікони в переді колони³³⁴.

³³⁴ Приватний архів Ганни Мороз.

Учасники після молебню 22 січня 1989 року³³⁵.

³³⁵ Приватний архів Ганни Мороз.

Ірина Калинець та Ганна Мороз - активні члени товариства
«Милосердя»³³⁶.

³³⁶ Приватний архів Ганни Мороз.

Молитовне віче біля Успенського собору у Львові в пам'ять Тараса Шевченка. На світлині Ірина Калинець, Ганна Мороз, о. Михайло Ниськогуз³³⁷.

³³⁷ Приватний архів Ганни Мороз.

Освячення великодніх кошиків біля Порохової Вежі, квітень 1990 року³³⁸.

³³⁸ Приватний архів родини Калинців.

Пан Кляус Дорнеман із *Мальтійської Служби Допомоги*, разом із товариством «Милосердя»³³⁹.

³³⁹ Приватний архів Наталі Лозинської.